

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3-4 [84-85]/2022

Revistă științifică trimestrială,
cu acces liber și prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, Index Copernicus, ProQuest, WorldCat, ROAD

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI

CONSILIUL EDITORIAL

Eugen MAVRIȘ, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președinte
Lect. univ. dr. Alin BODESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf. univ. dr. Dragoș BĂRBIERU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Marius ȘERBESZKI, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Dr. Robert ANTIS, Universitatea Națională de Apărare, SUA
Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, Colegiul de Război
al Forțelor Terestre, SUA
Dirk DUBOIS, Șeful Colegiului European de Securitate și Apărare, Belgia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul „George C. Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Conf. univ. dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS II dr. Mirela ATANASIU	CS III dr. Daniela LICĂ
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU	Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
Conf. univ. dr. János BESENYŐ	Conf. univ. dr. Daniel ROMAN
CS II dr. Cristina BOGZEANU	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Conf. univ. dr. Cristian ICHIMESCU	CS III dr. Mihai ZODIAN
CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ	

COLEGIU DE REDACȚIE

Redactor-șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: Iolanda-Andreea TUDOR
Secretar de redacție: Iulia-Alexandra COJOCARU
Redactor supliment *Colocviu strategic*:
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: <https://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp/MApN/România.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Florian CÎRCIUMARU 5

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

*Operațiile multidomeniu versus războiul de tip „mozaic”:
cele mai noi dezvoltări tehnologice în cadrul acestor concepte operaționale*

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ 7

*Obținerea de efecte interdomenii – provocare impusă
de operația multidomeniu*

Alexandru-Lucian CUCINSCHI

Dr. Ion CHIORCEA 29

*Repere istorice în evoluția formulelor europene de cooperare
în domeniul armamentelor*

Dr. Dragoș ILINCA 40

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Terorismul rusesc – un pericol real asupra securității europene

Iulian-Constantin MĂNĂILESCU 55

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

Operațiile informaționale – analiză doctrinară comparativă

Cosmina-Andreea NECULCEA

Dr. Florian RĂPAN 69

Teme de propagandă rusă în contextul războiului din Ucraina

Dana Ionela DRUGĂ 81

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

*Seminarul științific cu tema: Apărarea națională consolidată –
concept fundamental de operare pentru Armata României 2021-2024
(28 octombrie 2022)*

Raluca STAN..... 96

*Atelierul de lucru cu tema: Impactul schimbărilor climatice
asupra securității naționale (I) (14 decembrie 2022)*

Otilia LEHACI..... 98

GHID PENTRU AUTORI 101

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția de față înglobează numerele 3 și 4 (volumele 84 și 85) aferente anului 2022 și cuprinde o colecție de șase articole, urmată de rubrica *Eveniment științific*, în cadrul căreia vă împărtășim câteva aspecte referitoare la temele abordate în cadrul *Seminarului științific* din 28 octombrie și al *Atelierului de lucru* din 14 decembrie, pe care Centrul le-a organizat.

Astfel, la rubrica *Securitate și strategie militară*, regăsiți un articol aparținând colegului nostru, CS III dr. colonel (r) Crăișor-Constantin Ioniță, care continuă cercetarea cu privire la recente dezvoltări tehnologice în ceea ce privește războiul de tip mozaic, în lumina competiției pentru puterea mondială și regională.

În cel de-al doilea material, domnul căpitan comandor instructor avansat drd. Alexandru-Lucian Cucinschi, în coautorat cu domnul prof. univ. dr. comandor (r) Ion Chiorcea, analizează măsura în care obținerea de efecte interdomenii în operația multidomeniu poate reprezenta liantul necesar implementării unei astfel de operații.

În următorul articol, domnul dr. Dragoș Ilinca tratează problematica asocierii cooperării în domeniul armamentelor de cadrul instituțional al organizațiilor internaționale, așa cum este cazul Uniunii Europene Occidentale, al NATO și al Uniunii Europene, la care se adaugă formulele de cooperare între statele europene dezvoltate în afara cadrului UE sau celui Aliat.

La rubrica *Actualitatea politico-militară*, în contextul în care Rusia se află în plin război de acaparare de teritorii desfășurat cu mijloace hibride, domnul drd. Iulian-Constantin Mănăilescu identifică potențialul terorist al Rusiei în prezent, care reprezintă un pericol.

În continuare, în cadrul rubricii *Societatea informațională*, doamna drd. Cosmina-Andreea Neculcea, în coautorat cu domnul prof. univ. dr. general-maior (ret.) Florian Răpan, prezintă un studiu comparativ al proiecțiilor doctrinare specifice operațiilor informaționale (InfoOps), cu focus pe doctrinele și manualele de luptă ale Statelor Unite ale Americii, ca inițiator al majorității acestor documente – doctrinele NATO și doctrinele autohtone.

Sub semnătura doamnei drd. Dana Ionela Drugă, urmează un articol al cărui scop urmărește creșterea gradului de cunoaștere în privința acțiunilor ostile ale Federației Ruse în spațiul virtual, cât și a rezilienței utilizatorilor la mesajele vehiculate online.

Rubrica *Eveniment științific* prezintă, succint, aspecte de interes din cadrul Seminarului științific cu tema *Apărarea națională consolidată – concept fundamental de operare pentru Armata României 2021-2024*, organizat online de CSSAS în data de 28 octombrie 2022. Totodată, în cadrul aceleiași rubrici, sunt aduse în atenția cititorilor detalii referitoare la Atelierul de lucru cu tema *Impactul schimbărilor climatice asupra securității naționale (I)*, organizat online, în data de 14 decembrie.

În încheiere, vă semnalăm *Ghidul pentru autori*, actualizat, acesta fiind o lectură recomandată pentru cei care doresc să disemineze rezultatele cercetării în revista *Strategic Impact*.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată publicația, le facem cunoscut faptul că aceasta are statutul de *revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică*, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU) și este realizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate și editată cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București.

Publicația a fost editată încă din anul 2000 în limba română, iar din 2005 și în limba engleză, odată cu indexarea în baze de date internaționale. **Începând cu nr. 1/2023, vom publica revista exclusiv în limba engleză.** Decizia a fost luată pentru a veni în sprijinul autorilor, cu scopul de a evita dublarea efortului și sperăm ca acest aspect să se dovedească a fi unul benefic.

Impact strategic este publicație academică din domeniul studiilor strategice de apărare și securitate. Revista are apariție trimestrială în limba engleză, în format tipărit și online, cu acces liber (open-acces). Articolele sunt verificate antiplagiat și evaluate științific (metoda double blind peer review). Aria tematică abordată include domeniile științe politice, relații internaționale, geopolitică, sfera politico-militară, organizații internaționale – cu accent pe NATO și UE, societatea informațională, securitate cibernetică, studii de intelligence și istorie militară. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA), INDEX COPERNICUS (Polonia), la acestea adăugându-se WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>, indexat în bazele de date internaționale CEEOL, Google Scholar și ROAD ISSN.

Redactor-șef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Operațiile multidomeniu versus războiul de tip „mozaic”: cele mai noi dezvoltări tehnologice în cadrul acestor concepțe operaționale

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ*

Lupta acerbă pentru acapararea și dominarea pieței internaționale de tehnologie avansată (High Tech) are loc permanent în cadrul competiției continue (Competition Continuum) care se desfășoară la nivel global. Dominarea pieței tehnologice se integrează perfect în amplele dispute politico-militare privind schimbarea actualei ordini mondiale, în care competiția dintre marile puteri este din ce în ce mai ascutită. Dacă operațiile multidomeniu (MDO) au crescut în popularitate în rândul militarilor, după adăugarea celor două noi domenii operaționale – spațiul cosmic și spațiul cibernetic –, războiul de tip „mozaic” este privit cu mai multă condescendență de cercetătorii din domeniul apărării, fiind explicat mult mai tehnic, ca o artă a asamblării unor piese mici (din sticlă colorată, piatră, gresie sau alte materiale), de unde provine și numele. Drept urmare, lucrarea de față are scopul de a analiza progresele și de a continua prezentarea realizărilor tehnologice de vârf din ultima perioadă, în lumina competiției pentru puterea mondială și regională.

Cuvinte-cheie: operații multidomeniu (MDO); războiul de tip „mozaic”; tehnologie de vârf; competiția continuă; domeniu operațional; spațiul cosmic; spațiul cibernetic.

---

* Colonel (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro

Introducere

Izbucnirea războiului ruso-ucrainean a reprezentat și continuă să reprezinte o amenințare uriașă pentru securitatea Europei și menținerea actualei ordini internaționale. Pe lângă faptul că este considerat cea mai mare confruntare militară convențională de după cel de-al Doilea Război Mondial, amenințările repetate făcute de președintele rus Vladimir Putin, privind posibilitatea întrebuițării armelor nucleare, îl poate transforma în cel de-al Treilea Război Mondial.

În plus, faptul că acest război a început și continuă să se desfășoare în plină pandemie de Coronavirus, cu consecințe grave în domeniile economico-financiar și social, precum și în cadrul unei tendințe mondiale de trecere la energia verde și la digitalizare, reprezintă o amplificare a consecințelor acestuia asupra securității regionale și internaționale. Astfel, asistăm deja la apariția unor crize, precum cea energetică, umanitară (creșterea numărului de imigranți la nivelul statelor europene și situația populației locale din zonele de conflict), socială (de scădere a nivelului de trai și creșterea numărului de mișcări sociale împotriva războiului, dar și a măsurilor drastice luate de oficialități la nivel european și național), de foamete (ca urmare a nedistribuirii la timp a unor alimente, precum grânele), dar și la creșterea efectelor schimbărilor climatice (cum ar fi seceta, inundațiile sau uraganele).

Putem afirma, de asemenea, că în cadrul acestui război s-au testat și continuă să se experimenteze noi tipuri de arme atât din partea forțelor ruse, cât și din cadrul statelor aliate și că s-a dat startul unei competiții fără precedent pentru dominarea pieței mondiale de dezvoltare a tehnologiilor emergente și disruptive (EDTs) și vânzare a produselor lor. O situație asemănătoare a mai avut loc pe timpul Războiului Rece, cu așa-numitul „Război al stelelor”, când competiția sovieto-americană, privind înarmarea spațiului cosmic, a dus la destrămarea fostei Uniuni a Republicilor Socialiste Sovietice (URSS) și, totodată, la căderea comunismului. Ceea ce o deosebește acum este numărul mai mare de participanți (s-au adăugat statele emergente), precum și domeniile mai diversificate ale dezvoltării tehnologice aflate în competiție (inteligenta artificială, robotica, mijloacele nepilotate, îmbunătățirea/modificarea performanțelor umane, nanotehnologia, fizica cuantică etc.).

Doar faptul de a deține și întrebuința noi tipuri de arme, unele foarte avansate din punct de vedere tehnologic, nu reprezintă factorul decisiv pentru obținerea rapidă a succesului scontat de vreuna dintre părțile implicate în conflict. Acesta este cazul aviației militare ruse care, deși net superioară celei ucrainene, nu a reușit să obțină nici măcar superioritatea aeriană pe anumite direcții strategice. Același lucru poate fi afirmat și despre dotarea armatei ucrainene cu sisteme de armamente la standarde NATO – precum rachetele antitanc Javelin, Milan sau NLaws, racheta antiaeriană Stinger sau tunul antiaerian autopropulsat Ghepard de 35 mm (cunoscut și sub denumirea „Cheetah”), racheta anti-navă Harpoon, sistemul de artilerie Himars,

obuzierele tractate M777 de 155 mm sau autopropulasate Panzerhaubitze (PzH) 2000, Zuzana sau Krab, transportoarele blindate (APC) M113 sau Bushmaster și dronele de luptă (UAV) Bayraktar TB2, care au reușit doar să le asigure avantaje tactice.

De aici rezultă necesitatea elaborării unor concepte operaționale pentru utilizarea cât mai eficientă a acestor tehnologii avansate în viitoarele conflicte armate. În prezent, teoreticienii militari americani au dezvoltat conceptul „operații multidomeniu” (MDO), care a fost imediat îmbrățișat de alte state aliate și chiar de către NATO, acesta fiind la nivel de experimentare în cadrul forțelor armate ale SUA. La rândul lor, cercetătorii americani din cadrul Agenției guvernamentale pentru proiecte avansate de cercetare în domeniul apărării (DARPA) au lansat conceptul războiului de tip „mozaic” pentru surclasarea sistemelor rusești de anti-acces și interdicție zonală (A2/AD) care împiedică SUA să intervină în regiunile controlate de Moscova și Beijing.

Despre cele două concepte operaționale (MDO și războiul de tip „mozaic”) am vorbit și le-am descris pe larg în cadrul articolelor publicate în revista Impact Strategic, precum și în studiul de specialitate intitulat „Societatea postindustrială și inteligența artificială. Provocări și oportunități din perspectiva securității naționale și a NATO privind dezvoltarea conceptului de operație multidomeniu”, publicat anul acesta la Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Ca urmare, acest articol analizează cele mai recente abordări conceptuale realizate atât la nivelul Alianței Nord-Atlantice, cât și al unor state membre și prezintă noile dezvoltări tehnologice aplicabile ambelor concepte.

1. Cele mai recente abordări conceptuale în cele două concepte operaționale

Acutizarea amenințărilor și riscurilor existente la nivel european și euroatlantic și apariția altora noi, cauzate de evoluțiile tehnologice fără precedent din viața civilă, dar și la nivel militar, au determinat strategii militare și cercetătorii din domeniul apărării să regândească modul de planificare și ducere a viitoarelor conflicte armate. Accesul liber al unor actori statali și nestatali la produsele tehnologice avansate, precum și posibilitatea dezvoltării unor sisteme de arme care să îngrădească libertatea de acțiune a forțelor aliate la nivel strategic sau a unor capacități care să acționeze la limita legalității, au amplificat această necesitate, grăbind elaborarea unor noi concepte operaționale care să eficientizeze întrebuințarea noilor tehnologii și să minimizeze efectele sistemelor adverse.

În cadrul Alianței Nord-Atlantice, termenul MDO a devenit extrem de popular în ultimii ani, începând cu Armata SUA¹ și terminând cu principalele forțe aliate, chiar dacă există încă multe state membre și parteneri care nu au definit conceptul

---

¹ La nivelul Forțelor Aeriene americane termenul folosit este cel de „operații întrunite în toate domeniile (JADO)”, în loc de „operații multidomeniu (MDO)”

la nivel național. În termeni simpli, MDO reprezintă abordarea viitorului război (pentru perioada 2025-2050) dincolo de nivelul întrunit, reprezentat de operațiile de tip joint (terestre, aeriene și navale), prin încorporarea a două noi domenii operaționale recunoscute (spațiul cosmic și spațiul cibernetic). Astfel, MDO necesită o coordonare a activităților militare întrunite, interinstituționale și multinaționale dincolo de planificarea campaniei, unde efectele individuale sunt combinate la limita dintre nivelurile tactic și operativ. Iar gradul specific de diferențiere față de operațiile de tip joint este dat atât de nivelul de integrare cu celelalte instrumente de putere (într-o abordare interinstituțională autorizată), cât și de nivelul de expertiză în utilizarea capacităților din toate domeniile operaționale. (LTC Grest și LTC Heren 2019)

În esență, MDO reprezintă sincronizarea acțiunilor, forțelor și mijloacelor platformelor (vehicule, sateliți, nave etc.), a sistemelor de comandă-control ale acestora și a tuturor surselor de date pentru a constitui o „imagine completă a spațiului de operare” (a se vedea Figura nr. 1) și pentru a asigura capacitatea luptătorilor din teatrul de operații și a personalului din comandamente de a „lua rapid decizii care să conducă la acțiune”. (Tunnicliffe 2022)

Figura nr. 1: Abordarea SUA pentru integrarea platformelor într-o rețea mare de comandă-control (Sursa: US DoD)

În cadrul viitoarelor MDO, inteligența artificială (AI) și învățarea automată (Machine Learning/ML) vor juca un rol esențial, ajutând la gestionarea volumului mare de date (Big Data) și descifrarea rapidă a celor mai importante informații, și la determinarea relevanței operaționale a acestora și apoi la prezentarea de opțiuni informate pentru un proces decizional comun la toate nivelurile de conducere. Scopul final este de a depăși punctele forte ale adversarului, punându-l în fața mai multor dileme operaționale și/sau tactice prin aplicarea combinată a unei poziții de forță calibrate, prin utilizarea formațiunilor multidomeniu și prin convergența capacităților în mai multe domenii, medii și funcții. În cadrul implementării acestui concept, toate categoriile de forțe, dar în special Forțele Aeriene și Marina americană, lucrează la noi tehnologii și capacități prin programe de cercetare-dezvoltare-inovare (CDI), precum “Project Overmatch” și, respectiv, “Advanced Battle Management System”. Împreună, ambele categorii de forțe au dezvoltat mai mult de o duzină de proiecte tehnologice de colaborare, reunind toate domeniile operaționale pentru a împărtăși și utiliza informații, precum și pentru a evalua și a răspunde în mod sinergic. În cadrul Ministerului Apărării, Marea Britanie dezvoltă programul de transformare “Digital Backbone”, care va permite schimbul de informații și comunicarea, indiferent de hardware-ul utilizat. „Trebuie să ne asigurăm că toate datele pe care le colectăm de pe fiecare platformă pe care o avem – fie că este vorba de satelit, aeronavă, dronă, navă sau sistem terestru – pot fi reunite pentru a produce cea mai completă imagine a ceea ce se întâmplă”. (Tunnicliffe 2022)

Alianța Nord-Atlantică a trecut la definirea conceptului MDO și la dezvoltarea acestuia începând cu septembrie 2021. Dezvoltarea conceptului aliat MDO s-a făcut în două etape – în luna iunie au fost aprobate definirea și viziunea NATO asupra operațiilor multidomeniu, iar în luna septembrie 2022, Comitetul Militar a aprobat conceptul inițial propriu-zis. Astfel, în abordarea aliată, operațiile multidomeniu sunt definite ca fiind „orchestrarea activităților militare, în toate domeniile și mediile, sincronizate cu activitățile nonmilitare, pentru a permite Alianței Nord-Atlantice să producă efecte convergente la o viteză relevantă”. (The ACT Team 2022) În abordarea aliată, aplicarea eficientă a MDO poate fi realizată doar printr-o schimbare culturală atât în cadrul statelor membre, cât și în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Această schimbare implică trecerea de la o abordare joint tradițională la una care este mai larg concentrată pe toate cele cinci domenii operaționale, adică o schimbare fundamentală de mentalitate în direcția operațiilor multidomeniu.

În cadrul unei conferințe organizate în comun cu Ministerul britanic al Apărării la Londra, o lună mai târziu, au fost identificate unele priorități pentru dezvoltarea acestui concept nou. Prima prioritate o reprezintă dezvoltarea MDO ca parte a unei abordări integrate mai ample (militară, diplomatică, informațională și economică) la nivelul tuturor statelor membre și care să fie completată cu educarea partenerilor. În al doilea rând, s-a pus problema ca transformarea digitală a organizației să fie

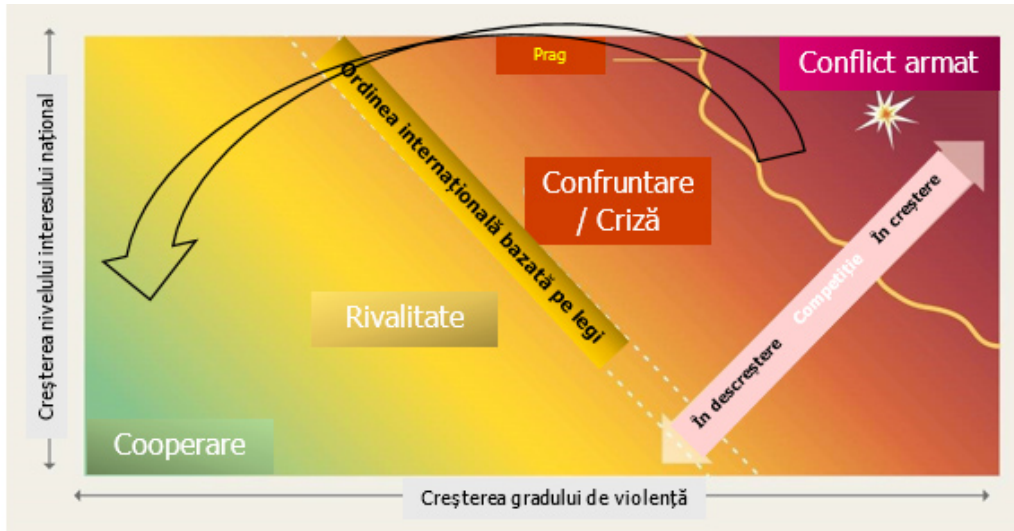

înțeleasă de toți aliații ca factor critic pentru elaborarea noului concept prin învățarea unor lecții din conflictul ruso-ucrainean și continuarea dezvoltării capacităților, pe care le integrează în „abordarea pe termen lung a războiului”. Această abordare pe termen lung este realizată în conformitate cu viziunea pe 20 de ani pentru dezvoltarea instrumentului militar de putere al aliaților, ca parte a conceptului NATO de ducere a războiului (NATO Warfighting Capstone Concept/NWCC). Nu în ultimul rând, se dorește să se elaboreze o abordare de dezvoltare și implementare în etape, care să evolueze în direcția realizării interoperabilității depline a forțelor și capacităților aliate, cu accent deosebit pe dezvoltarea rapidă a celor din domeniile cibernetic și spațial. Mai exact, „este vorba de a ne asigura că fiecare parte a apărării poate lucra perfect împreună cu alte departamente guvernamentale, aliați și parteneri, pentru a obține rezultatul dorit și pentru a ne apăra Alianța Nord-Atlantică și națiunile”. (Tunncliffe 2022)

Cel mai avansat stat aliat în MDO este SUA, care a trecut deja, la nivelul Forțelor Terestre, la operaționalizarea conceptului, prin transformarea acestuia într-o doctrină întrunită și testarea unor structuri de forțe de tip ”Multi-Domain Task Force (MDTF)”. După cinci ani de dezvoltare și experimentare, în iunie 2022, a fost aprobată Doctrina întrunită a SUA privind operațiile multidomeniu, care are aplicabilitate într-un spațiu de operare anticipat pentru anul 2035 și o evaluare a mediului de securitate din 2025 până în 2050. (Judson 2022) După testarea primului MDTF în cadrul unui exercițiu operativ-strategic în Pacific, Armata americană a elaborat, în martie 2021, un concept de operaționalizare a cinci MDTF-uri care să acționeze în toate stadiile competiției continue (a se vedea Figura nr. 2), incluzând competiția, criza și conflictul. Două din aceste MDFT vor fi dislocate în teatrul de operații Indo-Pacific (prima este deja staționată la Baza întrunită Lewis-McChord din Washington D.C.), una în Europa și alta în Arctica. Cea de-a cincea MDTF va fi menținută în rezervă. După cum se precizează în document, „fiecare MDTF va fi proiectat și adaptat pentru a funcționa la eșalonul necesar pentru a îndeplini nevoile comandantului Forței întrunite sprijinite. Încă de la început, fiecare MDTF va fi repartizat sau dat în sprijin unui comandant strategic (Combatant Commander), care îl va organiza și instrui conform misiunilor atribuite”. (Judson 2022) Acest nou tip de structură de forțe va fi coordonat de un Centru pentru operații desfășurate de MDTF în toate domeniile (ADOC), care va permite, după operaționalizare, asigurarea contactului permanent cu adversarul în toate domeniile operaționale.

Cel de-al doilea concept dezvoltat, de data aceasta de către cercetătorii americani din domeniul apărării sub forma unei strategii intitulate „războiul de tip ‘mozaic’”, reprezintă, în esență, o aplicare a artei militare în desfășurarea unor acțiuni militare rapide, cu efecte măsurabile și adaptate unei abordări letale multidomeniu în viitoarele conflicte armate. Asemenea conglomeratului de la care își trage numele (mozaic), acest nou concept presupune utilizarea unui pachet de forțe în care folosirea

platformelor de luptă individuale este încheată într-o abordare artistică, inovatoare, pentru desfășurarea unor atacuri multiple, în paralel și pe un front larg, care asigură masarea focului și nu a forțelor pentru a copleși adversarul. (Grayson 2018)

Figura nr. 2: Competiția continuă (Competition Continuum)
(Sursa: MCDC MD-MNU Project Report v. 2.0)

În viziunea cercetătorilor de la DARPA, strategia războiului tip „mozaic” încorporează următoarele domenii de interes: tehnologii care să acționeze în războiul tip „mozaic”, servicii web cu efect de mozaic (EWS), experimentarea abordărilor conceptuale „mozaic”, precum și tehnologiile și sistemele strategice fundamentale necesare. Astfel, tehnologiile care ar putea să operaționalizeze această nouă strategie vor trebui să asigure soluții sau să automatizeze funcții precum: planificare și organizare (ex. softuri și instrumente de decizie automatizate pentru stabilirea structurii de forțe de bază sau pentru creșterea vitezei de planificare a comandanților din teatrele de operații), interoperabilitate (o nouă arhitectură globală de interoperabilitate aplicată la viteza de îndeplinire a misiunii) și execuție (pentru combinarea sprijinului decizional de management al luptei cu autonomia mașinilor). EWS presupune dezvoltarea unui sistem-de-sisteme (SoS) avansat care să încorporeze noi senzori de supraveghere și căutare și mijloace de război electronic, în special pentru partea de detectare și capturare din cadrul “kill chain” și pentru realizarea efectelor non-kinetice în acțiunile ofensive. În cadrul tehnologiilor și sistemelor strategice fundamentale necesare, se prevede încorporarea tehnologiilor disruptive care să reducă greutatea, volumul, puterea sau costurile unor sisteme de arme, să le asigure adaptabilitatea și reîmprospătarea rapidă și asigurarea unor performanțe avansate ale acestora. (Strategic Technology Office 2018)

În accepțiunea cercetătorilor și tehnicienilor militari, războiul „mozaic” este o teorie de război care implică forțarea adversarului să lupte cu un număr neașteptat de mare de sisteme de armament și platforme de diferite clase, dimensiuni și tipuri, dispuse asimetric și variabil, în cadrul cărora fiecare acționează în mod distinct ca piesele dintr-un mozaic și care poate crea un avantaj copleșitor în comparație cu utilizarea unor sisteme și platforme cu ale sale. (The Bae Systems Team 2021) Noua strategie reprezintă, de asemenea, o abordare multidomeniu, în care platformele individuale ale fiecărui domeniu operațional (aerian, terestru, maritim, cibernetic sau spațial), ca piesele unui puzzle, ar crea împreună o imagine mai amplă a unei forțe mari și copleșitoare, îngreunând, în același timp, posibilitatea și capacitatea adversarului de a identifica un mod eficient de a lupta împotriva unui astfel de pachet de forțe mixt și derutant.

Pentru a funcționa propice și a aduce un avantaj strategic distinct pentru utilizatorul său, natura flexibilă a noii strategii impune flexibilitate în realizarea conectivității de comunicații a tuturor platformelor de luptă și în planificarea dislocării și acționării acestora într-un efort coordonat, concentric și sinergic. Legăturile de comunicații și senzorii de date trebuie să fie fiabile și adaptabile pentru a interconecta tehnologiile de război electronic de ultimă generație (ex. mijloace electronice cu semnal mixt integrat analog/digital cu radiofrecvență (RF) pentru comunicații de înaltă capacitate și senzori electronici de precizie care pot spori gradul de cunoaștere a situației forțelor proprii, pot îmbunătăți acuratețea armelor și pot menține comunicațiile în condiții de siguranță chiar și în zonele foarte aglomerate). De fapt, această nouă abordare reprezintă conceptul de utilizare a celor mai avansate produse tehnologice în cadrul războiului bazat pe decizie (Decision-Centric Warfare)².

În același timp, efectele asimetrice pe care le propagă depind de capacitatea noii strategii de a introduce în spațiul de operare, în mod neașteptat și amalgamat, elemente de înaltă eficiență, precum vehiculele aeriene autonome/pilotate de la distanță (UAVs), subacvatice (AUVs/UUVs) sau terestre (UGVs) și roboții tereștri. Aceste noi mijloace vor crește capacitatea de supraviețuire a forțelor prin reducerea considerabilă a riscurilor de pierderi umane.

După cum se poate observa, cele două noi concepte se întrepătrund și reprezintă o abordare conceptuală a modului de utilizare a celor mai recente dezvoltări tehnologice în domeniul militar în cadrul viitoarelor conflicte armate. Astfel, MDO este o abordare de pură teorie militară, în care cele două noi domenii operaționale – spațiul cosmic și cel cibernetic – sunt integrate în cadrul operațiilor întrunite, precum și cu celelalte instrumente de putere (a se vedea Figura nr. 3).

La rândul său, strategia războiului de tip „mozaic” reprezintă tot o abordare multidomeniu, dar din punctul de vedere al artei militare, în care se întrebuițează,

---

² Conceptul „războiului bazat pe decizie” înlocuiește, în accepțiunea americană, vechiul concept al „războiului în rețea (Network-Centric Warfare)”, folosit pentru a crește eficiența procesului decizional prin centralizarea lui și se axează pe abordarea filozofică a „comenzii misiunii (Mission Command)”.

într-un mod inovator și imprevizibil, cele mai noi produse înalt tehnologizate pentru obținerea unor avantaje asimetrice asupra adversarului. Astfel, cele două noi concepte operaționale aduc în atenție dezvoltarea unor capabilități multidomeniu

MDO = OpÎ + acțiuni în spațiul cosmic și cibernetic + acțiuni interinstituționale/multinaționale

vs.

Războiul tip „mozaic” = MDO + Tehnologie/Știință Militară + Artă Militară

Figura nr. 3: Operațiile multidomeniu vs. războiul tip „mozaic”

care includ cele mai înalte produse tehnologice și care pot acționa, intersanjabil, în orice domeniu operațional sau pot produce efecte în alte domenii decât cel pentru care au fost stabilite. Totodată, ele reprezintă și o modalitate novatoare de planificare și ducere a viitoarelor conflicte armate, dar modul de abordare al fiecăruia este diferit – MDO din perspectiva Teoriei Militare, iar războiul de tip „mozaic” al Artei Militare.

2. Noi dezvoltări tehnologice în cadrul celor două concepte operaționale

În prezent, există un consens real în rândul specialiștilor militari și al factorilor de decizie politică cu privire la faptul că tehnologiile emergente și disruptive (EDTs) au potențialul de a schimba caracterul războaielor viitoare. Acest deziderat nu reprezintă o noutate, întrucât, de-a lungul istoriei, numeroase arme nou introduse au produs surprize sau șocuri la nivel strategic sau operativ și au influențat rezultatul războaielor. Așa a fost cazul folosirii avionului de luptă și a armei chimice (clorul) în Primul Război Mondial, singurele mijloace care au adus o abordare activă a acțiunilor statice ale părților beligerante. Sau implicarea submarinelor și a binomului tanc – avion de către armata germană pentru realizarea „războiului fulger (Blitzkrieg)”, la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Ca să nu mai vorbim de sfârșitul acestui război, când au fost folosite rachetele germane V1, avioanele-kamikaze japoneze sau bombele nucleare lansate de americani la Hiroshima și Nagasaki. Războiul Rece a debutat cu cursa înarmărilor pentru rachetele balistice cu încărcătură dublă (nucleară și convențională) și a continuat cu competiția pentru cucerirea spațiului cosmic în așa-numitul „Război al Stelelor”.

Însă cele mai mari evoluții tehnologice au apărut după sfârșitul Războiului Rece, când competiția între marile puteri a atins apogeul, ducând la o posibilă schimbare a ordinii internaționale actuale. Într-adevăr, progresele rapide ale inteligenței artificiale, roboticii, procesării datelor, calculului cuantic și ale altor tehnologii emergente pot duce viitoarele conflicte armate în direcții noi și neașteptate. Prin elaborarea unor noi concepte operaționale de întrebuințare a produselor tehnologice avansate, se

așteaptă ca organizațiile militare să evolueze, să se adapteze și să inoveze pentru a menține un avantaj competitiv față de adversarii statali sau nestatali. Într-un viitor mediu de operare, caracterizat prin expansiune dimensională, domenii convergente și proliferare a senzorilor, precum și o creștere a razei de acțiune a sistemelor de armament, a vitezei, autonomiei, letalității și a orizonturilor de timp comprimate, este probabil ca impactul transformator al acestor tehnologii să se manifeste în întregul spectru de angajare militară – de la conflicte armate majore între marile puteri, la războiul hibrid sau hiper-război³ și până la războiul memetic⁴.

Pentru implementarea noilor concepte operaționale prezentate în capitolul anterior, oamenii de știință și reprezentanți ai companiilor private din domeniul apărării au investigat peste 1.000 de start-up-uri și companii emergente și au stabilit, conform Figurii nr. 4, care sunt principalele tendințe de transformare și folosire a produselor tehnologice avansate pentru a dezvolta capacitățile multidomeniu, realizând o hartă cu topul primelor 10 inovații tehnologice militare și gradul de impact al acestora în viitorul apropiat. Aceste tehnologii utilizate în domeniul apărării vor aduce schimbări în domeniul militar privind conectivitatea (detectarea și localizarea adversarului, comunicarea și desfășurarea operațiilor directe), letalitatea (inovațiile în rachete și alte platforme de atac), autonomia (folosirea AI și a roboților în executarea deciziilor cu zero sau minimă implicare umană) și sustenabilitatea (consolidarea industriei de apărare prin adăugarea tehnologiilor de imprimare 3D și a electricității). (The StartUs Team 2022)

Primul loc în topul acestor tendințe este ocupat de Inteligența Artificială (AI). Implementarea principalelor produse de AI, precum “digital twins” și “machine learning” în domeniul militar va duce la îmbunătățirea algoritmilor și softurilor pentru misiunile de intelligence, supraveghere și recunoaștere (ISR). Viziunea computerizată va permite gestionarea securității echipamentelor și va asigura un anumit grad de responsabilizare pentru sistemele autonome, reducând astfel numărul de victime în rândul militarilor (a se vedea Figura nr. 5). Dar nu trebuie uitat nici faptul că, atunci când AI ne va putea învinge la orice fel de joc, cu ușurința cu care

---

³ Hiper-războiul a fost definit de gl. (r) John R. Allen și specialistul în inteligență artificială (AI) Amir Husain în comunicarea științifică „On Hyperwar” susținută la Institutul american Naval, în iulie 2017, drept „un tip de conflict în care luarea deciziilor umane este aproape în totalitate absentă din bucla observare-orientare-decidere (OODA), fiind înlocuită cu inteligența artificială. În consecință, timpul asociat cu un ciclu OODA va fi redus la răspunsuri aproape instantanee”. De aceea, mai este denumit și „conflictul alimentat de AI, declanșat de mașini”.

⁴ Centrul de Excelență în STRATCOM al NATO din Riga, Letonia, a definit războiul memetic drept „competiție asupra narațiunii, ideilor și controlului social într-un câmp de luptă din rețelele sociale; un subset de „operații de informare” adaptate rețelelor sociale”. Operațiile de informare presupun colectarea și diseminarea de informații pentru a stabili un avantaj competitiv față de un adversar, iar poantele (memes) sunt ca mijloacele explozive improvizate (IEDs) pentru războiul informațional – sunt instrumente naturale ale unei insurgențe, foarte utile pentru a arunca lucrurile în aer, dar apte să saboteze efectele dorite atunci când sunt folosite de actorul cel mai mare într-un conflict asimetric.

noi învingem astăzi cimpanzeii, consecințele pot fi catastrofale. La această concluzie au ajuns în același timp cercetători de la Google DeepMind și de la Universitatea din Oxford, precizând că dacă AI avansată este lăsată autonom să-și folosească propriile sale metode de atingere a obiectivelor stabilite, permițându-i să-și creeze propriile teste și ipoteze, atunci „o catastrofă existențială nu este doar posibilă, ci și probabilă”. Iar software-ul AI ar putea interveni în furnizarea de informații despre obiectiv, cu consecințe majore asupra desfășurării fazei de atac. (Mazilu 2022)

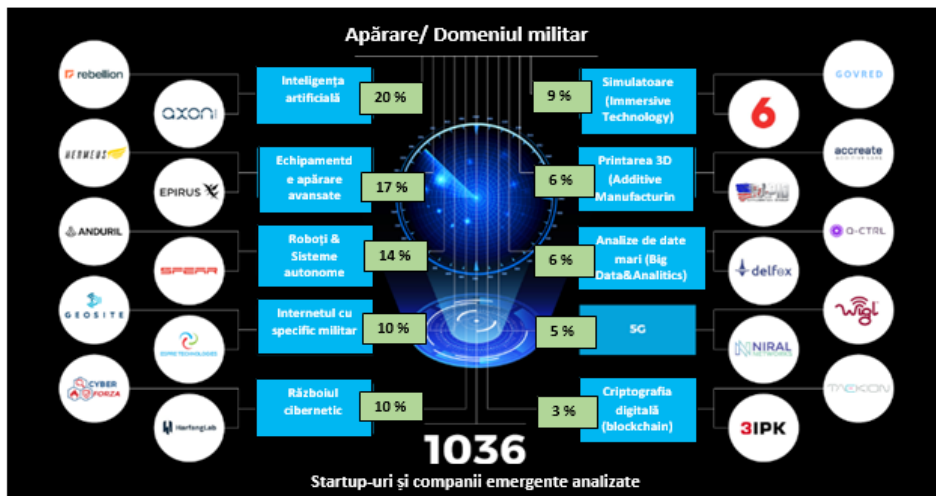

Figura nr. 4: Topul tendințelor viitoare în materie de evoluții tehnologice și impactul acestora

Figura nr. 5: Posibila supremație a inteligenței artificiale
(Sursa: <https://Playtech.ro/2022>)

Mai mult, fostul viceministru chinez al afacerilor externe, doamna Fu Ying, a precizat, într-o comunicare științifică susținută la Universitatea Tsinghua, în decembrie 2020, că „AI are limitări, inclusiv prin incapacitatea de a interpreta intuiția, emoția, responsabilitatea și valoarea. În procesul de colaborare om-mașină, deficiențele mașinii ar putea duce la escaladarea crizelor internaționale”. (Ying și Allen 2020) Afirmatia dumneaei a fost întărită și de analiștii militari chinezi care au argumentat că sistemele de luptă fără pilot ar putea încuraja marile puteri militare să folosească forța, să dezumanizeze și mai mult inamicul și să facă din actul de a ucide un simplu joc, care să producă pagube colaterale mari. Chiar și un sistem foarte inteligent ar avea dificultăți în a discerne intențiile pe câmpul de luptă atunci când se confruntă cu inamici care au fost răniți sau dezarmați sau care folosesc civili ca scuturi umane. (Moriyasu și Fang 2021) Ca urmare, lăsarea unor astfel de hotărâri în seama mașinilor poate afecta, în mod serios, distincția dintre civili și combatanți din dreptul internațional umanitar, precum și regula conform căreia militarii care au depus armele nu vor face obiectul unui atac.

Figura nr. 6: Lansarea navei chineze purtătoare de drone “Zhu Hai Yun”

(Sursa: @venkatesh_Ragu)

Cu toate aceste inconveniențe, China a lansat în mai 2022 prima navă purtătoare de drone, pilotată de inteligență artificială din lume, denumită “Zhu Hai Yun”, care poate transporta 50 de drone și sisteme acvatice și subacvatice nepilotate (a se vedea Figura nr. 6). Așteptată să intre în serviciu la sfârșitul anului 2022, această navă nepilotată are o lungime de 88 m, o lățime de 14 m și o înălțime de 6 m,

putând dezvolta o viteză de 32 km/oră și este pilotată de sistemul AI “Intelligent Mobile Ocean Stereo Observing System”, dezvoltat de Southern Marine Science and Engineering Guangdong Laboratory. (Shoab 2022)

Următorul loc este ocupat de dezvoltarea unor echipamente pentru apărare mai sofisticate și mai avansate tehnologic, care să facă față tuturor tipurilor de amenințări și riscuri. În cadrul acestei tendințe, inovațiile variază de la zborurile hipersonice la sistemele de arme cu energie direcționată, până la cercetarea avansată în domeniul biotehnologiei și al nanotehnologiei. Astfel, în domeniul armelor hipersonice⁵, competiția se poartă între Federația Rusă, China și SUA. După cum a declarat locțiitorul șefului Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore din Armata SUA (Joint Chiefs of Staff) american, generalul John E. Hyten, într-un interviu acordat ziarului Washington Post, în luna februarie 2022, rachetele hipersonice „...sunt amenințările viitorului. Asta nu doar pentru că pot zbura atât de repede, ci și pentru că traiectoria lor este atât de impredictibilă. Atunci când urmăresc o rachetă balistică, sistemele de supraveghere americane pot prezice imediat după lansare unde va ateriza. Dar o rachetă de croazieră hipersonică, cu zbor la joasă altitudine, poate face zig-zag, evitând detectarea și țintirea și prezentând un pericol ciudat, poate de neoprit.” (Ignatius 2022)

Pentru moment, un avantaj palpabil pare să fie deținut de Federația Rusă, care a anunțat existența acestor sisteme de arme hipersonice încă din 2018 și pe care le-a testat și folosit deja în războiul ruso-ucrainean – vehiculul glisor hipersonic Avangard (o rachetă balistică intercontinentală strategică de 2 tone, echipată cu un vehicul hipersonic UR-100NUTTH care zboară cu Mach 27 pe orbita joasă a Pământului), precum și câteva tipuri de rachete hipersonice, precum racheta de croazieră anti-navă/țintă terestră 3M22 Zircon (SS-N-33 în NATO, având o viteză de Mach 9 și o rază de acțiune de 500-1.000 km, care poate fi lansată de pe submarine sau nave de luptă) și racheta balistică aer-sol Kh-47M2 Kinzhal („Pumnal” în lb. rusă sau RS-AS-24 Killjoy în NATO, având o viteză de Mach 12 și o rază de acțiune de 2.000 km, care poate fi lansată de pe bombardierele Tu-22M3 și interceptoarele MIG-31K și Su-57 Felon). Forțele aeriene ruse dispun, din 1995, dar modernizat în iulie 2018, de o rachetă interceptoare hipersonică 53T6, denumită de NATO ABM-3 Gazelle, cu o viteză de Mach 17 și o rază de acțiune de 80-100 km, fiind ținută în silozuri speciale. (The IISS Team 2022, 164-175)

---

⁵ Armele hipersonice sunt de două feluri: a) rachete de croazieră hipersonice (HCM), care sunt propulsate de motoare de înaltă performanță cu propulsie de aer, cunoscute sub numele de scramjets (o rachetă de croazieră hipersonică este amplificată de o rachetă la viteză hipersonică și apoi folosește un motor cu propulsie de aer pentru a susține această viteză); b) vehiculele de planare hipersonice (HGV), care cuprind un vehicul de planare manevrabil lansat pe o rachetă balistică sau rachetă booster (un HGV este propulsat cu o rachetă la altitudine mare și apoi planează spre ținta sa, manevrând pe parcurs). Ambele tipuri de arme sunt noțional pre-programate pentru a zbura către o țintă specificată.

La rândul său, China s-a alăturat cursei înarmărilor hipersonice, testând, la 27 iulie și 13 august 2022, primul său vehicul glisor Dong-Feng DF-ZF (denumit de SUA WU-14, având o viteză de Mach 5 și care poate avea o traiectorie impredictibilă pe orbita joasă a Pământului până la o distanță de 2.500 km, fiind construit pentru a fi montat pe vehicule terestre DF-17) la bordul rachetei spațiale Long March 2C, precum și racheta balistică anti-navă/antisatelit DF-21D (CSS-5 în NATO, având o viteză de Mach 10 și o rază de acțiune de 1.770 km, putând fi lansată de pe submarine și vehiculele DF-17), dezvoltată împreună cu Federația Rusă. (Makichuk 2022)

Recunoscând faptul că a rămas mult în urmă, SUA au accelerat testarea programelor sale de arme supersonice – Forțele Aeriene au în dezvoltare programul “Air-Launched Rapid Response Weapon (ARRW)” pentru 2023, Marina dezvoltă două astfel de programe “Conventional Prompt Strike” și “Hypersonic Air-Launched Offensive Anti-Surface Warfare” pentru 2028, Forțele Terestre lucrează la programul “Long-Range Hypersonic Weapon” și DARPA are în cercetare-dezvoltare programele “Glide Breaker”, “Tactical Boost Glide” și “MoHAWC”. La rândul său, Agenția americană de Apărare Antirachetă (MDA) are în atenție dezvoltarea unui sistem de distrugere a unei rachete hipersonice în faza de planare, care include un interceptor în cadrul sistemului Aegis și realizarea unei constelații de sateliți (de urmărire a rachetelor hipersonice pe traiectoria zborului și ghidarea interceptorului pentru a le lovi) în cadrul programului “Hypersonic and Ballistic Tracking Space Sensor (HBTSS)”. Astfel, la mijlocul lunii martie 2022 a realizat primul zbor al unei rachete hipersonice, denumită “Hypersonic Air-breathing Weapon Concept (HAWC)”, produsă de firma Lockheed Martin, având o viteză de Mach 5 și fiind lansată de la bordul unui bombardier B-52. Patru luni mai târziu, Forțele Aeriene americane au testat două rachete hipersonice ARRW, produse tot de firma Lockheed Martin, având o viteză de Mach 6 și fiind lansate tot de la bordul unui B-52H, iar DARPA a realizat primul test al armei sale hipersonice “Operational Fires”. Mai mult, SUA, Marea Britanie și Australia au anunțat la 6 aprilie 2022 că vor colabora în cadrul nou createi Alianțe de securitate AUKUS (lansată în septembrie 2021) pentru a dezvolta împreună noi tipuri de rachete hipersonice care să contrabalanseze decalajul față de China și Federația Rusă, prin proiectul hipersonic “Southern Cross Integrated Flight Research Experiment”. (Hamlin 2022)

În ceea ce privește sistemele de arme cu energie direcționată⁶, bazate pe lasere, putem afirma că sunt puține state în lume care au obținut unele rezultate concludente în acest domeniu. Și asta pentru că refracția termică atmosferică încă reprezintă o problemă greu de rezolvat. Mai este și efectul orbirii permanente în anumite condiții

---

⁶ Armele cu energie direcționată (DE) includ lasere de înaltă energie, dispozitive cu frecvență radio de mare putere sau cu microunde și arme cu fascicul de particule active sau neutre. La rândul lor, microundele și laserele fac parte din spectrul electromagnetic, care include energia luminoasă și undele radio.

de întrebuințare, iar utilizarea sa ca armă neletală de incapacitate a fost interzisă prin Protocolul privind interzicerea armelor laser care pot cauza orbirea, intrat în vigoare la 30 iulie 1998 și la care au aderat 109 state membre ONU. În prezent, cel mai avansat sistem cu laser este cel de înaltă energie (HEL), care permite detectarea și lovirea unei game extinse de ținte în funcție de puterea sa, inclusiv vehicule fără pilot, amenințări cu rachete, sisteme ISR, rachete, nave, artilerie și lansatoare de grenade. Designul modular și adaptabil al sistemului asigură reduceri semnificative ale dimensiunii, greutateii și consumului de energie pentru a se potrivi platformelor aeriene, terestre și maritime. Printre cele mai recente dezvoltări în cadrul armelor laser amintim: sistemul englezesc de lovire “Dragonfire”, sistemul de laser antiaerian israelian “Iron Beam”, sistemele americane naval anti-dronă “Technology Maturation Laser Weapon System Demonstrator (LWSD)” și “AN/SEQ-2 Laser Weapon System (LaWS)”, sistemul american naval anti-navă “High Energy Laser and Integrated Optical-dazzler and Surveillance (HELIOS)”, sistemul american anti-RAM “High Energy Liquid Laser Area Defense System (HELLADS)”, care poate fi montat pe avioane sau vehicule de luptă, sistemul american terestru anti-dronă “Boeing Laser Avenger”, instalat pe vehiculul de luptă AN/TWQ-1 Avenger sau sistemul terestru rusesc “Almaz HEL”. (Spender 2022)

În prezent, în SUA se lucrează la realizarea unui sistem de arme cu laser de mare putere, de 100 kilowați, denumit HEL TVD, care va fi testat anul acesta sau în 2023. Acest sistem va putea interaciona cu sistemele laser Athena și Aladin, proiectate pentru Forțele Aeriene și Marina SUA. La nivelul Federației Ruse, s-a decis construirea unei noi generații de arme laser puternice, denumite “Zadira”, deja testate în Ucraina pentru distrugerea dronelor. Iar China se află în faza de experimentare a unor sisteme de armă cu impulsuri electromagnetice (EMP) de mare putere pentru apărarea punctuală multiplă și cu efecte selectate cinetice.

Evoluțiile fără precedent realizate până în prezent în ceea ce privește robotica și sistemele de arme autonome, cu tendințele lor de autonomie deplină și implicațiile etice ale inteligenței artificiale, au determinat ca anumite state și conferențe internaționale să se îndoiască de gradul de permisivitate și de responsabilitate acordat acestor așa-zisi „roboți ucigași (killer robots)”. Considerate ca având un rol din ce în ce mai important în viitoarele conflicte armate, roboții și sistemele de arme autonome sunt dezvoltate pentru a înlocui forțele proprii în zonele tensionate sau periculoase, iar ideea păstrării factorului uman în ecuația de luare a deciziei este susținută de majoritatea programelor dezvoltate. Cea mai mare problemă de rezolvat, în afara de etică, o reprezintă timpul scurt de acțiune, care depășește, uneori, capacitatea de reacție umană. Ca urmare, Departamentul american al Apărării (DoD) a elaborat unele principii care să se concentreze pe utilizarea responsabilă a funcționării sistemelor de arme autonome în conflictele armate, într-un mod care să mențină judecata umană și responsabilitatea asupra utilizării forței și să contribuie

la minimizarea probabilității de pierdere a controlului asupra sistemului său de angajare neintenționată, în special împotriva necombatanților. Aceste principii au la bază înțelegerea autonomiei sistemice în context militar, așa cum este specificată în Directiva DoD 3000.09⁷.

Pe plan internațional, se afirmă din ce în ce mai des că asistăm la o adevărată cursă pentru dezvoltarea unor roboți și a unor sisteme de arme autonome din ce în ce mai performante, care includ, pe lângă SUA, mari puteri precum Marea Britanie, Federația Rusă și China. Acestea își dispută întâietatea în dezvoltarea și experimentarea roboților mobili, sistemelor aeriene nepilotate (UAS sau drone), vehiculelor marine autonome, roboților destinați sprijinului contra mijloacelor explozive (C-EOD), supravegherii și cunoașterii situației, precum și mânăuirii materialelor, roboților umanoizi/skeletonilor, roiurilor de drone sau vehiculelor terestre fără pilot. Se estimează că piața internațională din acest domeniu va crește, până în 2027, la 52,16 miliarde de dolari, însemnând o rată compusă de creștere anuală, între 2020 și 2027, de 12,8 %. (Demaitre 2021)

Un exemplu concludent privind utilizarea sistemelor de arme autonome de tip drone îl reprezintă războiul dintre Azerbaidjan și Armenia din 2020, când s-a constatat că aproximativ 40% din tancurile și vehiculele blindate armenesti, precum și peste 90% din artileria și rachetele armate au fost distruse de dronele achiziționate de Baku de la turci și israelieni. (Moriyasu și Fang 2021) Același lucru se poate afirma și despre întrebuințarea dronei turcești Bayraktar TB2 de către ucrainenii împotriva forțelor rusești, care a schimbat, la propriu, soarta războiului, adăugând o mai mare precizie de atac capabilităților aeriene ale Ucrainei.

Cu toate acestea, putem afirma că, în acest moment, SUA continuă să își mențină poziția de lider în dezvoltarea de roboți avansați în domeniul militar. Pentru câștigarea competiției și în viitor pe piața robotică și a sistemelor de arme autonome, Pentagonul a investit, anul trecut, aproximativ 379 de milioane de dolari și continuă să investească în dezvoltarea unor roboți înalt tehnologizați, precum: Albina-robot “The Robobee”, un minuscul robot zburător de cercetare sau atac neletal cu energie statică, dezvoltat de Laboratorul Microbiotice Harvard și care este capabil să planeze pentru o scurtă perioadă de timp sau să se scufunde și să fie reîncărcat printr-un cablu electric; Câinele operativ “DOGO”, un robot ușor pentru luptă antiteroristă care însoțește militarii în luptă, realizat de firma General Robotics și care este echipat cu opt camere de luat vederi, două sisteme audio de negociere și înarmat cu un pistol Glock 26 mm sau arme neletale; Robotul-pompier naval autonom “SAFFIR”,

---

⁷ Directiva DoD (DoDD) 3000.09 “*Autonomy in Weapon Systems*” implementează, alături de “*DoD’s Artificial Intelligence (AI) Principles*”, direcționările politice formale ale DoD privind sistemele de arme cu funcțiune autonomă, elaborate în anul 2012. De asemenea, Directiva este consistentă și cu cele 11 principii directe stabilite în 2019, în cadrul Reuniunii Înaltelor Părți Contractante la Convenția privind interzicerea sau restricțiile privind utilizarea anumitor arme convenționale care pot fi considerate a fi excesiv de vătămătoare sau a avea efecte nediscriminatorii.

un robot autonom destinat luptei contra incendiilor la bordul navelor, realizat de studenții de la Universitatea Virginia Tech și care este dotat cu senzori de vedere stereo în infraroșu și un laser rotativ și echipat la extreme cu mecanisme de prindere asemănătoare ghearelor. (The RoboticsCareer Team 2021)

La rândul său, China nu s-a lăsat mai prejos și a prezentat la Salonul aerian de la Guandong (Zuhai Air Show), din luna noiembrie 2022, cea mai mare dronă din lume, denumită *“Wing Loong-3”*, capabilă să transporte două tone de rachete. Totodată, a testat un vehicul terestru de lansare a dronelor pentru a fi prezentat la același show aerian, care a reușit să lanseze simultan 18 drone de luptă sinucigașe și care este produs de China Ordnance Equipment Group (CORG) pentru lansarea unui așa-zis „baraj de drone” (a se vedea Figura nr. 7). Sistemul de lansare tip catapultă de pe acest vehicul va îmbunătăți supraviețuirea sistemelor de drone „în roi” (swarm), precum drona antiradiație ASN-301/JWS-01, construită după modelul israelian al munițiilor cu efect întârziat *“Harpi”* (loitering munition), fiind similară cu cea americană *“SwitchBlade 600”*. Aparent, acest nou sistem seamănă cu secvența de atac cu drone din filmul american *“Angel Has Fallen”* și este inspirat de proiectul american naval de atac cu roiuri de drone denumit *“LOCUST”*, demarat în 2015. (Hambling 2020)

Figura nr. 7: Vehicul tip *“Hummer”* cu 48 de lansatoare de drone
(Sursa: <https://youtu.be/QamGaDNczJw>)

Și Turcia dorește să se afle în rândul statelor fruntașe în dezvoltarea avioanelor de luptă fără pilot, prin compania sa Baykar, care a anunțat pe 20 noiembrie 2022 că a definitivat testarea dronei supersonice invizibile *“Kizilelma”* (a se vedea Figura nr. 8). Această nouă dronă poate fi încadrată la categoria avioanelor de vânatoare de generația a 6-a, depășind astfel avioanele de generația a 4-a, precum F-15 și F-16 (SUA), Rafale

(Franța), Gripen (Suedia), SU-35 (Rusia) și Eurofighter (UE), dar și pe cele de generația a 5-a, cum ar fi F-35 (SUA), SU-57 (Rusia) și J-20 (China). Având motorul fabricat în cooperare cu societatea Ivchenko-Progress din Ucraina, drona poate transporta 1.500 kg de muniție, poate atinge altitudinea de 10.000 m, are o rază de acțiune de 926 km și poate rămâne în aer până la cinci ore. Aceste caracteristici îi permit să efectueze atât misiuni aer-sol, cât și aer-aer, la fel ca avioanele de luptă cu echipaj de ultimă generație. (Gheja 2022)

Figura nr. 8: Drona supersonică invizibilă Bayraktar Kizilelma
(Sursa: Twitter - Baykar/Aktual24.ro)

Și în celelalte ramuri ale dezvoltărilor tehnologice – IoT, 5G, războiul cibernetic, simularea, imprimarea 3D, Big Data sau blockchain – eforturile de dezvoltare și achiziționare sunt în continuă schimbare și în evoluție. Chiar dacă reprezintă tehnologii uimitoare, ele au încă nevoie de efort uman pentru a le cunoaște și întrebuința în viitoarele conflicte armate. Ca urmare, acestea necesită o educație specială și un grad de instruire deosebit pentru a le putea utiliza eficient în viitorul spațiu de operare și a lucra eficient în echipe de tip „om – mașină”.

Concluzii

Este foarte adevărat că actuala competiție dintre marile puteri pentru achiziționarea și implementarea tehnologiilor de vârf are ca efect reluarea cursei înarmărilor și este foarte asemănătoare cu câștigarea supremației în spațiul cosmic din perioada Războiului Rece prin așa-numitul „Război al stelelor”. Acum, când lumea

se confruntă cu numeroase crize economico-financiare, socio-umanitare, energetice sau alimentare, se cheltuiesc miliarde de euro/dolari pentru a investi în produsele tehnologice de ultimă generație care să fie întrebuințate în viitoarele conflicte armate.

Utilizarea celor mai noi și mai performante dezvoltări ale științei și tehnicii în domeniul militar va crea oportunități uimitoare și unice celui care va câștiga competiția tehnologică la nivel global, prin prisma dezvoltării unor capacități militare greu de contracarat. Modul de folosire al acestor capacități înzestrate cu tehnologii avansate va fi conceptualizat de noile concepte operaționale aflate în diferite stadii de dezvoltare sau de implementare, precum „operațiile multidomeniu (MDO)” sau războiul „mozaic”. Dacă MDO poate fi descrisă ca o sincronizare a acțiunilor platformelor, forțelor și mijloacelor, a sistemelor de comandă-control ale acestora și a tuturor surselor de date pentru a constitui o imagine completă a spațiului de operare și a asigura capacitatea de luare rapidă a decizii care să conducă la acțiune într-un viitor spațiu de operare, războiul de tip „mozaic” reprezintă o aplicare a artei militare în desfășurarea unor acțiuni militare rapide, cu efecte măsurabile și adaptate unei abordări multidomeniu letale în viitoarele conflicte armate. Astfel, ambele concepte au ca scop modul de utilizare a produselor tehnologice avansate într-un viitor conflict armat, într-o abordare multidomeniu, interinstituțională și multinațională. Principala diferență dintre cele două concepte operaționale o reprezintă cadrul de dezvoltare a fiecăruia – MDO este realizat de gânditorii militari prin prisma Teoriei militare, la care au adăugat produse ale Științei militare, pe când războiul „mozaic” este conceput de cercetători din domeniul apărării, combinând Arta militară cu Știința militară.

În ultimul deceniu, discuțiile au luat amploare la nivel european și internațional, cu privire la modalitatea de utilizare a produselor tehnologice avansate, îndeosebi a sistemelor de arme letale autonome (LAWS), în încercarea de a rezolva aspectele etice și restricțiile legale în conformitate cu dreptul internațional umanitar. Lipsa unei definiții agreeate unanim privind LAWS a făcut dificile aceste discuții. Cu toate acestea, în 2019 s-a ajuns la un consens privind menținerea responsabilității factorului uman pentru luarea deciziilor privind folosirea acestor sisteme de arme și folosirea forței prin întrebuințarea lor. În prezent, discuțiile continuă cu privire la tipul și gradul de implicare al intervenției umane necesare pentru a se asigura respectarea prevederilor dreptului internațional umanitar și rezolvarea ingerințelor etice. La final, se dorește adoptarea, în cadrul ONU, a unei Convenții privind folosirea LAWS în luptă, cu respectarea principiilor legale, etice și morale.

De asemenea, forțele destinate participării la viitoarele conflicte vor fi reorganizate și adaptate în mod diferit pentru a realiza eficacitatea și acțiunea în echipă a binomului „om – mașină” în spațiul de operare multidimensional. Dar înlocuirea luptătorilor sau a sistemelor cu echipaj uman cu roboți și sisteme de arme autonome, precum și eliminarea comandanților din ciclul decizional prin introducerea softurilor

de inteligență artificială (AI)/ învățare automată (ML) va reprezenta o provocare la adresa principalei filozofii a existenței umane – “Dubito ergo cogito. Cogito ergo sum”. Și asta pentru că mașinile, fie ele cele mai avansate, nu vor dispune de un grad de înțelegere în luarea deciziilor tehnologizate, ci vor acționa rapid și direct, așa cum au fost programate.

Într-o astfel de competiție acerbă pe plan internațional, statele cu o putere economică mai mică, precum România, nu vor putea ține pasul și vor deveni simpli spectatori, fiind nevoite să se situeze de o parte sau de alta a marilor puteri competitive. De aceea, la nivelul Forțelor Armate Române, se impune procesul de dotare cu produse tehnologice avansate și de elaborare a unui concept operațional de tip MDO, care să ne aducă în rândul armatelor aliate moderne și să contracareze posibilele amenințări și riscuri aduse de gradul de tehnologizare al posibililor adversari. Mai ales că, așa cum afirma Elon Musk în ultimele sale profeții din luna noiembrie 2022, toate formele de transport, incluzând aici avioanele și navele, vor deveni complet electrice și în mare parte autonome, iar tunelurile vor juca un rol important în viitorul transporturilor până în 2030 (precum sania electrică și mașinile pe patine electrice). Intenția miliardarului american este ca, până în 2025, să folosească compania sa SpaceX pentru a duce oamenii pe Marte, în scopul colonizării acestei planete. De asemenea, agenția spațială americană NASA a anunțat deja că cea mai puternică rachetă din lume, SLS (Space Launch System), a decolat pe 15 noiembrie 2022 spre Lună, reluând, după 50 de ani, programul de colonizare a satelitului natural al Pământului, denumit „Artemis”.

BIBLIOGRAFIE:

- Demaitre, Eugene. 2021. “10 Ground Robots in Development and Testing for Military Applications.” *Robotics* 24/7, 05 31. Accesat la 10 11, 2022 https://www.robotics247.com/article/10_ground_robots_military_applications/slideshow
- Gheja, Victor. 2022. „Îngrijorare la Moscova. Baykar a lansat drona supersonică invizibilă Bayraktar Kizilelma: „Testele s-au finalizat cu succes” .” *AK-24*, 11 20. Accesat la 11 21 2022. <https://www.aktual24.ro/panica-la-moscova-baykar-a-lansat-drona-supersonica-invizibila-bayraktar-kizilelma-testele-s-au-finalizat-cu-succes-video/>
- Grayson, Tim, interview by DARPA’s Strategic Technology Office. 2018. “Breakthrough Technology: Past/Present/Future.” *DARPA Tiles Together a Vision of Mosaic Warfare*. DARPA. 04 18. <https://www.darpa.mil/work-with-us/darpa-tiles-together-a-vision-of-mosaic-warfare>
- Hambling, David. 2020. “China Releases Video Of New Barrage Swarm Drone Launcher.” *Forbes*, 10 14. Accesat la 11 14 2022. <https://www.forbes.com/>

- sites/davidhambling/2020/10/14/china-releases-video-of-new-barrage-swarm-drone-launcher/?sh=407c9fb02ad7
- Hamlin, Justin. 2022. "US Reveals Successful Tests of Hypersonic Missiles." *Asia Financial*, 07 14. Accesat la 10 10 2022. <https://www.asiafinancial.com/us-reveals-successful-tests-of-hypersonic-missiles>
- Ignatius, David. 2022. "America led in hypersonic technology. Then other countries sped past." *The Washington Post*, 02 03. Accesat la 10 10 2022. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/02/03/america-led-hypersonic-technology-then-other-countries-spiced-past/>
- Judson, Jen. 2022. "Multidomain operations concept will become doctrine this summer." *Defense News*. Accesat la 10 06 2022. <https://www.defensenews.com/land/2022/03/23/multidomain-operations-concept-will-become-doctrine-this-summer/>
- LTC Grest, Heiner, and Henry LTC Heren. 2019. "What is a Multi-Domain Operation?" Edited by JAPCC. Joint Air Power Competence Centre. Accesat la 10 05 2022. <https://www.japcc.org/essays/what-is-a-multi-domain-operation/>
- Makichuk, Dave. 2022. "China's Hypersonic Missiles Advantage Has West Worried." *Asia Financial*, 08 03. Accesat la 10 10 2022. <https://www.asiafinancial.com/chinas-hypersonic-missiles-advantage-has-west-worried>
- Mazilu, Oana. 2022. „Un om de știință de la Google avertizează că o catastrofă existențială a inteligenței artificiale „nu este doar posibilă, ci probabilă”.” *Playtech*, 09 16. Accesat la 10 07 2022. <https://playtech.ro/2022/un-om-de-stiinta-de-la-google-avertizeaza-ca-o-catastrofa-existentiala-a-inteligenței-artificiale-nu-e-doar-posibila-ci-probabila/>
- Moriyasu, Ken, and Alex Fang. 2021. "Killer robots need ethical rules, US and Chinese analysts agree." *Nikkei Asia*, 05 26. Accesat la 10 11 2022. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Indo-Pacific/Killer-robots-need-ethical-rules-US-and-Chinese-analysts-agree>
- Shoib, Alia. 2022. "China launched the world's first AI-operated 'mother ship,' an unmanned carrier capable of launching dozens of drones." *Insider*, 06 11. Accesat la 11 14 2022. <https://www.businessinsider.com/china-launches-worlds-first-ai-unmanned-drone-aircraft-carrier-2022-6>
- Spender, Tom. 2022. "Russia's laser weapon claim derided as propaganda." *BBC News*, 05 19. Accesat la 10 10 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-61508922>
- Strategic Technology Office. 2018. *darpa.mil*. 10 21. Accesat la 10 06 2022. <https://www.darpa.mil/about-us/offices/sto/more>.
- The ACT Team. 2022. "Multi-Domain Operations: Enabling NATO to Out-pace and Out-think its Adversaries." *ACT*. Accesat la 10 06 2022. <https://www.act.nato.int/articles/multi-domain-operations-out-pacing-and-out-thinking-nato-adversaries>

- The Bae Systems Team. 2021. *BAE SYSTEMS*. 09 08. Accesat la 10 06 2022. <https://www.baesystems.com/en-us/definition/mosaic-warfare>
- The IISS Team. 2022. *The Military Balance 2022*. London: Routledge Taylor&Francis Group.
- The RoboticsCareer Team. 2021. “These are 3 of the Most Advanced Military Robots of the Future.” *RoboticsCareer.org*, 09 01. Accesat la 10 11 2022. <https://www.roboticscareer.org/news-and-events/news/23031>.
- The StartUs Team. 2022. *Top 10 Military Technology Trends & Innovations for 2022*. Research, Reserach Blog, StartUs Insights. Accesat la 10 07 2022. <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/top-10-military-technology-trends-2022/>
- Tunncliffe, Andrew. 2022. “Multi-domain operations in the future battlespace.” *Army Technology*. Accesat la 10 05 2022. <https://www.army-technology.com/analysis/multi-domain-operations-in-the-future-battlespace/>
- Ying, Fu, and John Allen. 2020. *Together, The U.S. And China Can Reduce The Risks From AI*. Joint Report, Center for International Security and Strategy, Tsinghua University, Noema Magazine. Accesat la 10 11 2022. <https://www.noemamag.com/together-the-u-s-and-china-can-reduce-the-risks-from-ai/>

OBȚINEREA DE EFECTE INTERDOMENII – PROVOCARE IMPUSĂ DE OPERAȚIA MULTIDOMENIU

Alexandru-Lucian CUCINSCHI*

Dr. Ion CHIORCEA**

Operația multidomeniu, deși încă insuficient dezvoltată din punct de vedere teoretic și, mai ales, practic, poate rezuma schimbarea de paradigmă produsă la nivelul strategic, schimbare datorată evoluțiilor din mediul actual de securitate. Însă, deși acest tip de operație înglobează noile tipuri de tehnologii dezvoltate, în principal, ca nevoie pragmatică de către nivelul tactic și care își propune obținerea unor soluții coerente pentru contracararea amenințării de tip A2AD (anti acces și interdicție) la nivelul strategic, coordonarea aspectelor necesare desfășurării unei astfel de operații pare, în momentul de față, destul de dificil de realizat de către nivelul operativ, acesta având ca scop combinarea inovativă a tacticilor specifice categoriilor de forțe ale armatei pentru îndeplinirea obiectivelor de nivel operativ și strategic. Apreciem că ceea ce lipsește în momentul de față, ca instrument de planificare și ducere a acțiunilor militare, este modalitatea de obținere a unor efecte interdomenii. Astfel, în acest articol vom analiza măsura în care obținerea de efecte interdomenii în operația multidomeniu poate reprezenta liantul necesar implementării unei astfel de operații.

Cuvinte-cheie: *artă militară; operație multidomeniu; efect interdomenii; acțiune militară.*

---

* Căpitan comandor instructor avansat Alexandru-Lucian CUCINSCHI este doctorand în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: cucinschi.alexandru@gmail.com

** Comandor (r) profesor universitar doctor Ion CHIORCEA, profesor în cadrul Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, Constanța. E-mail: chiorcea44@yahoo.com

Introducere

Implementarea operației multidomeniu comportă multe provocări, întrucât nu se limitează la integrarea a două noi medii (cibernetice și spațiale) în cadrul unei operații întrunite convenționale și sunt de o complexitate care depășește, în multe cazuri, capacitatea de sinteză a actualelor instrumente utilizate de către militari pentru planificarea și ducerea acțiunilor militare.

Astfel, deși inițial s-a avut în vedere ideea integrării celor două medii de către categoriile de forțe, la nivel tactic, așa cum o dovedesc exemplele în acest sens: Forțele Terestre ale SUA – Forțele Terestre ale SUA în operații multidomeniu 2028 (TRADOC, 2018); Forțele Aeriene ale Marii Britanii, prin reformarea grupurilor aeriene, astfel încât acestea să fie în măsură să răspundă amenințărilor multidomeniu (RAF, 2018) – se intuiește încă din abordarea punctuală, la nivelul categoriilor de forțe, anvergura necesară desfășurării unor astfel de operații.

În acest sens, ulterior, operația multidomeniu a fost abordată în principal la nivel strategic și mai puțin la nivel operativ, având în vedere, în primul rând, anvergura acesteia (trebuie să fie în măsură să înglobeze mediile spațiale și cibernetice, medii care nu sunt în totalitate sub controlul armatei). În plus, dacă la nivel tactic se pot intui unele instrumente prin care noi tactici pot fi deduse prin exerciții și experimentare, iar la nivel strategic scopul, mijloacele și modalitățile de îndeplinire a scopului sunt în mare parte cunoscute, la nivel operativ este încă destul de dificil de stabilit modul în care acțiunile categoriilor de forțe pot conlucra pentru îndeplinirea obiectivelor de nivel strategic în cadrul operației multidomeniu.

Modalitățile de implementare a operației multidomeniu la nivel strategic – NATO Warfighting Capstone Concept (Tammen, 2021); Integrated Operating Concept (UKMOD, Integrated Operating Concept, 2021) – aduc, în schimb, lămuriri în ceea ce privește așteptările de la nivelul operativ. Acestea, coroborate cu elementele dezvoltate de către categoriile de forțe în materie de operație multidomeniu, pot contribui la identificarea implicațiilor pentru nivelul operativ.

Astfel, concepte de nivel operativ, precum Joint All Domain Command and Control (JADC2) care presupune conectarea senzorilor din toate categoriile de forțe într-o singură rețea cu scopul de a scurta timpul de luare a deciziei (CRS, 2022), își propun rezolvarea unei probleme de nivel operativ: comanda și controlul forței întrunite.

În același mod, NATO Warfighting Capstone Concept, menționat anterior ca document de referință pentru nivelul strategic, trasează cinci direcții imperative de dezvoltare a luptei armate (Tammen, 2021), printre care și comanda interdomenii, conducându-ne spre o dilemă în ceea ce privește nivelul la care operația multidomeniu poate fi gestionată din punctul de vedere al comenzii și controlului (strategic sau operativ).

Problema în discuție este dacă JADC2 (pe care îl considerăm un concept de nivel operativ), care detaliază în fapt comanda interdomenii stipulată în NATO Warfighting Capstone Concept (nivel strategic), este suficient pentru a aduce funcționalitatea necesară nivelului operativ în actualul mediu de securitate. Altfel spus, este suficientă eficientizarea comenzii și controlului forțelor pentru a obține un avantaj operațional în raport cu adversarul?

În baza studiului, din perspectiva istorică atât a operației întrunite, cât și a elementelor cunoscute până în prezent despre operația multidomeniu, apreciem că eficientizarea comenzii și controlului, deși necesară, nu este și suficientă pentru a oferi coerența necesară nivelului operativ, astfel încât acesta să fie în măsură să gestioneze situații complexe aflate într-o dinamică dificil de anticipat.

Astfel, ipoteza pe care ne propunem să o verificăm în cadrul acestei lucrări este următoarea: în condițiile în care se pot identifica instrumente care să conducă la obținerea de efecte interdomenii, operația multidomeniu poate contribui la îndeplinirea obiectivelor strategice, în condițiile impuse de actualul mediu de securitate.

Pentru aceasta, vom analiza elementele cunoscute despre operația multidomeniu la nivelurile tactic și strategic-militar, ulterior vom identifica provocările pe care actualul mediu de securitate le impune nivelului operativ și vom încerca să identificăm dacă în actualul context de securitate obținerea de efecte interdomenii poate reprezenta un instrument viabil pentru planificarea și ducerea acțiunilor militare la nivelul operativ.

1. Particularitățile operației multidomeniu la nivelul tactic

Deși în multe cazuri nivelul tactic a devansat nivelurile superioare ale artei militare, în sensul forțării limitelor forțelor avute la dispoziție prin inițiativele comandanților, influențând în mare măsură soarta unui conflict, totuși, așa cum actualul conflict din Ucraina a demonstrat, războiul câștigat printr-o bătălie decisivă nu mai este posibil în majoritatea cazurilor (Freedman, 2019).

Un exemplu în acest sens este Blitzkrieg-ul, care, în prima parte a celui de-al Doilea Război Mondial, a contribuit în mare măsură la succesele Armatei Germane (invazia Poloniei, Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei și Franței). Astfel, Armata Germană, beneficiind de lecțiile identificate în trecut (von Moltke era adeptul delegării autorității către comandanții de la diferite niveluri), a aplicat cu succes acest tip de concept, un exemplu relevant fiind acțiunile întreprinse de generalul Heinz Guderian pe timpul invaziei Franței. Acesta, deși fusese avertizat să nu avanseze înainte să fie aduse în spațiul de luptă suficiente divizii de infanterie în sprijinul blindatelor, în urma unor discuții aprinse cu superiorii săi, simțind faptul că francezii erau în degringoladă, a înaintat, paralizând apărarea franceză (Beevor, 2015).

„Astfel că ceea ce avea să fie descris eronat ca strategie de război-fulger era în mare parte o improvizatie la fața locului” (Beevor, 2015).

În prezent, acest tip de acțiuni tactice se mai pot desfășura doar în condițiile unui adversar aflat într-o inferioritate evidentă, ca putere de luptă, având în vedere faptul că odată cu încheierea Războiului Rece, Forțele Armate au încetat să mai reprezinte un factor de progres în domeniul tehnologic, mediul civil/privat preluând această poziție. Astfel, nemaiaivând la dispoziție cele mai avansate tehnologii, instrumentul militar de putere a început să depindă, în mare măsură, atât de celelalte instrumente de putere ale statului, cât și de marile companii care dezvoltă noi tehnologii în scop comercial, dar a căror aplicabilitate militară nu poate fi ignorată.

Ca urmare, la nivel tactic, apreciem că, prin promovarea operației multidomeniu, se produce o înglobare a noilor tehnologii în cadrul tactic specific fiecărei categorii de forțe, cu scopul de a identifica noi modalități de acțiune.

Astfel, faptul că **Forțele Navale** au ajuns la concluzia că, din considerente practice (care implică riscuri) unele acțiuni ale acestora se pot executa de către platforme fără echipaj, care pot opera în toate cele trei medii specifice (la suprafață, submarin și aerian), este un aspect de pe urma căruia operația multidomeniu poate să beneficieze în contracararea A2AD.

De asemenea, inteligența artificială, prin procesarea datelor din surse diferite (baze de date de dimensiuni mari), a condus la îmbunătățirea cunoașterii situației maritime, fapt care poate indica soluții practice, la nivel tactic, de abordare a situațiilor concrete din mediul maritim, situații pe care nivelurile ierarhice superioare (operativ și strategic) trebuie să le ia în considerare.

Totuși, dacă prin încorporarea noilor metode de ducere a acțiunilor militare de la nivelul tactic se poate obține o actualizare a acțiunilor Forțelor Navale la realitatea specifică mediului maritim, pentru îndeplinirea obiectivelor de nivel operativ și strategic, apreciem că aceasta trebuie însoțită de dezvoltarea de noi capacități care să contribuie la punerea în practică a operației multidomeniu în ansamblul ei.

Forțele Terestre ale SUA, prin publicarea TRADOC Pamphlet 525-3-1 –The US Army in multi-domain operations 2028, tratează problematica operației multidomeniu mai mult din perspectivă strategică și operativă și mai puțin la nivel tactic, având ca bază pentru dezvoltarea acestei operații, amenințarea (A2/AD implementat de Rusia și China).

Cu toate acestea, rolul tehnologiei, deși este prezentat din prisma posibilităților aflate la dispoziția potențialilor adversari, este considerat o premisă esențială în dezvoltarea operației multidomeniu: proliferarea armamentului ghidat cu precizie, sisteme integrate de apărare antiaeriană, armament specific spațiului cibernetic, precum și alte tehnologii permit unui număr mare de potențiali adversari să conteste și să reprezinte un risc pentru Forțele Armate ale SUA în toate domeniile, inclusiv în spectrul electromagnetic și mediul informațional la nivel tactic, operativ și strategic (TRADOC, 2018).

Pentru **Forțele Aeriene**, numeroase companii de armament au trecut la dezvoltarea unor soluții pentru implementarea noilor tehnologii atât în cadrul echipamentelor militare existente, cât și ca noi sisteme de armament care pot opera în spațiul de luptă. Se impune a fi menționat faptul că aceste echipamente sunt dezvoltate în sensul dictat de operația multidomeniu, pentru a funcționa în mai multe domenii și interdomenii.

Astfel, compania Leonardo oferă sisteme de armament specific pentru operația multidomeniu, pe lângă avioane și elicoptere de luptă dotate cu echipamente și senzori de ultimă generație, aeronave fără pilot (Falco EVO UAV) care pot desfășura o gamă variată de misiuni pe uscat, dar și pe mare, datorită senzorilor inovativi, a soluțiilor de integrare completă a informațiilor cu datele obținute prin supraveghere și a avionicii modulare, capabilă să gestioneze o gamă largă de senzori, având drept scop accelerarea și optimizarea procesului de luare a deciziei. Aceeași companie oferă soluții și în domeniul războiului electronic, precum sistemul SAGE (poate fi instalat pe o gamă largă de platforme aeriene), care analizează spectrul electromagnetic în mediile aerian, terestru și maritim, pentru a identifica sursele de emisii și implicit țintele (Leonardo, 2022).

Compania Airbus pune la dispoziția militarilor sisteme care pot contracara acțiunile cibernetice (MTLID) pentru protecția rețelelor militare și a datelor; platforme aeriene fără pilot (Aliaca UAS); soluții informatice precum *multi-domain combat cloud*, instrument care facilitează, prin obținerea superiorității în mediul informațional, colaborarea pe timpul luptei a vehiculelor cu pilot și a celor fără pilot, în toate mediile (Airbus, 2022).

Din cele menționate considerăm că se poate afirma faptul că nivelul tactic a demarat înglobarea noilor tehnologii în cadrul capacităților specifice fiecărei categorii de forțe, cu observația că acest proces a fost accelerat tocmai de afirmarea intenției de dezvoltare a unui nou tip de operații de către Forțele Armate și trasarea în linii mari a elementelor definitorii ale acesteia prin publicarea de studii și doctrine în acest sens.

Observăm astfel faptul că dezvoltarea acestui nou concept, deși se bazează pe noile tehnologii care pot fi implementate de către nivelul tactic, nu se limitează la acestea și presupune și o declarație de intenție care, așa cum este și firesc, provine de la nivelul strategic.

2. Contribuția strategiei la dezvoltarea operației multidomeniu

Nivelul strategic, definit prin diferite abordări, este cel mai bine reprezentat de două componente care trebuie separate, având în vedere specificitatea fiecăruia: strategic-politic și strategic-militar.

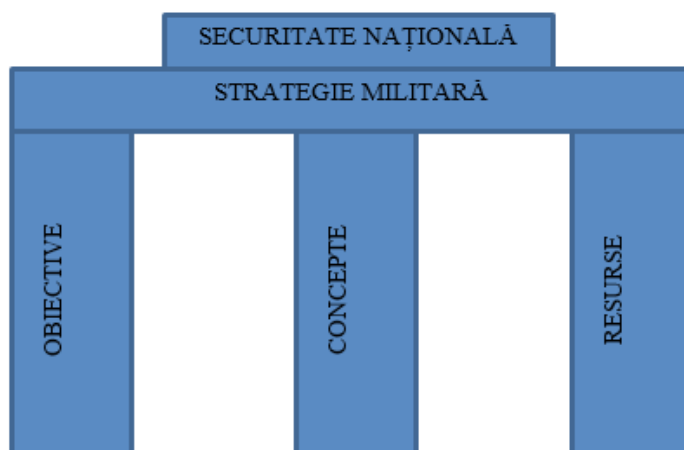
Nivelul strategic-politic este cel care lansează declarația de intenție, cum este și cazul operației multidomeniu în prezent, acesta fiind responsabil de cele

mai înalte sfere de abordare a relațiilor dintre actorii (statali și nonstatali) care își dispută întâietatea în diferite domenii, printre care și cel militar (unde este abordată și problematica conflictelor).

Deși cei mai mulți specialiști în geopolitică și geostrategie consideră că „*disputa și rivalitățile geopolitice pornesc de la ideea că, în mediul internațional globalizant, mijloacele economice, și nu neapărat cele militare, sunt cele care garantează controlul, cum ar fi: accesul la valori bursiere de peste hotare; investițiile directe private; controlul rezervelor valutare locale (fie prin FMI și Banca Mondială, fie prin corporațiile multinaționale, în țările mai puțin dezvoltate); controlul resurselor minerale, al celor din agricultură, manufactură și alte bunuri; și, nu în ultimul rând, organizarea și conducerea comerțului prin corporații străine*” (Hlihor, 2005), considerăm că este de datoria noastră, a militarilor, să gestionăm modalitățile în care instrumentul militar poate fi utilizat în sprijinul mijloacelor economice, dar și ca instrument principal în cazul în care mijloacele economice nu obțin efectul așteptat.

Această declarație de intenție este de obicei promovată prin intermediul strategiei militare, deși, așa cum am menționat, instrumentul militar nu joacă întotdeauna un rol central, pentru că armata este cea care, în cele din urmă va garanta aplicarea acestei strategii sau, în cazul în care această garantare nu va fi considerată eficientă, va trece la forțarea lucrurilor înspre direcția stabilită de către decidenții de la nivelul strategic-politic.

Astfel, apreciem că o anumită definiție este relevantă, din prisma identificării elementului definitoriu specific strategiei militare: „strategia militară este formată din stabilirea obiectivelor militare și formularea conceptelor strategice pentru îndeplinirea acestora prin folosirea resurselor militare pentru implementarea conceptelor.” (Potîrniche, 2020).

Figura nr. 1: Componentele strategiei militare (Potîrniche, 2020)

Având prezentate, în Figura nr. 1, pilonii pe care se sprijină strategia militară, considerăm că se poate înțelege faptul că stabilirea obiectivelor nu necesită un efort intelectual deosebit pentru că, în cele mai multe cazuri, este destul de ușor de intuit ce ar trebui să se îndeplinească pentru a ajunge la o stare finală dorită. De asemenea, problematica resurselor, deși este complexă și poate implica eforturi administrative importante, depinde mai mult de capacitatea de organizare și, de asemenea, nu necesită un efort intelectual deosebit.

Pe de altă parte, dezvoltarea de concepte, care, în opinia noastră, reprezintă esența strategiei, necesită un efort intelectual intens și, deși este dificil de cuantificat rezultatul acestui efort, considerăm că principala responsabilitate a militarilor este să înțeleagă modul în care aceste concepte dau un sens strategiei și să contribuie la continua lor dezvoltare sau îmbunătățire.

În prezent, strategia militară a NATO și a celor mai multe state membre NATO și parteneri se concentrează pe elaborarea, dezvoltarea și aplicarea conceptului *operație multidomeniu*. Astfel, asistăm la ceea ce se consideră a fi un proces de modernizare a armatei bazat pe respectivul concept. Acest fapt presupune, în primul rând, o analiză a viitorului mediu de operare (în care amenințarea reprezintă, în fapt, principalul element care se ia în calcul), apoi identificarea unui concept (idee care să sintetizeze realitatea) și, în final, dezvoltarea de noi capacități care să fie în măsură să susțină implementarea conceptului, conducând astfel la contracararea amenințării.

În cazul operației multidomeniu, A2AD reprezintă, ca și în cazul conceptelor precedente (începând cu bătălia aero-maritimă – 2009), problema militară pe care Armata SUA trebuie să o gestioneze. Capabilitățile A2AD au fost considerate cele care amenință abilitatea SUA și a forțelor aliate de a ajunge în poziția de a lupta (interzicerea accesului), precum și de a lupta eficient odată ce ajung în acea poziție (interzicerea manevrei) (ASBO, 2013).

În ceea ce privește claritatea explicării conceptului A2AD, apreciem că următoarele definiții ale acestuia sunt lămuritoare:

– A2 - acțiune care are ca scop încetinirea desfășurării forțelor proprii într-un teatru de operații sau forțarea acestora să opereze de la distanță față de zona în care ar fi fost indicat să se poziționeze (afectează mișcarea);

– AD - acțiune direcționată spre împiedicarea operațiilor forțelor proprii ajunse în zona de operații în care un adversar nu poate sau nu vrea să interzică accesul (afectează manevra) (ASBO, 2013).

Observăm faptul că A2 împiedică poziționarea avantajoasă, aceasta fiind una dintre componentele planificării operaționale, împreună cu tactica și logistica, pe când AD împiedică tacticile eficiente, ceea ce ne indică faptul că *vor exista mari dificultăți în ceea ce privește planificarea operațională*, logistica fiind și ea în postura de a întâmpina dificultăți în cazul în care nu este abordată din timp.

Ca răspuns la această amenințare, SUA, care în momentul de față au prezentat cele mai multe documente programatice referitoare la operația multidomeniu, propun abordarea cuprinzătoare a acestui tip de concept, plasând-o la nivelul strategic, cu implicații asupra nivelului operativ, la nivelul tactic regăsindu-se doar problematica formațiunilor multidomeniu.

Acest fapt este indicat de împărțirea operației pe faze: Competiție, Penetrare, Dezintegrare, Exploatare și Competiție în termeni favorabili (TRADOC, 2018). Analizând, în documentul de referință menționat, aspectele care compun aceste faze, observăm amploarea necesară comenzii și controlului unei astfel de operații, fapt care, în opinia noastră, nu poate fi gestionat la un nivel inferior nivelului militar-strategic.

Totuși, nivelul militar-strategic nu poate gestiona corelarea tacticilor specifice fiecărei categorii de forță, la care, în prezent, se adaugă și domeniile cibernetic și spațial. Acesta este apanajul nivelului operativ, care, așa cum îl descria von Moltke, ca nivelul la care militarii nu trebuie să se aștepte la nici o interferență politică, trebuie să fie în măsură să realizeze sinergia (în cazul operației întrunite) și, mai nou, convergența (în cazul operației multidomeniu).

3. Operația multidomeniu la nivel operativ – efecte interdomenii

Nivelul operativ este cel care, în cele din urmă, trebuie să integreze, într-un mod coerent și adaptat amenințării actuale și tacticile specifice categoriilor de forțe, la care se adaugă poziționarea și logistica. Planificarea operațională constă, în principal, în îndeplinirea scopurilor strategice de către mari unități de luptă prin combinarea poziționării, tacticilor și logisticii (Skinner, 1988)

Totuși, pe lângă amenințarea de nivel strategic militar, mai există o amenințare special creată pentru nivelul operativ. Astfel, componenta A2AD, care are ca scop separarea în timp, spațiu și pe funcții de luptă a forței întrunite, a făcut ca operația întrunită clasică să nu se mai poată desfășura decât într-un mediu necontestat. Astfel, sisteme de armament de înaltă precizie, cu rază lungă de acțiune, protejate de sisteme antiaeriene (ambele în mai multe straturi) creează mari probleme forței întrunite, atât în ofensivă, cât și în defensivă, sprijinul dintre categoriile de forțe fiind dificil de realizat. Acesta este și motivul pentru care, pentru a compensa aceste vulnerabilități, în primă fază mediul cibernetic (2016) și, ulterior, cel spațial (2019) au fost recunoscute drept domenii operaționale, domenii din care se poate asigura un avantaj forțelor care luptă în mediile convenționale. Mai mult decât atât, aceste două medii pot genera capacități care pot lupta în locul unei părți a capacităților specifice mediilor convenționale. Aceasta este ceea ce noi considerăm că poate purta denumirea de *efecte interdomenii*.

Ca urmare, considerăm că pe modelul celor două noi domenii, acest proces trebuie implementat și în cadrul mediilor clasice, pentru a reuși să se contracareze amenințarea reprezentată de A2AD la nivel operativ.

În acest sens, am propus, într-o lucrare anterioară, următoarea definiție pentru operația multidomeniu la nivel operativ: „Abilitatea unei categorii de forțe de a lupta temporar în domeniul (mediul) specific al unei alte categorii de forțe pentru a-i oferi celei din urmă un avantaj operațional cu scopul de a recâștiga/câștiga inițiativa în acel mediu/domeniu” (Cucinschi, 2021).

Apreciem că prin aplicarea acestor efecte interdomenii se poate contracara, în primă fază, separarea în timp a forțelor, separare care, datorită specificului fiecărei categorii de forțe, este ușor de exploatat de către adversar (Tabelul nr. 1).

Ulterior acestei separări în timp (în cazul în care reușește), se poate trece la controlul complet al unui mediu, fapt care poate permite exploatarea succesului din acel mediu, ajungând astfel la separarea pe funcții de luptă și spațiu.

Acesta este principalul motiv pentru care considerăm că obținerea de efecte interdomenii este vitală pentru operația multidomeniu. În cazul în care separarea în timp îi reușește adversarului, avantajul principal al abordării multidomeniu a operației, reprezentat de opțiunile multiple ale forțelor proprii care se transformă în dileme multiple pentru adversar, este anulat, operația multidomeniu tinzând astfel spre o operație întrunită clasică, fără prea mulți sorți de izbândă.

În aceeași idee, Ministerul Apărării al Marii Britanii a încercat, prin publicarea a *Joint Concept Note 1/17 – Future Force Concept*, să analizeze noile relații ce se pot stabili între sau de-a lungul domeniilor (UKMOD, *Joint Concept Note 1/17 - Future Force Concept*, 2017).

Tabelul nr. 1: Caracteristicile/ciclul fiecărui tip de forțe
(TRADOC, 2018)

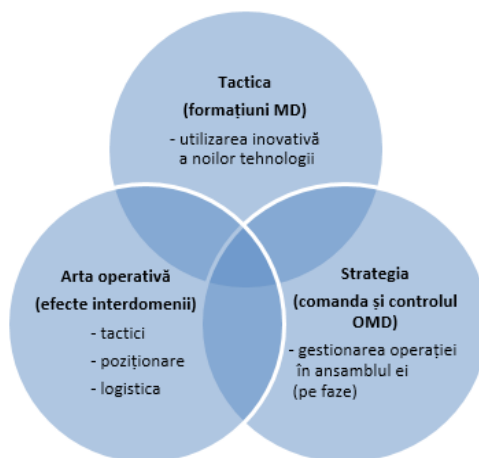
Tipul de forță	Timpul necesar pentru pregătire	Persistența forțelor, odată ce au fost angajate	Perioada necesară pentru resetare
Terestru	Foarte lung (luni)	Lung (zile)	Lung (zile – săptămâni)
Aerian	Scurt (zile)	Scurt (ore)	Scurt (ore – zile)
Maritim	Mediu (săptămâni)	Foarte lung (luni)	Foarte lung (săptămâni)
Arme virtuale (cyber, spațiu, război electronic)	Scurt (zile)	Foarte scurt (secunde – minute)	Foarte scurt (minute – ore)

Concluzii

Apreciem că, spre deosebire de JCN 1/17, unde integrarea interdomenii este considerată suficientă pentru a combate multiplele amenințări dintr-un singur mediu, pentru a impune o coerență acțiunilor forțelor proprii în ansamblul activităților acestora, ca forță întrunită și, pentru a construi capacitățile adecvate unui anumit tip de amenințare, trebuie adresată din timp problema efectelor interdomenii. Astfel, fiecare categorie de forțe va fi în măsură să exploreze și să dezvolte cele mai bune practici în sensul controlului unor spații care până de curând le erau inaccesibile.

Pentru că doar prin producerea unui efect preplanificat, intenționat (ca urmare a unei acțiuni) în domeniul/mediul specific altei categorii de forțe, sau în unul dintre cele două medii noi (cibernetice și spațiale), se poate ajunge la determinarea proporției de capacități necesare fiecărui domeniu, precum și a identificării posibilităților asimetrice de angajare (multitudinea de combinații posibile), apreciem că efectele interdomenii ar trebui exploatate, în sensul identificării acestora din timp, precum și a posibilităților de combinare inovativă a lor.

Prin explorarea acestor efecte interdomenii, se pot construi capacități adecvate situațiilor concrete dintr-un anumit spațiu geografic, conducând astfel spre ceea ce am evidențiat în Figura nr. 2, în cadrul nivelului tactic – formațiuni multidomenii, unități care sunt specifice unei anumite zone, ținând cont atât de mediul fizic, cât și de adversar.

Figura nr. 2: Implicațiile operației multidomenii în cadrul componentelor artei militare

Pe lângă posibilele implicații menționate, considerăm că trebuie evidențiat și faptul că actualul proces de planificare al operațiilor (planificarea bazată pe efecte, prin utilizarea designului operațional) va trebui să suporte unele modificări, nu doar în sensul integrării în designul de nivel operativ a unor efecte produse de acțiunile

unei categorii de forțe în mediul specific altei categorii de forțe, ci și în sensul flexibilizării elementelor de design, acestea fiind, în prezent din ce în ce mai rigide din cauza procesului de informatizare a luării deciziei, mașinile de calcul lăsând puține aspecte la latitudinea comandanților.

BIBLIOGRAFIE:

- Airbus. (2022). *Airbus Company*. Preluat pe octombrie 7, 2022, de pe <https://www.airbus.com/en/newsroom/stories/2022-06-airbus-brings-leading-edge-digital-capabilities-to--domain-military>
- ASBO. (2013). *Air-Sea Battle Office. Air-Sea Battle, Service Collaboration to Address Anti-Access&Area Denial Challenges*.
- Beevor, A. (2015). *Al Doilea Război Mondial*. București: Editura RAO.
- CRS. (2022). *Congressional research Service*. Preluat pe 19 iulie 2022, de pe <https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF11493.pdf>
- Cucinschi, A. (2021). *Operația întrunită și operația multi-domeniu - Delimitări conceptuale*. București: Biblioteca Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Freedman, L. (2019). *Viitorul războiului, o istorie*. București: Editura Litera.
- Hlihor, C. (2005). *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Leonardo. (2022). *FIDAE 2022: Leonardo's multi-domain technologies to meet every operational need*. Preluat pe 7 octombrie 2022, de pe <https://www.leonardo.com/en/news-and-stories-detail/-/detail/fidae-2022-leonardo>
- Potîrniche, M. T. (2020). *Teorii și concepte strategice – Evaluarea prospectivă a strategiei militare. Viitorul strategiei militare*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- RAF. (2018). *Historic 11 Group reforms for multi-domain challenges*. Preluat pe 18 iulie 2022, de pe <https://www.raf.mod.uk/news/articles/historic-11-group-reforms-for-multi-domain-challenges/>
- Skinner, D. (1988). *Airland Battle Doctrine, Center for Naval Analysis*.
- Tammen, J. W. (2021). *NATO's Warfighting Capstone Concept: anticipating the changing character of war*. Preluat pe 19 iulie 2022, de pe <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/07/09/natos-warfighting-capstone-concept-anticipating-the-changing-character-of-war/index.html>
- TRADOC. (2018). *TRADOC Pamphlet 525-3-1 - The US Army in multi-domain operations 2028*. Preluat pe 18 iulie 2022, de pe <https://adminpubs.tradoc.army.mil/pamphlets/TP523-3-1.pdf>
- UKMOD. (2017). *Joint Concept Note 1/17 - Future Force Concept*.
- UKMOD. (2021). *Integrated Operating Concept*. Preluat pe 19 iulie 2022, de pe https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1014659/Integrated_Operating_Concept_2025.pdf

REPERE ISTORICE ÎN EVOLUȚIA FORMULELOR EUROPENE DE COOPERARE ÎN DOMENIUL ARMAMENTELOR

Dr. Dragoș ILINCA*

Cooperarea europeană în domeniul apărării reprezintă unul dintre proiectele cu un dinamism demonstrat în ultimii ani prin inițiative concrete cu un pronunțat caracter multidisciplinar. În acest context, modul în care cooperarea europeană în domeniul armamentelor sprijină obiectivele politice de susținere a unui profil consolidat al UE în domeniul managementului crizelor a reprezentat o prioritate. Reflectarea practică a acestei abordări a vizat o perspectivă temporală ale cărei repere inițiale se plasează în contextul imediat al perioadei de după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial. Modalitatea de concretizare a evoluat către un model european de cooperare în domeniul armamentelor, care se bazează pe două tipologii. Acestea vizează, în primul rând, asocierea cooperării în domeniul armamentelor de cadrul instituțional al organizațiilor internaționale, așa cum este cazul Uniunii Europene Occidentale, NATO și Uniunii Europene. Se adaugă formulele de cooperare între statele europene dezvoltate în afara cadrului UE sau NATO. Rezultatele înregistrate în ultima perioadă indică fezabilitatea acestei soluții care reflectă, de asemenea, progresele înregistrate în procesul general de dezvoltare a profilului și contribuției UE ca actor relevant în contextul de securitate.

***Cuvinte-cheie:** EDC; PSAC; UEO; WEAG; WEAO; EDA; armamente; industrie de apărare; OCCAR; LoI.*

---

* Dr. Dragoș ILINCA este coordonator programe de cercetare în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din Ministerul Apărării Naționale, București. E-mail: dilinca@yahoo.com

Considerații introductive

Stimularea cooperării în domeniul armamentelor și, subsecvent, al industriei de apărare a reprezentat una dintre direcțiile de acțiune abordate constant în contextul dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare în context european. Practic, se poate vorbi despre o perspectivă istorică generoasă, ale cărei momente inițiale se regăsesc în contextul particular de după cel de-al Doilea Război Mondial, în care statele vest-europene s-au angajat în identificarea unor formule de cooperare menite să asigure securitatea și apărarea acestui perimetru. În mod evident, centrul acestor preocupări era reprezentat de contracararea amenințării sovietice prin crearea unui sistem de alianțe care să permită crearea unei capacități comune de apărare împotriva oricărei forme de agresiune. În egală măsură, experiența recentă a celei de-a doua conflagrații mondiale a indus o dimensiune specifică a cooperării vest-europene, în special din perspectiva raportării la posibilitatea reînarmării Germaniei și, subsecvent, a modului în care aceasta ar fi putut contribui la dezvoltarea unui nou sistem de securitate și apărare în Europa de Vest. În cadrul acestor demersuri, dimensiunea de cooperare industrială în domeniul apărării a reprezentat una dintre priorități. Se poate vorbi despre aceasta ca fiind un precursor al inițiativelor instituționale de coagulare a cooperării europene, după cum a fost cazul Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1951), Comunitatea Economică Europeană (1957) și Uniunea Europeană.

În mod evident, vorbim despre o dimensiune istorică relevantă a procesului de maturizare a cooperării europene în domeniul armamentelor. Analiza evoluțiilor de securitate și apărare consemnate în deceniile de după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial nu poate să excludă această dimensiune, având în vedere importanța acestora pentru înțelegerea realităților contemporane. Interacțiunea în domeniul menționat a reprezentat parte integrantă a modului în care securitatea europeană a fost abordată, trăsăturile de bază ale politicilor integrate la nivel instituțional fiind definite în această perioadă. În egală măsură, fondul cooperării a continuat să graviteze în jurul elementelor și priorităților dezvoltate succesiv în deceniile de după război, simultan cu maturizarea profilului european în domeniul apărării. Astfel, se poate vorbi de o continuitate sustenabilă între diferitele inițiative și proiecte concrete dezvoltate în perioada premergătoare creării Uniunii Europene.

Particularitatea acestei dimensiuni de cooperare a făcut ca evoluțiile înregistrate în perioada postbelică să se deruleze atât în legătură cu dezvoltările instituționale consemnate în contextul de securitate al perioadei, cât și în formule interguvernamentale structurate prin participarea statelor vest-europene în diverse configurații. Din această perspectivă, profilul cooperării europene în domeniul industrial poate fi privit ca un demers de natură bivalentă, incluzând componenta formal-instituțională asociată organizațiilor de securitate și apărare create în Europa

după cel de-al Doilea Război Mondial, respectiv formulele de cooperare generate în contextul dezvoltării Uniunii Europene, dar fără a fi neapărat asociate acestui organism. Pe aceste coordonate se plasează asumarea, din 2004, a rolului central al Agenției Europene de Apărare (EDA) în stabilirea priorităților de capabilități la nivelul Uniunii Europene. Rezultatul acestui demers s-a concretizat, din 2008, în apariția Planului de dezvoltare a capabilităților (CDP) la care toate demersurile derulate de statele membre în contextul Politicii de Securitate și Apărare se vor raporta. În conexiune cu acest aspect, se plasează și rolul asumat la nivelul EDA de a facilita cooperarea între statele membre în depășirea deficitelor de capabilități. Acest aspect, este abordat mai cu seamă în contextul inițiativei lansată în context PSAC, sub numele de Procesul coordonat de analiză a apărării (CARD). Nu în ultimul rând, importanța EDA se validează și din perspectiva funcționării ca interfață între procesul de dezvoltare a capabilităților, cercetare și tehnologie, armamente și industria de apărare, oferind, astfel, elemente suplimentare de susținere a cooperării europene în domeniul apărării.

Din perspectiva complexității temei, studiul de față își propune să ofere un tablou cuprinzător al parcursului cooperării europene în ultima jumătate de secol. În acest sens, structurarea unei perspective istorice vizând modul în care obiectivele de securitate și apărare ale statelor europene s-au reflectat în prioritățile asumate politic reprezintă una dintre abordările principale. În același timp, teza centrală a studiului are în vedere faptul că indiferent de formulele instituționale dezvoltate între statele europene în acest interval, dimensiunea cooperării europene în domeniul armamentelor a beneficiat de continuitate, putând fi privită ca un fir roșu la care opțiunile naționale s-au raportat. Chiar și în condițiile unor evoluții sinusoidale, deceniile de cooperare de până la apariția Uniunii Europene au oferit fundamentul care a permis abordarea la un nivel superior a acestui domeniu. Un loc important îl reprezintă demersurile integrate sub auspiciile instituționale oferite de Uniunea Europei Occidentale (UEO) și, subsecvent, translatarea moștenirii acesteia către Uniunea Europeană. Sursele utilizate preponderent în fundamentarea acestei abordări vizează deciziile și cadrul procedural al UEO și NATO, cu aprofundarea modului de abordare instituțională a cooperării în domeniul armamentelor.

Astfel, studiul oferă elemente suplimentare de analiză unei problematici care este tratată, aproape exclusiv, doar din perspectiva evoluțiilor înregistrate de după adoptarea Tratatului de la Lisabona. Această abordare generează o relativă discontinuitate în înțelegerea rațiunilor care stau la baza cooperării în domeniul armamentelor și, mai ales, a motivelor care au determinat menținerea în atenție a acestei agende la nivel european. În egală măsură, studiul oferă și elementele de reper în ceea ce privește rațiunile care au generat și formulele alternative de cooperare între statele membre. Astfel, studiul poate fi privit și ca o modalitate de completare a

inventarului bibliografic existent în domeniul securității și apărării europene, oferind o altă perspectivă asupra modului în care dimensiunea de securitate și apărare a apărut la nivelul Uniunii Europene. De asemenea, teza continuității este abordată și din perspectivă transatlantică, prin aprofundarea aspectelor privind cooperarea între UEO și NATO care a reprezentat elementul de bază al definirii rolului UE în domeniul securității și apărării.

În conexiune cu aspectele de continuitate, se plasează și teza privind prioritatea acordată de statele membre dezvoltării unei formule integrate de guvernare a cooperării în domeniul armamentelor. Abordarea constantă a acestui subiect s-a derulat în strânsă legătură cu proiectul de creare a unei Agenții specializate fiind unul dintre primele elemente asociate unui rol al UE în domeniul apărării care va fi inclus în cadrul Tratatului constitutiv al Uniunii Europene. Astfel, studiul oferă elemente suplimentare privind modalitatea particulară de formalizare a aspectelor de cooperare în domeniul armamentelor.

Suplimentar evaluării tendințelor majore de evoluție pe dimensiunile menționate, studiul oferă și elemente de detaliu privind diferitele inițiative dezvoltate sub auspiciile UEO și NATO contribuind, astfel, la consolidarea liniei de argumentație privind continuitatea cu procesele dezvoltate la nivelul UE, prin valorificarea oportunităților Tratatului de la Lisabona.

1. Abordări instituționale

După cum se cunoaște, prima organizație de apărare apărută în Europa postbelică a fost structurată pe baza prevederilor Tratatului de la Bruxelles, semnat în 17 martie 1948, de Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg și Marea Britanie (Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence 1948). Rațiunea principală a acestui demers a vizat inițierea unui format de cooperare într-o gamă largă de domenii, între fostele state aliante în al Doilea Război Mondial, având la bază Tratatul de la Dunkirk, semnat de Franța și Marea Britanie. Sub aceste auspicii, a luat ființă Uniunea Occidentală (Western Union), având o structură dedicată domeniului apărării, cunoscută sub numele de Organizația de Apărare a Uniunii Occidentale (WUDO). Aceasta va funcționa până în 1951 când funcțiunile sale vor fi integrate în cadrul NATO. În scurta sa perioadă de existență, problematica cooperării industriale europene în domeniul apărării nu a fost abordată în mod distinct și la un nivel de profunzime mai ridicat, prioritatea acestei organizații fiind reprezentată de crearea unei capacități de apărare împotriva amenințării sovietice. Concomitent cu dezvoltarea Uniunii Occidentale și a WUDO, la 16 aprilie 1948 a fost creată Organizația pentru Cooperare Economică Europeană care reunea un număr mult

mai mare¹ de state vest-europene. Activitatea acestei organizații a fost strâns legată de elaborarea Planului de Refacere a Europei (1948-1951), care să permită utilizarea sprijinului acordat de SUA prin intermediul Planului Marshall². În cadrul acestui demers s-au consemnat primele momente de abordare a problematicii industriei de apărare după război, într-o perspectivă integrată economic și cu legătură directă în ceea ce privește exploatarea resurselor naturale și a prelucrării oțelului.

Problematica armamentelor și a posibilității de dezvoltare a unei apărări europene, inclusiv în ceea ce privește producția acestora, a fost abordată extensiv în cadrul Tratatului privind Comunitatea Europeană de Apărare (EDC), semnat la 27 mai 1952 de către Franța, Republica Federală a Germaniei, Belgia, Olanda și Luxemburg. Practic, implementarea proiectului de dezvoltare a unei armate europene, pe coordonatele agreeate în cadrul Tratatului EDC plasau cooperarea europeană în domeniul apărării în conexiune cu dimensiunea industrială de acest profil prin dezvoltarea așa-numitelor programe comune de înzestrare (Treaty Constituting the European Defence Community 1952, 167). Eșecul înregistrat în ratificarea Tratatului în Parlamentul francez (consemnată după îndelungi dezbateri în 30 august 1954) a generat renunțarea temporară la acest nivel de ambiție.

În contextul astfel creat s-a produs amendarea cadrului normativ existent la nivelul cooperării europene, mai precis a Tratatului de la Bruxelles, care se va realiza în octombrie 1954. În urma acestei decizii, a luat naștere o nouă organizație de apărare în Europa, sub numele de Uniunea Europei Occidentale (UEO) care prelua, practic, experiența și funcționalitățile îndeplinite de Uniunea Occidentală și WUDO. Problematica armamentelor a reprezentat unul dintre noile domenii care va fi inclus în portofoliul acestei organizații. Trebuie spus faptul că abordarea acestuia a avut la bază, cel puțin pentru primul deceniu, controlul producției și tipurilor de armament fabricate în Europa și, în special, în Germania. Aceasta va deveni, alături de Italia, membră a UEO prin modificarea Tratatului de la Bruxelles, asumându-și o serie de obligații privind producția și comercializarea armamentelor (Modified Brussels Treaty 1954). Sub auspiciile UEO, problematica armamentelor a fost abordată din mai multe perspective. Practic, dimensiunea cooperării în domeniul armamentelor a reprezentat principala direcție de acțiune în care UEO a funcționat, în contextul în care, din 1960, funcțiunile sale în domeniile economice, sociale și culturale au fost preluate de Consiliul Europei. În primul rând, se regăsea Agenția pentru Controlul Armamentelor, creată prin modificările aduse Tratatului de la Bruxelles, având ca scop monitorizarea producției de echipamente și tehnică militară, precum și a

---

¹ Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Grecia, Islanda, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Suedia, Elveția, Turcia, Marea Britanie și Germania de Vest (la acel moment reprezentată de puterile europene Franța și Marea Britanie, alături de SUA).

² Semnat la 3 aprilie 1948 de Președintele SUA, Harry Truman (Economic Recovery Act). Va fi cunoscut sub numele de Planul Marshall, după numele Secretarului de stat, George Marshall, care a avut un rol esențial în dezvoltarea acestuia.

stocurilor existente la nivelul statelor membre. Această entitate va funcționa până în 1985, când UEO trece printr-un amplu proces de reformă care a vizat adaptarea la evoluțiile mediului de securitate în Europa și, totodată, să reflecte stadiul procesului de înlăturare a efectelor celui de-al Doilea Război Mondial.

Suplimentar aspectelor de control și verificare, a fost abordată dimensiunea cooperării între statele membre pentru identificarea unor soluții multinaționale pentru a facilita demersurile naționale în domeniu. Această abordare a fost implementată prin intermediul Comitetului director pentru armamente care va funcționa până în 1985, coordonând activități de cercetare operațională, evaluarea echipamentelor militare și experimente tehnologice. Alături de acest tip de abordări cu profil instituțional, dezvoltarea cooperării europene în domeniul armamentelor a consemnat apariția tipologiei interguvernamentale, prin crearea, în 1976, a Grupului European Independent (IEPG) cu participarea a 13 state. Scopul general al acestui demers era acela de a promova o abordare comună la nivel european în domeniul armamentelor prin: stimularea cooperării internaționale în achiziții; promovarea standardizării și a interoperabilității; susținerea unei baze tehnologice industriale pentru apărarea europeană și aliată; întărirea componentei europene în relație cu SUA și Canada.

Funcționând după modelul unui forum de consultări, IEPG se reunea anual la nivelul miniștrilor apărării, incluzând, totodată și formatul întâlnirilor semestriale ale directorilor naționali pentru armamente. Structura IEPG includea și un nivel de lucru, structurat pe trei componente: cerințe operaționale și programe de înzestrare; cercetare și tehnologii; proceduri și aspecte economice (European Initiatives 1991, 24). Prima reuniune ministerială s-a desfășurat la Haga, în noiembrie 1984, prilej cu care au fost identificate priorități de cooperare între statele participante în ceea ce privește blindate, rachete cu rază medie de acțiune sol-aer, avioane de transport. Ulterior, domeniile care puteau face obiectul cooperării au fost extinse, înglobând și dimensiunea de cercetare și tehnologii. În același timp, activitatea IEPG s-a focalizat și pe dimensiunea de armonizare a procedurilor naționale de achiziție, respectiv în ceea ce privește consolidarea coordonării între structurile specializate în acest domeniu. De asemenea, IEPG trebuie privit și din perspectiva contribuției la dezvoltarea inventarului conceptual asociat cooperării europene în domeniul apărării. Practic, dezbaterile derulate în cadrul IEPG introduc conceptul de „piață europeană de armamente” (SIPRI 1992, 223-224), susținut prin intermediul unui Plan de acțiune (Action Plan on a Stepwise Development) centrat pe necesitatea dezvoltării cooperării transfrontaliere și care avea să se regăsească, din acest moment, constant pe agenda dezbaterilor europene. Totodată, IEPG va avea și o componentă dedicată cooperării cu industria de apărare care va fi implementată prin intermediul Grupului Industriilor de Apărare Europene, structură consultativă care va furniza expertiză grupurilor de lucru EIPG. Din perspectiva contribuției EIPG la dezvoltarea inițiativelor concrete, este relevantă decizia miniștrilor apărării

din iunie 1989 privind lansarea unei inițiative de cercetare-dezvoltare, cunoscută sub numele de EUCLID (European Cooperation for the Long Term in Defence), care avea ca finalitate dezvoltarea a 11 categorii de capabilități în context european (Priorități comune europene), pentru fiecare dintre acestea fiind stabilit câte un stat coordonator.

Abordarea de tip forum a problematicii de armamente a inclus, pe lângă demersurile menționate, apariția altor formate de dialog și cooperare între statele vest-europene. În paralel cu dezvoltarea proiectului EDC, problematica armamentelor în context european a consemnat și alte abordări de inspirație interguvernamentală, după cum este cazul inițiativei Franței, Italiei, Olandei, Belgiei și Luxemburgului de a crea o formulă de cooperare cu aplicabilitate în acest domeniu. Demersul s-a concretizat în crearea, prin intermediul șefilor de state majore ale statelor menționate, a FINABEL, entitate care urma să identifice măsuri de aprofundare a coordonării între statele europene în domeniul armamentelor cu utilizare terestră. Rezultatele înregistrate nu pot fi considerate neapărat substanțiale constând în încheierea unor acorduri vizând specificațiile tehnice și conceptele operaționale, implementarea acestora fiind voluntară pentru la nivelul statelor membre.

În contextul preocupărilor privind dezvoltarea sistemului de apărare euroatlantică, prin intermediul NATO modalitățile de consolidare a contribuției statelor europene a generat formule particulare de cooperare. Acestea au angrenat o serie de state europene membre NATO (Belgia, Danemarca, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Turcia, Marea Britanie) în cadrul formatului EUROGROUP, creat în 13 noiembrie 1968 ca un forum de interacțiune la nivelul miniștrilor apărării. Sub auspiciile acestui format s-a dezvoltat o infrastructură de lucru vizând domeniile identificate ca fiind importante pentru optimizarea³ contribuției europene la apărarea comună. Astfel, au fost organizate șapte grupuri de lucru în domeniile: comunicații în teatrul de operații (EUROCOM); logistic (EUROLOG); planificare pe termen lung (EUROLONGTERM); servicii medicale (EUROMED); colaborare echipamente (EURONAD); structura de forțe (EUROSTRUCTURE); pregătire întrunită (EUROTRAINING). Reține atenția, din perspectiva temei acestui articol, în special activitatea EURONAD în cadrul căruia reprezentarea națională era asigurată la nivelul directorilor naționali pentru armamente. Principalul rezultat al activității acestui grup de lucru a fost reprezentat de stabilirea principiilor care să guverneze colaborarea în domeniul armamentelor, consolidarea standardizării și a interoperabilității. Inventarul principiilor va fi aprobat la nivelul EUROGROUP în 1972, incluzând: schimbul de informații esențiale între statele participante; evaluarea posibilităților de cooperare; extinderea cooperării în procesul de achiziții; standardizare totală; maximă cooperare în sprijinul logistic; managementul și eficiența costurilor (Eurogroup 1976, 39-40).

---

³ Sub auspiciile EUROGROUP a fost adoptat (1970) un Plan de îmbunătățire a apărării europene (EDIP) în valoare a de 1 miliard dolari care se va derula pe o perioadă de 5 ani.

2. UEO între continuitate și eșec

Schimbări semnificative în peisajul instituțional asociat cooperării în domeniul armamentelor au survenit pe fondul deciziei statelor membre UEO vizând dezvoltarea unui profil mai vizibil (reactivare) al acestei organizații. În același timp, rațiunea acestui demers se valoriza din perspectiva consolidării contribuției europene în contextul NATO, Uniunea Europei Occidentale fiind percepută la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut ca unul dintre vectorii importanți în această direcție. Astfel, prin declarația Consiliului UEO din 27 octombrie 1984 a fost exprimată determinarea statelor membre vizând dezvoltarea profilului acestei organizații, inclusiv din perspectiva inițierii unui proces de reorganizare internă. În anii următori se vor înregistra mutații majore la nivelul cadrului strategic în care procesul de revitalizare a UEO se va derula. În primul rând, este vorba despre implementarea convergenței de opinii la nivelul statelor membre ale Comunității Economice Europene (CEE), vizând trecerea la un nivel superior al cooperării, prin crearea Uniunii Europene. Astfel, prin intrarea în vigoare a Actului Unic European (1987), se introduceau noi domenii de aplicabilitate a cooperării europene sub egida EEC, simultan cu introducerea Cooperării Politice Europene, instrument care va contribui semnificativ la dezvoltarea unei noi formule politico-economice la nivel european (Single European Act 1986, 7).

Locul UEO în această evoluție avea să fie clarificat în contextul Tratatului de la Maastricht (semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993) prin care a fost creată Uniunea Europeană. Din perspectiva obiectivului avansat de Tratat în ceea ce privește „implementarea unei Politici de Securitate Apărare Comună care în timp poate conduce la o apărare comună” (Maastricht Treaty 1993, I,B), UEO a devenit parte integrantă a procesului de construcție europeană, fiind structura abilitată pentru implementarea deciziilor UE în domeniul apărării. În această notă, Declarația adoptată de statele membre UEO privind asumarea rolului de componentă a Uniunii Europene în domeniul apărării precum și dezvoltarea relației de cooperare cu UE și NATO va fi anexată la textul Tratatului. De asemenea, unul dintre punctele Declarației a vizat dezvoltarea cooperării în domeniul armamentelor în scopul creării unei Agenții Europene pentru Armamente (Maastricht Treaty 1993, Declaration on Western Union). Asumarea acestui obiectiv va consolida profilul UEO în ceea ce privește cooperarea în domeniul armamentelor, această organizație devenind unul dintre principalele repere instituționale asociat cu această dimensiune.

Pe acest fond, în decembrie 1992, a fost adoptată decizia de înființare a unei structuri specializate la nivelul UEO în problematica armamentelor. Aceasta va primi numele de Grupul Vest-European pentru Armamente (WEAG), în anii următori servind drept platformă integratoare pentru diferitele formule de cooperare dezvoltate în context european în domeniul armamentelor. Pe aceste coordonate,

În decembrie 1992, miniștrii apărării reuniți la Bonn, în format IEPG, au decis transferul funcțiunilor acestui format către UEO. Considerațiile principale ale acestei decizii au vizat asigurarea continuității activităților derulate sub auspiciile IEPG, precum și o mai bună raportare la evoluțiile cadrului strategic de cooperare între UEO și NATO. Nu în ultimul rând, transferul venea să răspundă obiectivului politic asumat prin Tratatul de la Maastricht vizând dezvoltarea profilului UE în domeniul securității și apărării, cu atât mai consolidat în condițiile obiectivului de a crea o Agenție specifică pentru acest sector (Duke 1994, 239-240). Pe coordonate similare se va derula și procesul de preluare a trei grupuri de lucru dezvoltate sub auspiciile EUROGROUP, anume cele privind comunicații în mediul operațional, logistic și planificare pe termen lung. În același timp, NATO va integra grupul privind echipamentele militare în formatele proprii de lucru cu participarea directorilor naționali pentru armamente.

În urma acestui proces, structura WEAG și rolul acestuia pentru coordonarea în domeniul armamentelor la nivelul statelor participante⁴ avea să se consolideze semnificativ. Răspunzând tendinței de coagulare a rolului UE în domeniul apărării, obiectivele WEAG vizau: consolidarea bazei tehnologice și industriale de apărare la nivel european; asigurarea resurselor financiare necesare printr-o mai bună armonizare a cerințelor operaționale; îmbunătățirea cooperării în cercetare și dezvoltare; deschiderea piețelor naționale de apărare pentru competiția internațională. În esență, rolul WEAG era acela de a servi drept platformă de cooperare între statele membre pentru a identifica și promova în context european proiecte care aveau potențial de valorificare industrială. Rolul central în coordonarea activităților în cadrul WEAG era asigurat de miniștrii apărării din statele participante, cel mai adesea exercitată prin intermediul directorilor naționali pentru armamente. În economia instituțională a Uniunii Europene Occidentale, rolul WEAG era acela de a asigura expertiza în domeniul armamentelor pentru Consiliul Ministerial al UEO. Din perspectiva modului intern de funcționare, structura WEAG viza trei componente/paneluri. Panelul I era responsabil pentru armonizarea cerințelor operaționale și cooperării în domeniul echipamentelor militare. Modalitatea de lucru viza organizarea formatelor de cooperare cu participarea statelor interesate în cadrul unor grupuri de lucru care raportau periodic progresele înregistrate. În funcție de complexitatea subiectului avut în vedere, exista posibilitatea structurării în cadrul unor formule de lucru specializate (subgrupuri). Nivelul maxim al cooperării sub egida Panelului I a inclus un număr de șase grupuri tematice dedicate transportului aerian (strategic și tactic), dezvoltării de rachete și a capacității portabile de lansare (WEAG: The Course To Be Followed 1995, 29). Panelul II era dedicat coordonării activităților de cercetare și dezvoltare în domeniul apărării (R&D), având ca principale domenii de activitate dezvoltarea

---

⁴ Participau 13 state membre, corespunzând formatului IEPG. Singurele excepții erau reprezentate de Danemarca (statut de observator), Norvegia și Turcia (membrii asociați).

zonelor prioritare pentru R&D la nivel european (având caracter prospectiv din perspectiva progresului tehnologic) și, subsecvent, coordonarea proiectelor de cercetare la nivelul acestora.

Finanțarea proiectelor revenea în totalitate statelor participante, ceea ce a contribuit la înregistrarea unor progrese limitate în ceea ce privește implementarea de soluții practice, dincolo de finalizarea unor studii de fezabilitate. O zonă distinctă de activitate a Panelului II a fost reprezentată de gestionarea programului EUCLID, moștenit de UEO în urma procesului de preluare a responsabilităților EIPG, care va reprezenta platforma activităților de R&D dezvoltate la nivelul WEAG pe întreaga sa existență. Categoriile tehnologice pe care era structurat programul respectiv au reprezentat direcțiile prioritare de acțiune, fiind transpuse în zonele prioritare. Din această perspectivă, în intervalul 1995-1996, activitatea Panelului II a fost consolidată prin crearea unei Celule R&D care va contribui la implementarea programului EUCLID. Cel de-al treilea Panel avea în responsabilitate dimensiunea prospectivă asupra dezvoltării unor proiecte de nivel strategic vizând crearea unei piețe europene a echipamentelor de apărare. Principalele subiecte⁵ avute în vedere au vizat competiția internațională, transparența cerințelor, schimbul de informații privind furnizorii, criteriile comune pentru acordarea contractelor etc. Progresele înregistrate pe durata existenței WEAG au fost limitate datorită prelungirii perspectivelor politice divergente între statele membre UEO față de modalitatea de articulare a unui astfel de proiect, precum și în ceea ce privește caracterul european al acestuia.

Pe coordonate similare s-a plasat și modalitatea de implementare a obiectivului asumat prin intermediul Tratatului de la Maastricht privind crearea unei Agenții europene de armamente. Discuțiile pe acest subiect au continuat cu intensitate în intervalul 1994-1997, dar fără a înregistra progrese semnificative. În acest context, evoluțiile legate de coagularea formulelor de cooperare în domeniul armamentelor au cunoscut evoluții suplimentare prin decizia Summitului bilateral al Franței și Germaniei, de la Bonn (iunie 1994), vizând crearea unei Agenții comune în domeniul armamentelor. Proiectul va evolua în anii următori prin includerea Marii Britanii și Italiei în cadrul Structurii întrunite de cooperare în domeniul armamentelor (JACS), care va lua ființă în ianuarie 1997. În paralel cu dinamizarea cadrului interguvernamental de cooperare, demersurile privind implementarea prevederilor Tratatului de la Maastricht au condus la apariția Organizației Vest-Europene pentru Armamente (WEAO) ca organism subsidiar al UEO.

---

⁵ În mare măsură, reperetele modului în care problematica pieței europene de armament se înscriau pe coordonatele avansate prin Raportul Vredling, elaborat, în 1987, de către un grup de experți sub coordonarea fostului ministru olandez al apărării Henk Vredeling (1973-1977). Tema principală a acestuia viza reducerea birocrăției prin aprofundarea cooperării între statele europene și deschiderea piețelor.

Principalele funcțiuni ale WEAO aveau să fie agreate din perspectiva încadrării acestei organizații în parametrii stabiliți prin Tratatul de la Maastricht. La acel moment, varianta de utilizare a WEAO ca agenție europeană în domeniul armamentelor părea a fi calea de urmat. Funcțiunile agreate în 1997 prin Carta WEAO ofereau o paletă extinsă de posibilități incluzând: activități tehnologice și de cercetare în domeniul apărării; înzestrare cu echipamente de apărare; elaborarea de studii în domeniul apărării; managementul bunurilor și facilităților proprii. Totodată, WEAO era o organizație cu personalitate juridică, subsumată celei de care UEO se bucura prin Acordurile de la Paris (European Armaments Cooperation 2003, 13). Pe aceste coordonate, UEO îngloba cele două dimensiuni, cercetare (prin intermediul unei Celule de Cercetare) și armamente, gestionate prin intermediul Directorilor naționali pentru armamente. Mesajul principal transmis prin Carta UEO era acela al unui proces de dezvoltare organizațională în care trecerea la o etapă superioară reprezentată de crearea Agenției Europene de Armamente ar fi putut să se realizeze în baza unei decizii la nivel ministerial, în cadrul WEAG. În această ipoteză, WEAO se va implica în gestionarea diferitelor paliere ale programului EUCLID, preluând responsabilitatea pentru acordarea de contracte. Din 1999, a fost stabilit un prag superior pentru acordarea contractelor (cu 10% mai mult) care ar fi inclus în jur de 17 contracte EUCLID în valoare de 102 mil. USD (Luxembourg WEU Council 1999, 72).

Adoptarea Declarației franco-britanice de la St. Malo (decembrie 1998) și, subsecvent, adoptarea deciziilor politice de lansare a procesului de creare a capacității proprii a UE în domeniul securității și apărării a plasat cooperarea europeană din cadrul UEO pe alte coordonate (From St.Malo to Nice 2001, 8-10). Astfel, noua abordare a vizat identificarea acelor funcțiuni ale UEO care facilitau implementarea viziunii avansate la St. Malo privind capacitatea de acțiune proprie a UE în domeniul managementului crizelor. Procesul de evaluare a instrumentelor și a facilităților UEO care puteau face obiectul transferului către UE a fost inițiat prin decizia Consiliului Ministerial UEO de la Luxemburg. În contextul acestei reuniuni, miniștrii apărării reuniți în formatul WEAG au indicat preferința pentru conectarea acestui format la demersurile viitoare la nivel european în domeniul armamentelor.

Decizia de asumare la nivelul UE a primului Obiectiv Global în domeniul apărării (Helsinki Headline Goal), în urma Consiliului European din decembrie 1999, a dat un impuls suplimentar procesului de transfer al funcțiunilor UEO către UE. Astfel, Consiliul Ministerial UEO de la Porto (15-16 mai 2000) a abordat extensiv această problemă, adoptând decizia de inițiere a unui proces de analiză asupra perspectivelor pe termen lung ale WEAG și WEAO, având în vedere evoluțiile înregistrate la nivel european în domeniul securității și apărării (From St.Malo to Nice 2001, 117). Următoarea reuniune a Consiliului UEO desfășurată la Marsilia (13 noiembrie 2000) a reprezentat punctul final al existenței UEO, prin acceptul

transferului⁶ agențiilor Institutul pentru Studii de Securitate și Centrul Satelitar către UE. De asemenea, se avansa termenul de 1 iulie 2011 pentru încetarea funcționării Uniunii Europene Occidentale, cu menținerea așa-numitelor funcții reziduale⁷ care aveau să continue până la crearea cadrului necesar pentru preluarea acestora. Includeau și problematica armamentelor, în special funcționarea WEAG și WEAO, a căror integrare presupunea și preluarea programelor în derulare.

Pe fondul dinamicii accentuate a dezvoltărilor înregistrate în ceea ce privește dimensiunea de securitate și apărare propriei, Tratatul privind Constituția pentru Europa, adoptat în urma Convenției din iunie-iulie 2003, a consolidat tendințele de preluare a celor două entități. Astfel, a fost agreat obiectivul de creare a unei Agenții europene pentru capacități militare, cercetare și armamente. Aceasta urma să identifice cerințele operaționale și măsurile necesare de implementare. Se avea în vedere, de asemenea, ca portofoliul să includă și dezvoltarea unei baze tehnologice și industriale în domeniul apărării. De asemenea, se viza ca viitoarea agenție să participe la definirea capacităților și a unei politici europene de armamente exercitând și rolul de sprijin pentru Consiliul UE în evaluarea procesului de îmbunătățire a capacităților (Treaty Establishing a Constitution for Europe 2003, Art.40). Deși eșuat, proiectul Constituției a statuat parametrii viitoarei structuri, în cadrul acesteia devenind o realitate formală a opțiunii de preluare a WEAG, responsabilitățile proiectatei agenții reflectând profilul activităților derulate de structura UEO. Implementarea acestui obiectiv a avut un traseu distinct, în raport cu celelalte componente din proiectul Constituției în domeniul apărării.

La 24 februarie 2003, Summitul franco-britanic desfășurat în localitatea La Toquet a consemnat convergența celor două state membre, vizând crearea unei Agenții specializate în domeniul dezvoltării de capacități și achiziții. Sprijinul acordat de Franța și Marea Britanie va reprezenta un stimul puternic pentru o finalitate practică a acestei linii de gândire, reafirmat și prin intermediul primei Strategii de Securitate Europeană, adoptată în decembrie 2003. De asemenea, continuitatea referințelor în cadrul Tratatelor UE (Maastricht, Amsterdam, Nisa) a oferit baza legală pentru decizia Consiliului European din mai 2003 privind înființarea, în cursul anului 2004, a unei Agenții interguvernamentale în domeniul dezvoltării capacităților de apărare, cercetare, achiziții și armamente. Atribuțiile acesteia relatau, în mare măsură, coordonate generate de Convenția Europeană aducând în atenție elemente suplimentare privind coordonarea cu activitățile derulate de Comisia Europeană pe dimensiunea de securitate.

---

⁶ Vor fi transformate în Agenții ale Uniunii Europene prin decizia Consiliului European de la Nisa (decembrie 2000).

⁷ Suplimentar rolului exercitat de WEAG și WEAO, vizau Adunarea Parlamentară a UEO și prevederile Articolului V al Tratatului de la Bruxelles, modificat prin Acordurile de la Paris. Acesta din urmă viza clauza de asistență mutuală între statele membre.

Responsabilitatea pentru implementarea acestui obiectiv și stabilirea parametrilor viitoarei agenții a fost preluată de Președinția italiană a Consiliului UE sub coordonarea căreia va fi creat un grup de lucru cu participarea statelor membre. La 12 iulie 2004, Consiliul de Afaceri Generale și Relații Externe a adoptat Acțiunea Comună privind crearea Agenției Europene de Apărare (EDA) care avea ca obiective: dezvoltarea capacităților de apărare în domeniul managementului crizelor; promovarea și consolidarea cooperării europene în domeniul armamentelor; consolidarea Bazei Europene Tehnologice și Industriale; promovarea, în cooperare cu structurile Comisiei Europene a achizițiilor de cercetare inclusiv din perspectiva unui rol consolidat în domeniul tehnologiilor strategice de apărare (COUNCIL JOINT ACTION 2004/551/CFSP 2004). Din perspectivă instituțională, EDA era plasată în subordinea Înaltului Reprezentant și sub autoritatea politică a Consiliului. Totodată, beneficia de personalitate juridică, aspectele financiare asociate activității sale fiind reglementate prin intermediul unui cadru financiar pe trei ani.

Procesul de transfer al WEAG și WEAO către Agenția Europeană de Apărare se finaliza în intervalul 2005-2006. Moștenirea celor două entități ale UEO îngloba aproximativ 300 de proiecte (125 finalizate și restul în diverse stadii de dezvoltare). Procesul de transfer către EDA a inclus și dimensiunea proiectelor reprezentând, cel puțin pentru primii ani de funcționare, esența portofoliului noii organizații. Ulterior, rolul EDA pe dimensiunea armamentelor s-a dezvoltat semnificativ atât pe dimensiunea conceptuală, cât și prin integrarea acestui domeniu în contextul general al dezvoltării de capacități.

Concluzii

După cum rezultă din paginile anterioare, dezvoltarea cooperării europene în domeniul armamentelor și, subsecvent, al industriei de apărare a parcurs o evoluție sinuoasă, fiind marcată din plin de evoluțiile politice și militare ale ultimei jumătăți de secol. Cu toate acestea, se cuvine a fi remarcat faptul că acest palier de cooperare a reprezentat unul dintre primele domenii abordate la nivelul cooperării europene în domeniul apărării, putând fi considerat precursorul cadrului politic dezvoltat la nivelul Uniunii Europene asociat Politicii de Securitate și Apărare Comună.

În acest context, crearea unei agenții specializate a reprezentat firul roșu al Tratatelor UE, expresie a interesului politic major al statelor membre pentru dezvoltarea acestui segment de cooperare, precum și a convergenței de opinii față de rolul acestei entități în susținerea profilului Uniunii Europene în domeniul managementului crizelor. Operaționalizarea Agenției reprezintă unul dintre punctele comune ale celor patru Tratatate adoptate la nivelul UE, fără a mai socoti și Tratatul Constituțional. În această logică se plasează și referințele vizând Agenția Europeană de Apărare din cadrul Tratatului de la Lisabona, cu atât mai importantă în condițiile

în care această entitate a fost creată înainte de adoptarea ultimului act fundamental pentru funcționarea Uniunii Europene.

Pe fond, diferitele modele abordate pentru stabilirea responsabilităților unei astfel de structuri s-au plasat, în general, în sprijinul unei matrice organizaționale de coordonare care să genereze cadrul de orientare a cooperării europene. Nivelul de ambiție asociat rolului pe care o astfel de entitate organizațională urma să-l aibă în capacitatea fondurilor disponibile a fost de-a lungul acestei perioade relativ constant. Opțiunea dominantă a vizat menținerea flexibilității modului de utilizare a resurselor angajate de statele membre. Astfel, crearea agenției de profil poate fi privită în cheia interguvernamentală care guvernează cooperarea europeană în domeniul securității și apărării, în cadrul căreia EDA este menită să asigure reflectarea întregului set de opțiuni și poziționări ale statelor membre. Deși nu foarte vizibilă în ceea ce privește nivelul resurselor de care aceasta dispune, valoarea adăugată a Agenției Europene pentru Apărare rezidă în capacitatea de a proiecta perspective comune asupra priorităților la care cooperarea europeană trebuie să răspundă și, nu în ultimul rând, să permită identificarea unor soluții comune de remediere a deficiențelor și a decalajelor existente.

În egală măsură, se poate vorbi despre o geometrie variabilă a formulelor de cooperare europeană în domeniul armamentelor care a încorporat atât formule de tipul WEAG, WEAO și, în prezent EDA, cât și aranjamente de cooperare între statele europene. Coexistența acestor modele reprezintă una dintre caracteristicile cooperării în domeniul armamentelor și, cu atât mai importante în contextul industriei de apărare. În acest context, merită a fi menționate inițiative precum Organizația pentru Cooperare Întrunită în domeniul Armamentelor (OCCAR) formată în 1996 (Germania, Franța, Italia, Spania, Luxemburg, Olanda și Marea Britanie) sau Acordul-Cadru, semnat în iulie 2000 (Germania, Franța, Italia, Spania, Suedia, Olanda și Marea Britanie) care reprezintă elemente de validare a acestei tendințe. Existența acestor două tipologii de abordare a problematicii armamentelor, în conexiune cu dimensiunea industrială, reprezintă trăsătura de bază a cooperării europene în acest domeniu, care se va menține pentru perioada imediat următoare.

BIBLIOGRAFIE:

- COUNCIL JOINT ACTION 2004/551/CFSP of 12 July 2004 on the establishment of the European Defence Agency.
- EU Global Strategy – Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, iunie 2016.
- EU Security Strategy – A Secure Europe in A Better World, decembrie 2003.
- European Union - Cologne European Council, Presidency Conclusion, 3-4 iunie 1999.

- European Union Institute for Security Studies - *European Armaments Cooperation*, Chaillot Papers, nr.59, Paris, 2003.
- EU Maastricht Treaty, Official Journal of the European Communities, Nr. C 191, 29.07.1992.
- European Communities Commission - Single European Act, Bulletin of the European Communities Supplement 2/86, Luxembourg, 1986.
- IEPG - Action Plan on a Stepwise Development of a European Armaments Market, IEPG document NAD/D-22. 23 septembrie 1988.
- Independent European Programme Group. European Defence Industry Study Team - *Towards a Stronger Europe: A Report by an Independent Study Team Established by Defence Ministers of Nations of the Independent European Programme Group to Make Proposals to Improve the Competitiveness of Europe's Defence Equipment Industry*, 1987.
- NATO – The Eurogroup, Bruxelles, 1976.
- Simon Duke – *The New European Security Disorder*, Palgrave MacMillan, 1994.
- SIPRI – *Restructuring of Arms Production in Western Europe*, Oxford University Press, 1992.
- Treaty of Alliance and Mutual Assistance, Dunkirk, 4 martie 1947.
- Treaty Constituting the European Defence Community, 27 mai 1952.
- Treaty Establishing a Constitution for Europe, 2003.
- United States General Accounting Office - *European Initiatives. Implications for US Defence Trade and Cooperation*, Washington DC, 1991.
- Western Union - Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence, Bruxelles, 17 March 1948.
- Western European Union - Brussels Treaty. As amended by the Protocol modifying and completing the Brussels Treaty, signed at Paris on October 23, 1954.
- Western European Union - Ministerial Council, Luxembourg, 22-23 noiembrie 1999.
- Western European Union Institute for Security Studies. *From St.Malo to Nice. European Defence: Core Documents*, Paris, 2001.
- WEU Assembly – WEAG: *The Course To Be Followed*, Paris, 1995.

TERORISMUL RUSESC – UN PERICOL REAL ASUPRA SECURITĂȚII EUROPENE

Iulian-Constantin MĂNĂILESCU*

În prezent, pe fondul visului imperial, în contextul în care Rusia se află în plin război de acaparare de teritorii (cel din Ucraina) desfășurat cu mijloace hibride, coroborat cu un istoric recent al atentatelor teroriste rusești de mai multe tipuri, se poate pune problema unui pericol iminent asupra securității regiunii europene democratice. Astfel, analiza pleacă de la ipoteza că Europa se află în fața unui nou pericol terorist promovat de Rusia, dezvoltat pe fondul unor acțiuni de destabilizare a ordinii democratice printr-un război hibrid, cu un risc crescut asupra securității regionale. În acest sens, scopul articolului este acela de a identifica potențialul terorist al Rusiei în prezent. Obiectivele subsumate acestuia sunt de a analiza cele trei pericole în creștere care construiesc potențialul terorist al Rusiei. Prima amenințare este reprezentată de istoricul agitat al terorismului în această țară. Al doilea pericol se referă la existența unui grup militar care a realizat mai multe acțiuni teroriste în afara teritoriului Rusiei, grupul Wagner. Cel de-al treilea pericol reprezintă activarea terorismului islamist în Ucraina, prin înrolarea în armata rusă și instruirea unor luptători radicalizați din țările de religie musulmană aflate sub dominația rusească. Principala metodă de cercetare o constituie documentarea. Au fost analizate studii, articole de presă și statistici referitoare la subiectul abordat, în baza cărora s-au formulat concluzii.

Cuvinte-cheie: terorism; securitate; război hibrid; pericol rusec; terorism; Wagner.

---

* Iulian-Constantin MĂNĂILESCU este student doctorand în domeniul Ordine publică și securitate națională în cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București. E-mail: driulianmanailescu@yahoo.com

Introducere

De la începerea războiului din Ucraina, cuvântul terorism a căpătat noi valențe, mai ales în contextul în care patru state (Polonia, Lituania, Letonia, Estonia) ale Uniunii Europene au declarat Rusia ca fiind „regim terorist”. În luna noiembrie, Parlamentul European, reunit în sesiune plenară, a declarat Rusia drept „stat sponsor al terorismului și care utilizează mijloace de terorism”. (HotNews.ro 2022) În ceea ce privește Statele Unite ale Americii, poziția acestora privind considerarea Rusiei ca „stat terorist”, formulată de ambasadorul la NATO Julianne Smith, este văzută drept „contraproductivă, în sensul că ar putea încetini sau obstrucționa capacitatea noastră de a trimite asistență umanitară în Ucraina sau exportarea cerealelor din Ucraina” (Toader 2022). Materialul de față nu urmărește să explice ce înseamnă ca un stat să fie declarat „terorist”. Singura precizare în legătură cu această problemă este concluzia rezultată din conținutul articolului și care se referă la modul „cum schimbă relațiile internaționale declararea Rusiei ca „regim terorist”, publicat de *Europa Liberă* la începutul lunii noiembrie, și anume că nu există o poziție unitară a statelor lumii privind terorismul de stat. Analiza cuprinsă în lucrare se axează pe identificarea potențialului acestei țări de a realiza acțiuni recunoscute de întreg mapamondul ca fiind teroriste, precum atacurile cu bombă, atacurile chimice sau biologice.

Potențialul terorist al unui stat trebuie să fie analizat în contextul istoricului său în domeniu. În cazul Rusiei, această țară s-a angajat, începând cu mai mulți ani în urmă, în diferite inițiative de subminare a altor societăți pentru a atinge obiectivele președintelui Putin și ale regimului său. Astfel de acțiuni includ atacuri cibernetice, amestecul în alegeri și procese politice folosind instrumente oficiale de propagandă, precum *Russia Today* și *Sputnik*, completate de programe de dezinformare mai subtile. În același timp, au avut loc manifestări convenționale și neconvenționale ale intervenției armate în vecinătatea Rusiei. Toate acestea pot fi incluse în ceea ce se numește „război hibrid” (Orenstein 2019). De asemenea, autoritățile ruse ale regimului Putin au pus în practică mai multe acte de terorism în mai multe țări caracterizate de o societate deschisă (Marea Britanie și Germania). Sunt deja de notorietate asasinatul sau încercările de asasinat realizate de către agenți ai Kremlinului (unii dintre ei au primit și diferite distincții pentru aceste fapte), în care aceștia au folosit elemente radioactive, substanțe chimice sau arme de foc. Spre exemplu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a găsit Kremlinul responsabil pentru asasinarea din 2006, prin intoxicație cu radiații, a lui Alexander Litvinenko, un fost oficial rus de informații care a dezertat în Occident. Kremlinul a negat orice implicare în moartea lui Litvinenko, mai mult decât atât, cei doi asasini, Lugovoi și Kovtun, desemnați agenți ai Rusiei de către CEDO, au sugerat că dezertorul s-ar fi otrăvit (Newman 2021). Un alt caz este cel al lui Zelimkhan Khangoshvili, un cecen georgian, care a fost împușcat și ucis în drum spre o moschee din micul parc

Kleiner Tiergarten din Berlin. Khangoshvili a luptat împotriva trupelor rusești în Cecenia și, în ciuda faptului că a negat implicarea în moartea sa, Rusia l-a clasificat mult timp pe acesta drept „terorist” (Holroyd 2021). Țintele acestor atacuri au fost, în principal, oponenți ai regimului care căutau sprijin în Occident (Filipov 2017). O astfel de acțiune a avut loc și în Ucraina, în 2004, când Victor Iușcenko, a cărui victorie în alegeri nu corespundea planurilor Moscovei, a fost otrăvit cu dioxină (Rupar 2014).

Legătura Rusiei cu terorismul, total diferită de cea a țărilor democratice, se reflectă și în legislația sa antiteroristă (Analysis 2010). În principal, ea vizează amenințarea jihadistă, dar Putin o folosește pentru a reglementa persecutarea oricărei forme de opoziție față de regimul său. În plan extern, poziția rusească este contrară declarațiilor antiteroriste, spre exemplu, sprijinirea lui Bashar al-Assad în campania sa împotriva grupurilor de opoziție non-jihadiste (Rahman-Jones 2017) în contextul în care a acceptat strămutarea de luptători teroriști străini din țări ale spațiului Federației Ruse, Cecenia și Daghestan, în Siria și alte zone de conflict în care militanți islamiști sunt activi. Această manevră a adus un avantaj Rusiei, deoarece a însemnat dislocarea de pe teritoriile sale de interes a teroriștilor care ar fi reprezentat o amenințare pentru ea (Borshchevskaya fără an).

După cum se va demonstra în continuare, războiul hibrid al Rusiei împotriva lumii occidentale cuprinde o componentă teroristă. Moscova a arătat, până în prezent, că este dispusă să folosească terorismul pentru a-și atinge interesele, chiar dacă a avut politici de distragere a atenției Occidentului de la acțiunile sale teroriste prin promovarea de acțiuni anti-jihadiste. Războiul din Ucraina a readus subiectul în atenția autorităților europene responsabile cu securitatea regională. Nu este neapărat necesar ca terminarea acestui război să limiteze aceste acțiuni, deoarece ele fac parte din instrumentele de luptă externe ale Rusiei.

Războiul hibrid este o strategie militară care îmbină războiul convențional, războiul neregulat, războiul cibernetic, subversiunea și estompează distincția formală dintre război și pace. Acesta se caracterizează adesea prin utilizarea propagandei fictive, spionajului, mobilizării etnicilor, minoritățile lingvistice sau profesionale și terorismului.

1. Istoria terorismului rusesc

Terorismul a fost prezent ca fenomen în socialul și politicul rusesc pentru o lungă perioadă de timp. Acest lucru este confirmat de faptul că încă din secolul al XVI-lea, au existat dispoziții legale în Rusia care abordează această problemă. Majoritatea sunt legate de anihilarea oricărui pericol la adresa puterii țariste. Evenimentele teroriste s-au intensificat pe parcursul secolului al XIX-lea și fenomenul a căpătat anumite trăsături distincte: naționalist, revoluționar și extrem de reacționar (Laskowska fără an).

Pentru a înțelege terorismul rusesc este necesar a se înțelege istoricul terorismului din această țară și, în special, a modului în care puterea și populația s-au raportat la el. Un prim pas în obținerea acestei înțelegeri îl reprezintă analizarea evenimentelor din toamna anului 1905, când Lenin a forțat Partidul bolșevic să întreprindă acțiuni care au semănat teroare și pe care le-a numit „război de gherilă”. Aceste acțiuni de teroare revoluționară au fost acceptate de mare parte din populație și au devenit un fenomen de masă. Explicația este că „acțiunile revoluționare au reprezentat un răspuns la acțiunile țariste împotriva celor care se opuneau regimului: pedeapsă cu moartea, lipsiri de libertate, exil în coloniile penale, interzicerea stabilirii domiciliului în anumite locuri, interzicerea deținerii de birouri specifice sau în care se desfășurau activități specifice, expulzarea făptașilor din universități, interzicerea acestora de a intra în țară sau părăsirea acestora” (Blackmore 2020).

După 1917, în Rusia s-au experimentat forme unice de politică și terorism ideologic: revoluționar (roșu) și contrarevoluționar (alb), terorismul în timpul revoluției și al războiului civil care a urmat; terorismul intern de stat în perioada represiunilor politice ale lui Stalin; terorismul internațional de stat în perioada de dominație de către autoritățile sovietice. Aceste forme nu au fost incriminate în timpul apariției lor și nu au fost considerate de societate și de stat drept terorism politic până la prăbușirea sistemului socialist (Laskowska fără an).

Terorismul de stat în perioada sovietică, în special în timpul erei Stalin, a fost monstruos. Pentru a conduce, statul sovietic a stabilit un sistem unic de administrare a justiției care a vizat distrugerea adversarilor politici. Milioane de oameni au murit sau au suferit represiuni din motive politice. Potrivit lui W.W. Luneev, în acea perioadă aproximativ 40 de milioane de persoane au fost victime ale represiunilor (Getty 2002). Din cauza lui Stalin, societatea a fost terorizată cu metode hidoase, deși eficiente, folosite pentru introducerea și conservarea totalitarismului, prin crearea unui sistem prin care oamenii au fost zdrobiți la fiecare tentativă de opunere față de regim. O lungă perioadă de timp, termenul de terorism nu a fost folosit în Rusia. După 1970, guvernul de la Moscova a denumit acte teroriste: 1973 – o explozie a unui avion care zbura de la Moscova la Chita; 1978 – o serie de explozii în metrourile din Moscova; 1982 – deturnarea unui avion care zbura spre Turcia; 1983 – deturnarea unui avion de pe aeroportul din Tbilisi și o încercare de asasinat a Primului Secretar și a altor lideri ai Partidului Comunist (Laskowska fără an).

Odată cu Perestroika, au apărut acțiunile teroriste în țări care doreau să își câștige independența față de URSS. După 1990, aceste acțiuni s-au intensificat. Termenul de terorism începe a fi folosit într-o accepțiune apropiată de cea a lumii democratice. Printre țările în care, atunci, au avut loc acțiuni teroriste sunt Azerbaidjanul, Armenia, Georgia, Tadjikistan și Uzbekistan (Laskowska fără an). După desființarea URSS, terorismul din Ucraina este, în primul rând, legat de Cecenia. În 1991, Consiliul Suprem al Republicii Cecenia a fost desființat și puterea urma să treacă la poporul

cecen. O astfel de acțiune a condus la un război și, implicit, la formarea de grupuri de tip terorist, care au funcționat atât în Rusia, cât și în afara granițelor sale și care au devenit din ce în ce mai active (C.Walters 2019).

Atacurile teroriste care au urmat ca răspuns la acțiunile guvernului rus (în special ale armatei ruse) au implicat luarea de ostatici (Budionovsk – 1995, Pervomaiskoye – 1996), precum și alte acțiuni mai violente și atacuri mai bine organizate (atacurile asupra teatrului Dubrovka din Moscova în 2002 și asupra școlii din Beslan în 2004) (C.Walters 2019).

În concluzie, terorismul rusesc izvorăște cel mai adesea din motive politice, acestea reflectând situația dificilă și complexă a statului rus.

2. Grupul Wagner – grup terorist

Grupul Wagner a stârnit controverse încă din ziua înființării sale. O organizație paramilitară rusă, grupul de mercenari a desfășurat operațiuni pe care Ministerul rus al Apărării le-a aprobat în tăcere, menținând în același timp o negare plauzibilă. După ani de negări și tăcere, Kremlinul a recunoscut în mod oficial existența organizației, în ciuda faptului că mercenarii sunt ilegali în conformitate cu Constituția rusă (McBride 2022).

Grupul Wagner este condus în prezent de Evgheni Prigozhin, un personaj important al Kremlinului. Prigozhin a cultivat un cult al personalității prin activitățile organizației, atacând în mod deschis Ministerul rus al Apărării pentru pierderile de pe câmpul de luptă din Ucraina și, mai recent, deschizând un „Centru Wagner” la Sankt Petersburg pentru a ajuta la incubarea start-up-urilor IT cu potențiale aplicații militare (McBride 2022). Dmitri Utkin, un ofițer GRU de extremă dreapta, este, de asemenea, la conducerea grupului de mercenari. Wagner a căutat să recruteze persoane de extremă dreapta nu numai din Rusia, ci și din rândul străinilor care se pot folosi de tacticile grupului în țările de origine, dacă este necesar. De exemplu, Grupul Rusich, o filială a grupului Wagner, recrutează în mod deschis neo-naziști, fasciști și dughiniști în rândurile sale (Dinu 2022).

Paramilitarii grupului Wagner au luat parte la operațiuni militare în Ucraina, Siria, Africa de Nord și Republica Centrafricană, operațiunile lor fiind cu adevărat sângeroase, implicând numeroase masacre (Dinu 2022).

Wagner și-a câștigat statutul de organizație ce acționează din umbră în regiunea Donbas din Ucraina încă din 2014, când a luat parte la operațiuni militare la ordinul GRU prin înarmarea milițiilor proruse. Mercenarii Wagner au făcut parte, de asemenea, din trupele rusești „nemarcate” care au desfășurat și anexat Crimeea (Dinu 2022).

În Siria, Wagner a luat parte în mod curent la extorcări și masacre civile, toate cu aprobarea tacită a guvernului sirian. Proeminența lor a continuat să crească pe măsură ce au ajutat armata regimului prost echipată să își recupereze teritoriul, în special de la organizația teroristă Stat Islamic. În 2017, patru mercenari ruși au

bătut cu sălbăticie până la moarte un dezertor al armatei siriene și au filmat crima, instrumentul de tortură și ucidere fiind un baros (McBride 2022).

În februarie 2018, organizația a încercat să-și consolideze statutul de forță de luptă de prim rang prin atacarea unui avanpost al Forțelor Speciale americane în estul Siriei. Câteva sute de mercenari Wagner alături de forțele guvernamentale siriene au atacat treizeci de membri ai forțelor speciale americane și pe aliații lor din Forțele Democratice Siriene (SDF). Acțiunea lor nu a avut succes, deoarece grupul Wagner și trupele regimului sirian au avut pierderi importante de echipamente militare și vieți omenești, iar de partea americanilor pierderile au fost zero, doar un soldat SDF fiind rănit (McBride 2022).

Profitând de vidul de putere creat în urma Primăverii Arabe, Wagner a desfășurat forțe în Africa de Nord în sprijinul războinicilor aliniați intereselor lor geopolitice (naționale) sau private. Mercenarii au jucat un rol în cel de-al doilea război civil libian, luptând pentru generalul Khalifa Haftar, atunci când guvernul rival a încercat să ia cu asalt capitala Tripoli. Un raport al *Human Rights Watch* a declarat că grupul a plasat fără discriminare mine în întreaga țară, ceea ce continuă să afecteze localnicii (McBride 2022).

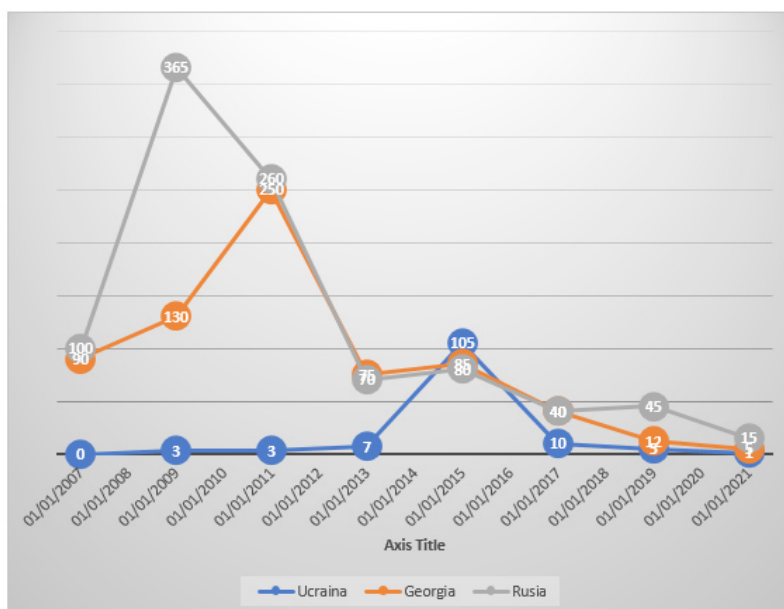
Reputația grupului Wagner a crescut pe fondul implicării în națiuni africane, precum Mali, Sudan și Republica Centrafricană. Organizația a fost legată de mai multe masacre din Republica Centrafricană, până în punctul în care Organizația Națiunilor Unite a început să cerceteze legăturile acestora cu execuțiile civile (McBride 2022). În Mali, Wagner a susținut junta militară, care a fost benefică pentru interesele Rusiei, pe fondul cererilor guvernului de armament rusesc și sprijin diplomatic pentru oprirea investigațiilor grupurilor pentru drepturile omului privind represiunile pe scară largă asupra dizidenților. Wagner a fost legat și de masacrele civile din Mali (Dinu 2022).

Dincolo de acțiunile anterioare în alte regiuni ale lumii, problema terorismului comis de grupul Wagner a intrat cu adevărat în atenția opiniei internaționale odată cu declanșarea războiului din Ucraina, în 2022. Mass media publică periodic informații despre crimele acestor mercenari și despre procedeele lor, exemplul cel mai concludent fiind situația din Bucha din primăvară. Încă din primele zile, Ucraina a dat vina pe Brigada 64 infanterie motorizată a Rusiei, care avea sediul la Bucha. Potrivit comunicațiilor interceptate de serviciile de informații germane, aici au fost implicați și mercenari ruși din Grupul Wagner (McBride 2022).

În luna noiembrie 2022, șeful grupării militare private ruse Wagner a apărut o înregistrare video brutală care se pare că arată moartea unui mercenar care a dezertat în Ucraina. Aliatul lui Putin, Evgheni Prigozhin, a declarat că imaginile neverificate cu Evgheni Nuzhin, în vârstă de 55 de ani, care era lovit cu un baros, au fost „moartea unui câine pentru un câine”. Criminalul condamnat a anunțat în septembrie că a schimbat taberele de luptă și a trecut de partea ucrainenilor (BBC 2022).

3. Terorismul din zonele controlate de Rusia

Am arătat anterior că actele de terorism reprezintă pentru regimul de la Kremlin o metodă de rezolvare a problemelor legate de păstrarea puterii, de eliminare a potențialilor dușmani și de rezolvare a conflictelor. Despre evoluția terorismului, studiul “Ukraine Russia crisis: terrorism briefing”, realizat de *The Institute for Economics & Peace* (IEP)¹ în martie 2022 oferă date importante, de exemplu, referitor la evoluția terorismului pe fondul conflictelor Rusiei cu Georgia din 2008 și cu Ucraina din 2014.

Figura nr. 1: Atacurile teroriste din Ucraina, Georgia, Rusia, din perioada 2007-2021

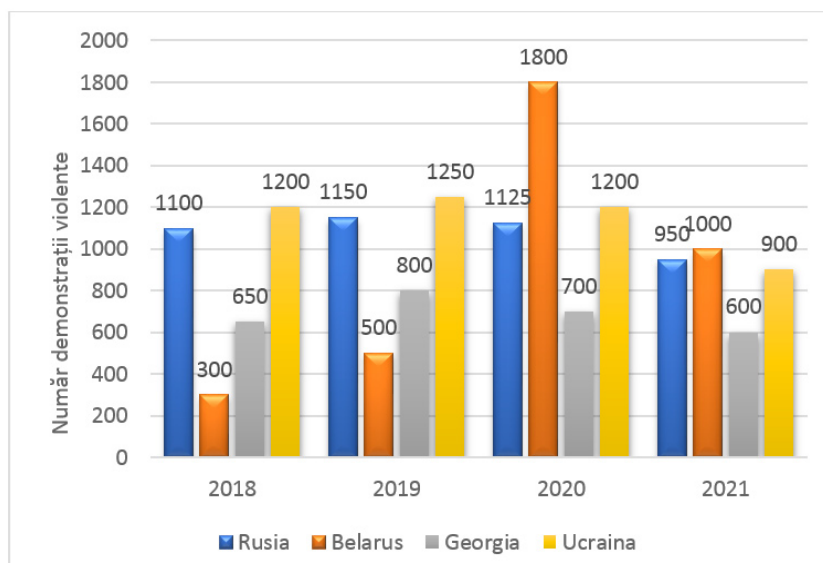
(Datele analizate de către The Institute for Economics & Peace au fost obținute de la Dragonfly TerrorismTracker, calcule IEP)

După cum se poate observa în graficul din Figura nr.1, în ultimii șase ani analizați, terorismul din cele trei țări a scăzut. Până în 2016, au avut loc 93% din atacurile teroriste. Perioada de vârf a avut loc în jurul anului 2010, în urma conflictului ruso-georgian.

¹ The Institute for Economics & Peace (IEP) este un grup de experți independent, non-partizan, non-profit dedicat reorientării concentrării lumii către pace ca măsură pozitivă, realizabilă și tangibilă a bunăstării umane și progresului. IEP își atinge obiectivele prin dezvoltarea de noi cadre conceptuale pentru a defini pacea, furnizarea de valori pentru măsurarea păcii și descoperirea relațiilor dintre afaceri, pace și prosperitate, precum și promovarea unei mai bune înțelegeri a factorilor culturali, economici și politici care creează pacea.

Același studiu numește gruparea Shariat Jamaat (cunoscută și sub numele de Vilayat Daghestan² și asociată cu acțiunile separatiste cecene și din Ingusetia), și afiliații săi, ca fiind responsabilă de cele mai multe atacuri teroriste, majoritatea pe teritoriul statului rusesc. Frontul Daghestan este parte a grupării teroriste Emiratul Caucaz.

Potențialul în ceea ce privește terorismul din Ucraina și Georgia este determinat și de demonstrațiile violente. Același studiu al IEP prezintă următoarele date:

Figura nr. 2: Demonstrații violente în Ucraina și Belarus în perioada 2018-2021

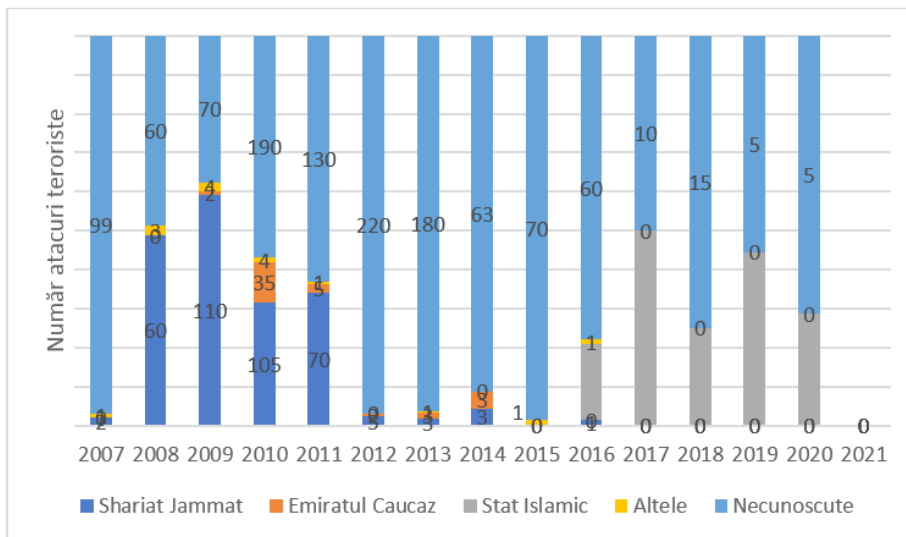
(Date preluate din *Ukraine Russia crisis: terrorism briefing* realizat de The Institute for Economics & Peace (IEP), martie 2022, p. 5.)

În ciuda unui regim care a avut drept obiectiv eliminarea oricărei forme de opoziție, în Rusia au avut loc cele mai multe manifestații violente. De altfel, în 2021, Rusia, Ucraina și Belarus au fost țările din regiune care au înregistrat, fiecare, în jur de 1.000 de manifestații violente. În cazul Belarusului, motivul manifestațiilor a fost opoziția la regimul lui Alexandr Lukașenko care se menține la putere de peste 25 de ani. Manifestările violente din Ucraina au rezultat din faptul că populația nu mai dorea un regim supus Moscovei și, după instalarea guvernului președintelui Volodimir Zelenski, acestea au fost alimentate de conflictele din Donetsk și Lugansk (Peace 2022).

Principala constatare a datelor prezentate este că numărul actelor teroriste crește odată cu intensitatea conflictelor. Atât conflictul georgian din 2008, cât și conflictul ucrainean din 2014 au înregistrat creșteri substanțiale ale activității teroriste în jurul războaielor și, pe măsură ce războiul actual se intensifică, există probabilitatea ca și activitatea teroristă să se intensifice.

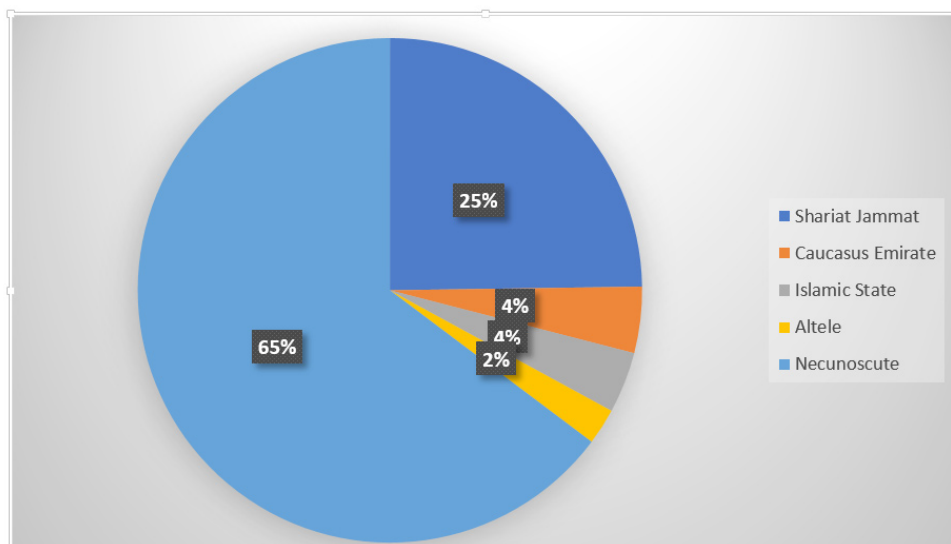
² Frontul Daghestan al Forțelor Armate ale Emiratului Caucaz.

Ponderea atacurilor grupurilor teroriste care acționează în spațiul euroasiatic, inclusiv în statele menționate ca fiind sub influența Rusiei, este prezentată în Figura nr. 4.

Figura nr. 3: Numărul de atacuri ale grupurilor teroriste în Rusia și regiunea Eurasia, 2007-2021

(Datele analizate de către The Institute for Economics & Peace, p. 4)

Figura nr. 4: Ponderea atacurilor grupurilor teroriste în Rusia și regiunea Eurasia, 2007-2021

(Datele analizate de către The Institute for Economics & Peace, p. 4)

Deosebit este faptul că majoritatea atacurilor teroriste din regiunea eurasiatică sunt realizate de grupuri necunoscute. Cum ponderea lor este foarte mare, peste 65%, apar mai multe suspiciuni. Pot fi grupuri neorganizate, diferite de grupurile teroriste cunoscute care acționează într-un anumit context. Un alt motiv poate fi acela că acțiunile teroriste să aparțină chiar statului rus, cu atât mai mult cu cât am arătat acțiunile teroriste ale grupului Wagner.

Odată cu invazia rusă a Ucrainei, mercenari din Orientul Mijlociu, în primul rând, Siria și Libia, au fost înrolați în armata rusă. Acest fapt nu a fost ascuns de autoritățile ruse, ministrul rus al apărării Serghei Șoigu a declarat în timpul unei reuniuni a Consiliului de Securitate al Rusiei din 11 martie că „peste 16 mii de persoane din Orientul Mijlociu s-au oferit voluntar să se alăture forțelor rusești” (Brylov, Denis 2022), iar președintele rus Vladimir Putin a declarat că aceștia trebuie sprijiniți și ajutați să treacă în teritoriul în care se duc ostilitățile (BBC 2022). De asemenea, în luna martie 2022, Statul Major ucrainean a raportat despre posibila recrutare de către Rusia a aproximativ o mie de militanți din Siria și din organizația libaneză Hezbollah. Singura condiție pentru recrutare a constatat în experiența în luptele urbane. Pericolul care a stat la baza deciziei acestor luptători de a se înrola este întruchipat de dorința de a pătrunde în țări membre ale Uniunii Europene, și nu de dorința de a lupta împotriva Ucrainei (Brylov, Denis 2022).

Observatorul Sirian pentru Drepturile Omului a afirmat că, cel puțin 40.000 de mercenari arabi s-au înrolat, dintre care 22.000 ca parte a forțelor armate ruse și aproximativ 18.000 ca parte a Grupului Wagner. În același timp, în ultimele săptămâni, aproximativ 700 de militari ai Diviziei 25 Forțe Speciale, cunoscută în Siria ca „Forța Tigrilor”, sub comanda generalului Suheil al-Hassan, au plecat în Rusia (Mroue 2022). Autoritățile ucrainene au confirmat că aproximativ 500 de mercenari din Libia și Siria au participat la ostilitățile din regiunile Lugansk și Donețk. Unele dintre aceste forțe au fost distruse de armata ucraineană pe 18 aprilie 2022. (În est, Forțele Armate au distrus un detașament de libieni și sirieni (Danilov 2022).

După cum arată puținele studii disponibile, subiectul islamului și al musulmanilor din armata rusă rămâne controversat. În primul rând, sociologii militari indică un nivel constant de religiozitate în armată: în 1990, 14% dintre militari se considerau credincioși, în 1992 – 22%, în 1996 – 34%, apoi în 2006 – deja 68% (Brylov 2022). O parte dintre acești religioși sunt radicalizați și pot reprezenta un adevărat un pericol terorist, nu numai în zona eurasiatică, ci și în Europa.

4. Pericolul terorist al Rusiei împotriva Uniunii Europene

Agresiunea Rusiei este hibridă: include nu numai o componentă militară, ci și una religioasă, politică și economică. În esență, prin atacarea Ucrainei, Putin a creat un instrument pentru destabilizarea cuprinzătoare a Europei care slăbește și divizează modelul geopolitic european fără a afecta Rusia. O astfel de amenințare la adresa Europei nu a mai existat de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Atentatele din anii precedenți, precum atacurile din Paris din 12 noiembrie 2015, au arătat vulnerabilitatea UE în fața terorismului. În acest atentat, toți cei trei luptători străini cunoscuți autorităților au fost în măsură să scape de supraveghere și să se transmute din și în Europa și Siria neobservați. Prin urmare, deși au fost identificați ca fiind o amenințare la adresa securității statului și cetățenilor francezi, organele de supraveghere nu au reușit să-i localizeze pe teritoriul belgian și francez. Acest lucru ar fi permis serviciilor de securitate de a ridica nivelul de alertă, și, eventual, a preveni atacurile. Potrivit autorităților turce, Turcia a notificat Franța de două ori cu privire la prezența pe teritoriul său a sinucigașului cu bombă Mostefai, în decembrie 2014 și iunie 2015, dar nu a primit niciun feedback de la Paris (Ray 2022).

Kremlinul recrutează mercenari din Orientul Mijlociu pentru a fi trimiși la război în Ucraina. Când sunt comise crime de război, mercenarii pot fi învinuiți pentru acestea, iar atunci când mercenarii mor, nu există nicio obligație a statului rus de a plăti pensii și nicio reacție de revoltă în Rusia din partea familiilor victimelor războiului din Ucraina (Brylov 2022). Există, de asemenea, opinii că Rusia distruge Ucraina în același mod cum a distrus Siria. În 2016, trupele ruse au distrus practic Aleppo, unul dintre cele mai vechi orașe ale Siriei și capitala sa culturală. În Siria, armata rusă a comis crime împotriva umanității. Astăzi, comit aceleași crime în Ucraina (Serban 2022).

Astfel, în prezent, Rusia prezintă mai multe tipuri de pericole hibride, iar războiul din Ucraina reprezintă o amenințare teroristă directă asupra securității europene. Mai mult, după cum am arătat anterior, Putin vrea să destabilizeze Europa cât mai mult posibil, să provoace haos și recesiune și este dispus să meargă până la capăt pentru a câștiga cât mai mult în războiul din Ucraina, chiar dacă asta înseamnă să susțină crimele de război.

Pericolul terorist al Rusiei este și unul indirect. Putin a creat riscuri, pe scară largă, de reparație a terorismului în Caucaz. Pe lângă riscul unei amenințări teroriste și al unei destabilizări socio-politice suplimentare, va exista în mod inevitabil discreditarea musulmanilor din întreaga lume. Kadîrov îi trimite pe ceceni să poarte un război de invazie în Ucraina, în timp ce îl prezintă trupelor sale ca pe o cauză dreaptă (Kuczyński 2022).

Relația istorică a Rusiei cu terorismul, folosirea de acțiuni teroriste pentru a rezolva problemele de putere și folosirea pe mai multe fronturi de interes a grupului Wagner demonstrează că această țară nu are rețineri în a întreprinde acțiuni teroriste ori de câte ori are interesul. Întrebarea este dacă Uniunea Europeană este în stare să facă față atacurilor teroriste ale Rusiei pe mai multe fronturi și dacă populația țărilor europene ar fi solidară în lupta contra terorismului rusesc, cu atât mai mult cu cât există un nivel mare de frustrare pe fondul crizei energetice.

Concluzii

În dorința sa de a redeveni mare putere globală, Rusia include în acțiunile sale și elemente de terorism. Putin a folosit atentate teroriste, chiar cu agenți chimici și biologici periculoși, substanțe radioactive, cu scopul de a-și înlătura oponentii. Pentru obținerea de influență a colaborat cu grupări teroriste sau cu alți dictatori care, la rândul lor, au folosit terorismul pentru a obține sau păstra puterea. Mai mult decât atât, a fondat gruparea Wagner, formată din persoane cu orientări radicale care, de cele mai multe ori, stau la baza ideologiilor din spatele diferitelor grupuri teroriste.

Toate cele enumerate anterior nu ar prezenta un pericol atât de mare asupra securității lumii democratice, dacă terorismul nu ar fi avut pentru Rusia, o lungă perioadă de timp, un alt înțeles decât în lumea liberă, respectiv acela de instrument al puterii.

Rusia prezintă un pericol terorist indirect, prin antrenarea în război a unor persoane de religie musulmană puternic radicalizate. Chiar dacă nu ar fi folosiți de către statul rus, ei înșiși se pot organiza în grupări teroriste care să lupte pentru interesele proprii, de stat sau religioase. Revitalizarea terorismului islamist în Europa înseamnă nu numai deteriorarea securității acestei zone, dar poate conduce și la escaladarea conflictelor mocnite din Balcani.

Concluzia este că Rusia are mijloacele și a demonstrat că este capabilă să realizeze acțiuni teroriste atunci când interesele sale de putere o cer. Am arătat că majoritatea actelor de terorism din zona eurasiatică aparțin unor grupări teroriste necunoscute și aceasta, alături de războiul hibrid contra Occidentului, înseamnă un risc major față de securitatea Europei.

BIBLIOGRAFIE:

- Analysis, SOVA Center for Information and. 2010. "The Structure of Russian Anti-Extremist Legislation." Accesat în noiembrie 12, 2022 https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/201/201011/20101129_3_10sova_en.pdf
- BBC. 2022. "Putin Spoke on Sending 'Volunteers' from the Middle East to Ukraine." *BBC News*. Accesat în decembrie 2, 2022. <https://www.bbc.com/russian/news-60707686>
- BBC. 2022. "Ukraine war: Wagner chief Prigozhin defends brutal killing video." *BBC News*. Accesat decembrie 4, 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-63623285>
- Blackmore, Erin. 2020. "How the Red Terror set a macabre course for the Soviet Union." *National Geographic*. Accesat noiembrie 4, 2022. <https://www.nationalgeographic.com/history/article/red-terror-set-macabre-course-soviet-union>

- Borshchevskaya, Anna. fără an. *The russian war of war*. Editor Washintgton Institute. Accesat noiembrie 3, 2022. <https://www.washingtoninstitute.org/media/352>.
- Brylov, Denis. 2022. "Muslim Legions" of the Russian Army – English version." *Observatoire International du Religieux* Bulletin nr.7. Accesat în noiembrie 18, 2022. <https://obsreligion.cnrs.fr/bulletin/muslim-legions-of-the-russian-army-english-version/>.
- Brylov, Denis. 2022. "Muslim Legions" of the Russian Army." *Observatoire International du Religeux*. Accesat în decembrie 2, 2022. <https://obsreligion.cnrs.fr/bulletin/muslim-legions-of-the-russian-army-english-version/>
- C. Walters, Robert J. Fischer, Edward P. Halibozek, David. 2019. "Terrorism: A Global Perspective." *Introduction to Security* 401-412. Accesat noiembrie 6, 2022. doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-805310-2.00016-0>.
2022. „Cum schimbă relațiile internaționale declararea Rusiei ca „regim terorist”.” *Europa Liberă*. Accesat noiembrie 12, 2022. <https://romania.europalibera.org/a/rusia-regim-terorist/32112541.html>
- Dinu, Clarice. 2022. „Ce este Grupul Wagner, armata privată a lui Putin, care l-ar avea ca țintă pe Volodimir Zelenski.” *Hot News*. Accesat noiembrie 17, 2022. https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25397673-este-grupul-wagner-armata-privata-lui-putin-care-avea-tinta-volodimir-zelenski.htm
- Filipov, David. 2017. "Here are 10 critics of Vladimir Putin who died violently or in suspicious ways." *Washington Post*. Accesat în octombrie 18, 2022. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/03/23/here-are-ten-critics-of-vladimir-putin-who-died-violently-or-in-suspicious-ways/>
- Getty, J. Arch. 2002. "Excesses Are Not Permitted": Mass Terror and Stalinist Governance in the Late 1930s." *The Russian Review* 113-115.
- Holroyd, Matthew. 2021. "Was Russia behind the killing of Zelimkhan Khangoshvili? A Berlin court says yes." *euronews*. Accesat în decembrie 2, 2022. <https://www.euronews.com/my-europe/2021/12/15/zelimkhan-khangoshvili-russian-man-convicted-of-2019-berlin-murder-of-georgian-chechen>
- HotNews.ro. 2022. „Rusia, declarată stat care sponsorizează terorismul - rezoluție a Parlamentului European.” *HotNews.ro*. Accesat în noiembrie 23, 2022. https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25921076-rusia-declarata-stat-care-sponsorizeaza-terorismul-rezolutie-parlamentului-european.htm
2022. „În est, Forțele Armate au distrus un detașament de libieni și sirieni - Danilov.” *Platformă multimedia de limbi străine a Ucrainei*. Accesat în decembrie 3, 2022 <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3463326-na-shodi-zsu-znisili-zagin-livijciv-ta-sirijciv-danilov.html>
- Kuczyński, Grzegorz. 2022. "Why Ukraine War Matters For Chechnya's Kadyrov." *Ukraine Monitor*. Accesat în noiembrie 14, 2022. <https://warsawinstitute.org/ukraine-war-matters-chechnyas-kadyrov/>

- Laskowska, Katarzyna. fără an. *TERRORISM IN RUSSIA – MECHANISMS*. BSP_Book.indb. Accesat în noiembrie 5, 2022. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2026/1/BSP_10_2011_Laskowska.pdf
- McBride, Julian. 2022. “Wagner Group: The Case for a Terrorist Designation.” *Geopolitical Monitor*. Accesat în noiembrie 16, 2022. <https://www.geopoliticalmonitor.com/author/julianmcbride/>
- Mroue, Bassem. 2022. “Syrian fighters ready to join next phase of Ukraine war.” *AP News*. Accesat în decembrie 4, 2022. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-putin-islamic-state-group-syria-europe-4ede428219450a58b0439912bc43cc15>
- Newman, Scot. 2021. “Russia Fatally Poisoned A Prominent Defector In London, A Court Concludes.” *NPR*. Accesat în decembrie 3, 2022. doi:<https://www.npr.org/2021/09/21/1039224996/russia-alexander-litvinenko-european-court-human-rights-putin>
- Orenstein, Mitchell A. 2019. “Russia’s Hybrid War on the West.” *Oxford Academy* C2–C2.P73. Accesat octombrie 16, 2022. doi:<https://doi.org/10.1093/oso/9780190936143.003.0002>.
- Peace, The Institute for Economics &. 2022. *Ukraine Russia Crisis: Terrorism Briefing*. IEP. Accesat în iulie 12, 2022. <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2022/03/Ukraine-Russia-Terrorism-Briefing-web.pdf>
- Rahman-Jones, Imran. 2017. “Why does Russia support Syria and President Assad?” *BBC News*. Accesat în noiembrie 2, 2022. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-39554171>
- Ray, Michael. 2022. “Paris attacks of 2015.” *Britannica*. Accesat în noiembrie 16, 2022. <https://www.britannica.com/event/Paris-attacks-of-2015>
- Rupar, Terri. 2014. “Remember when a Ukrainian presidential candidate fell mysteriously ill?” *Washington Post*. Accesat în octombrie 18, 2022. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/12/remember-when-an-ukrainian-presidential-candidate-fell-mysteriously-ill/>
- Serban, Teodor. 2022. „Măcelarul din Alep” a ordonat bombardamentele care au distrus Harkovul. Cine este generalul rus care preferă muniția interzisă Acest text a fost cop „Măcelarul din Alep” a ordonat bombardamentele care au distrus Harkovul. Cine este generalul rus care pre.” *ziare.com*. Accesat în noiembrie 18, 2022. <https://ziare.com/general-rus/general-rus-macel-alep-siria-ordin-bombardamente-harkov-1740891>
- Toader, Alexandru. 2022. „SUA nu consideră necesar să declare Rusia drept „stat terorist”. Motivul invocat de americani.” *Știrile ProTV*. Accesat în decembrie 2, 2022. <https://stirileprotv.ro/stiri/international/sua-nu-considera-necesar-sa-declare-rusia-drept-zstat-terorist-motivul-invocat-de-americani.html>

OPERAȚIILE INFORMAȚIONALE – ANALIZĂ DOCTRINARĂ COMPARATIVĂ

Cosmina-Andreea NECULCEA*
Dr. Florian RĂPAN**

Scopul prezentului articol este acela de a identifica diferențele de proiecție doctrinară la nivelul Alianței Nord-Atlantice. Articolul este conceput ca un studiu comparativ al proiecțiilor doctrinare specifice operațiilor informaționale (InfoOps) asupra cărora ne-am îndreptat atenția: doctrinele și manualele de luptă ale Statelor Unite ale Americii, ca inițiator al majorității acestor documente – doctrinele NATO și doctrinele autohtone. La o primă analiză a celor trei proiecții doctrinare, se poate observa că există diferențe în abordarea InfoOps, atât în ceea ce privește elementele de suprafață, recunoscute prin markeri identificabili, cât și diferențele de perspectivă, care permit și încurajează interpretarea. Este nevoie, așadar, de clarificarea naturii InfoOps și înțelegerea corectă a acestora din punct de vedere conceptual și practic, precum și de obținerea unei coerențe între doctrinele pentru operații informaționale ale statelor membre NATO și doctrina aliată.

Cuvinte-cheie: operații informaționale; doctrine; analiză comparativă; diferențe; interoperabilitate doctrinară.

*
* *

În elaborarea articolului, am pornit de la premisa identificării diferențelor de proiecție doctrinară în aparatele doctrinare american, românesc și cel al NATO, cu intenția de a contribui la un grad mai ridicat de interoperabilitate pentru acțiunile și exercițiile comune în domeniul operațiilor informaționale. În acest sens, am

---

* *Locotenent Cosmina-Andreea NECULCEA este asistent universitar în cadrul Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov, și doctorand în cadrul Școlii Doctorale a Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Brașov, România. E-mail: saghincosmina@yahoo.com*

** *Gl.mr.(rez.) prof.univ.dr. Florian RĂPAN este cadru didactic la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România. E-mail: rapan_florian@yahoo.com*

apelat la analiza de conținut a doctrinelor operațiilor informaționale și, ulterior, la o comparare a acestora din trei perspective: al definiției conceptului și domeniilor cheie, al identificării principiilor în baza cărora funcționează și al identificării structurii funcționale și a diferențelor de suprafață și de profunzime în aplicarea fiecăruia dintre domeniile cheie ale operațiilor informaționale, în doctrina americană, românească și NATO.

Introducere

Odată cu trecerea timpului s-a schimbat și natura conflictelor, iar unul dintre factorii determinanți ai războiului și cel care a condus la modelarea conceptelor a fost *tehnologia*. În trecut, diferențele dintre capacitățile tehnologice ale adversarilor constituiau principalul element diferențiator și, împreună cu nivelul asimetriei din perspectiva numărului de beligeranți implicați în conflict, erau esențiale pentru câștigarea superiorității. În zilele noastre, fluxul de informații extins, scăderea numărului de militari implicați în operații (scăderea densității de ocupare a câmpului de luptă), precum și influența exercitată de tehnologie, au făcut ca obținerea superiorității informaționale, care poate fi interpretată doar în operațiile clasice, să devină principalul obiectiv. Pe lângă cele cinci domenii operaționale, terestru, aerian, maritim, spațial și cibernetic, mintea umană poate fi considerată un nou domeniu al operațiilor (chiar dacă nu a devenit domeniu de sine stătător, cel cognitiv este în curs de recunoaștere și în armatele occidentale; în doctrina chineză este legiferat ca atare). De exemplu, *Doctrina pentru operații informaționale* a Statelor Unite ale Americii, *JP 3-13/Information Operations* subliniază importanța influențării omului și conferă dimensiunii cognitive statutul de cea mai importantă dimensiune a mediului informațional.

La nivelul Alianței, *Doctrina Întrunită Aliată a NATO pentru Operații Informaționale*, publicată în anul 2015, *AJP-3.10/Allied Joint Doctrine for Information Operations* subliniază influența tendințelor globale asupra factorului uman și a dinamicii puterii globale, creând instabilitate și măbind, totodată, probabilitatea de conflict. Importanța și complexitatea mediului informațional, precum și natura schimbătoare a securității globale, au determinat NATO să-și dezvolte și să-și adapteze în permanență conceptele și doctrinele, pentru a face față noilor provocări.

În proiecția doctrinară românească, **InfoOps**¹ vin în sprijinul operațiilor întrunite, fiind considerate cel mai adecvat răspuns la amenințările contemporane.

---

¹ Pentru coerența și coeziunea conținutului prezentului articol și din rațiuni de unitate conceptuală, am optat pentru abrevierea **InfoOps**, din cadrul doctrinar românesc.

1. Definițiile InfoOps în proiecțiile doctrinare NATO, SUA și cea românească

Schimbările rapide care au avut loc în mediul informațional, experiențele de pe câmpul de luptă, precum și lecțiile învățate din conflictele recente au determinat statele membre ale Alianței să se orienteze tot mai mult asupra conceptului *operații informaționale* și a conștientizării importanței acestora. Preocuparea asupra politicilor și doctrinelor InfoOps atât la nivelul Alianței, cât și la nivelul altor națiuni, a început în anii 1990, când multor operații militare le-au fost atribuite obiective InfoOps.

SUA, ca inițiator al majorității documentelor doctrinare de la nivelul Alianței, au abordat pentru prima dată contextul operațional al InfoOps în Manualul de luptă al armatei americane FM 100-6/ Information Operations, ce sublinia expansiunea continuă a mass-media și aprecia că „această new era, așa-numita Eră Informațională, oferă oportunități unice, precum și unele provocări extraordinare” (Headquarters, Department of the Army 1996, iv.). În anul 1998, a apărut prima doctrină pentru operații informaționale în context întrunit, JP 3-13/ Joint Doctrine for Information Operations, iar operațiile informaționale au primit o definiție foarte asemănătoare cu ce se înțelege astăzi prin operații în spațiul cibernetic. De asemenea, *războiul informațional* era descris ca fiind „operații informaționale desfășurate pe timp de criză sau conflict (inclusiv război), pentru îndeplinirea sau promovarea obiectivelor specifice asupra unui adversar sau adversari”. (Joint Chiefs of Staff 1998, I-1) Apariția unei noi doctrine, în anul 2006, a condus la renunțarea folosirii termenului de *război informațional* în favoarea termenului *operații informaționale* și a introdus conceptul de *mediu informațional*.

Conform doctrinei din 2006, principalul obiectiv al InfoOps era „obținerea și menținerea superiorității informaționale pentru SUA și pentru aliați” (Joint Chiefs of Staff 2006, ix.), pentru a „crește libertatea de acțiune a comandanților și de a le permite să ia decizii și să mențină inițiativa, rămânând în același timp în cadrul ciclului de decizie al adversarului” (Joint Chiefs of Staff 2006, 1-5). Doctrina curentă proiectează superioritatea informației doar în relație cu *asigurarea informațiilor/ information assurance/ IA*². În ambele doctrine, mediul informațional este descris ca fiind „ansamblul persoanelor, organizațiilor și sistemelor care colectează, procesează, diseminează sau acționează asupra informațiilor” (Joint Chiefs of Staff 2014, ix.) și cuprinde trei dimensiuni: fizică, informațională și cognitivă, care interacționează permanent cu indivizii, organizațiile și sistemele.

Abordarea InfoOps din perspectiva SUA este puțin diferită față de cea NATO sau cea românească pentru că nu oferă o definiție, ci mai degrabă le consideră a fi

² „Asigurarea cu informații (IA) este necesară pentru obținerea și menținerea superiorității informaționale”. JP 3-13/2014, p. II-9. Aici superioritatea informațională înseamnă „avantajul operațional derivat din abilitatea de a colecta, procesa și disemina un flux neîntrerupt de informații, în timp ce se exploatează sau neagă abilitatea unui adversar de a face același lucru”.

„angajarea integrată, în timpul operațiilor militare, a capacităților informaționale (information-related capabilities/IRC) împreună cu alte linii de operare pentru a influența, perturba, corupe sau împiedica luarea deciziilor de către adversari sau potențiali adversari, protejându-le în același timp pe cele proprii” (Joint Chiefs of Staff 2014, ix). Capacitățile informaționale sunt „instrumente, tehnici și activități care afectează oricare dintre cele trei dimensiuni ale mediului informațional” (Joint Chiefs of Staff 2014, x) și sunt puse la dispoziția comandantului pentru a afecta cele trei dimensiuni ale mediului informațional.

În operațiile desfășurate de Alianță, InfoOps au jucat un rol deosebit, rol care a fost analizat și reflectat atât în lucrările teoretice, cât și în doctrine și manuale, presupunând efecte directe pe câmpul de luptă. Pentru NATO, înțelegerea comună a operațiilor informaționale părea să fie crucială pentru a face față provocărilor. În acest context, AJP-3.10/ Allied Joint Doctrine For Information Operations, publicată în 2009, definea operațiile informaționale astfel: „InfoOps reprezintă o funcție militară care asigură consultanță și coordonare a activităților informaționale militare pentru a crea efectele dorite asupra voinței, înțelegerii și capacității adversarilor, potențialilor adversari și altor părți aprobate de Consiliul Nord-Atlantic (NAC) în sprijinul obiectivelor misiunii Alianței”. (NATO Standardization Agency 2009, 1-3.)

Cu scopul de a defini operațiile de influențare, descrierea de mai sus a fost completată de o altă expresie, *activități informaționale*, definite ca „acțiuni menite să producă efecte asupra informațiilor și/ sau sistemelor informaționale. Ele pot fi realizate de orice actor și includ măsuri de protecție”. (NATO Standardization Agency 2009, 1-3.) Șase ani mai târziu apare o nouă doctrină aliată AJP-3.10/ 2015, care nu aduce modificări substanțiale definițiilor din doctrina precedentă.

La nivel național, conceptul *operații informaționale* a fost implementat în Armata Română în anul 2006, odată cu apariția Doctrinei Operațiilor Informaționale, care urmărea realizarea unui cadru general pentru planificarea, desfășurarea și evaluarea efectelor operațiilor informaționale, la nivel operativ și tactic. Ulterior, în anul 2011 apare o nouă doctrină, Doctrina pentru operații informaționale a Armatei României, care urmărea alinierea la documentul NATO din 2009. Apariția noilor tipuri de amenințări, precum cea hibridă, au determinat armatele moderne și, implicit, Armata României să formuleze noi răspunsuri. Prin urmare, în anul 2017, apare o nouă doctrină, cea care este în vigoare și astăzi, Doctrina Operațiilor Informaționale, doctrină ce subliniază rolul și importanța operațiilor informaționale în mediul de operare contemporan. Definiția operațiilor informaționale este foarte asemănătoare cu cea din doctrina aliată: „o funcție de stat major, destinată analizei, planificării, evaluării și integrării tuturor activităților informaționale, în vederea obținerii efectelor dorite asupra voinței, capacității de înțelegere, percepției și capacităților adversarilor, potențialilor adversari și a audiențelor țintă aprobate de CSAT, în sprijinul îndeplinirii obiectivelor militare”. (Statul Major General 2017, 13.)

Având în vedere analiza comparativă a definițiilor InfoOps din perspectivă diacronică, putem afirma că InfoOps rămân un subiect complex, care are nevoie de o înțelegere clară și concisă. De exemplu, în timp ce definiția InfoOps din doctrina americană limitează coordonarea și sincronizarea InfoOps doar pe timpul operațiilor militare, definițiile celorlalte două proiecții analizate nu specifică acest lucru. În concepția americană, InfoOps se bazează pe alte capacități informaționale pentru a crea efecte la un moment specific, în și prin mediul informațional, oferindu-i comandantului capacitatea de a obține un avantaj operațional. În timp ce aceste IRC creează propriile efecte, InfoOps reprezintă agregarea acestor efecte, acțiune văzută ca fiind esențială pentru atingerea obiectivelor.

În vreme ce doctrinele NATO și cea românească menționează, într-o manieră generală, că scopul InfoOps este acela de a crea efectele dorite, definiția americană este mult mai specifică, scopul InfoOps fiind acela de a influența, perturba, corupe sau împiedica (influence, disrupt, corrupt, usurp) luarea deciziilor adversarilor sau a potențialilor adversari. Ținând cont de cele trei dimensiuni ale mediului informațional, efectele cognitive manifestate prin modificarea comportamentului sunt cele mai importante pentru obținerea unor rezultate decisive, dar au nevoie de timp pentru a se manifesta, comparativ cu efectele în dimensiunea fizică și informațională, care pot fi imediate.

Evoluția continuă a domeniului informațional impune mai mult ca niciodată necesitatea actualizării permanente a acestor definiții pentru garantarea unei viziuni clare asupra a ceea ce înseamnă complexitatea InfoOps. Totodată, definițiile diferite în cele trei proiecții doctrinare vor conduce la interpretări diferite, iar aceste interpretări pot duce la eșecuri strategice.

2. Principiile InfoOps în proiecțiile doctrinare NATO, SUA și cea românească

La baza planificării și desfășurării operațiilor informaționale se află un set de principii, ce au rolul de a direcționa activitățile cu impact asupra mediului informațional în sprijinul întregii game de operații militare, precum și integrarea în procesul de selectare a țintelor.

Doctrina operațiilor informaționale prezintă un număr de zece principii care stau la baza planificării și desfășurării operațiilor informaționale, principii ce sunt preluate, în mare măsură, din doctrina NATO, din 2009, cu unele modificări sau completări.

O primă diferență identificată este aceea că doctrina întrunită aliată cuprinde un set de nouă principii, în timp ce, la nivel național, setul inițial de nouă principii a fost completat cu al zecelea, *adaptabilitatea*. De asemenea, se observă că principiile nu sunt enumerate identic, principiile 7 și 8 schimbându-și locurile.

În altă ordine de idei, doctrina aliată pentru operații informaționale, din 2015, se remarcă printr-un set diferit de principii, față de doctrina precedentă, după cum se poate observa în tabelul următor:

Tabelul nr. 1: Principiile InfoOps conform doctrinei românești și cea a NATO

Nr. crt.	Doctrina operațiilor informaționale/ 2017	AJP-3.10/ Allied Joint Doctrine for Information Operations/ 2009	AJP-3.10/ Allied Joint Doctrine for Information Operations/ 2015
1.	Abordarea cuprinzătoare a operației	Abordarea operațiilor pe baza efectelor	Concentrarea și integrarea
2.	Precizările comandantului și implicarea personală a acestuia	Precizările comandantului și implicarea personală a acestuia	Coerența și consistența
3.	Coordonarea și sincronizarea permanentă	Coordonarea și sincronizarea permanentă	Înțelegere cuprinzătoare
4.	Acuratețea informațiilor pe care se fundamentează deciziile	Acuratețea informațiilor	Planificarea centralizată și execuția descentralizată
5.	Planificarea centralizată și execuția descentralizată	Planificarea centralizată și execuția descentralizată	Continuitatea
6.	Contribuția la procesul de management întrunit al țintelor	Contribuția la procesul de management întrunit al țintelor	Monitorizarea și evaluarea
7.	Continuitatea	Implicarea timpurie și pregătirea oportună	Agilitatea
8.	Implicarea timpurie și pregătirea oportună	Continuitatea	-
9.	Monitorizarea și evaluarea efectelor	Monitorizarea și evaluarea	-
10.	Adaptabilitatea	-	-

Una dintre componentele durabile ale doctrinei este reprezentată de principii, pentru că acestea reprezintă baza conducerii operațiilor militare și trebuie să fie aplicate la scară largă, indiferent de contextul operațional. Am putea afirma că, odată ce în doctrine regăsim principii diferite, acest lucru poate fi văzut și ca simplu decalaj conceptual. Această analiză a diferențelor în proiecția principiilor operațiilor informaționale sunt markeri identificabili sau elemente de suprafață în analiza doctrinară comparativă.

3. Domeniile cheie coordonate în cadrul InfoOps, conform proiecțiilor doctrinare NATO, SUA și cea românească

Încadrabile în aceeași categorie a elementelor de suprafață, domeniile cheie diferă în măsură mai mare între aparatele conceptuale analizate. Prima diferență vizează tocmai denumirea/încadrarea listei de activități sub umbrela InfoOps. Doctrina românească a operațiilor informaționale proiectează o serie de 12 **domenii**

cheie: operații psihologice (PSYOPS), prezența, profilul și postura trupelor (PPP), securitatea operațiilor (OPSEC), securitatea informațiilor (INFOSEC), inducerea în eroare, războiul electronic (EW), distrugerea fizică, angajarea liderilor cheie (KLE), angajarea la nivelul militarului, operații în spațiul cibernetic, apărarea cibernetică și relațiile civil-militare (CIMIC), subordonate și coordonate în cadrul InfoOps, cu mențiunea că „ele pot fi considerate activități în cadrul InfoOps numai atunci când sunt îndreptate direct asupra capacității de înțelegere și percepție, voinței și capacităților sau mijloacelor adversarului, potențialului adversar sau altor entități aprobate”. (Statul Major General 2017, 22)

Doctrina NATO, AJP-3.10/ 2015, include domeniile cheie InfoOps într-o categorie distinctă, intitulată Capabilități și Tehnici integrate prin InfoOps/ Capabilities and Techniques Integrated Through Information Operations. Cu toate că lista nu este una exhaustivă, capabilitățile și tehnicile enumerate reprezintă baza majorității activităților InfoOps. De asemenea, actuala doctrină a completat lista de capabilități din doctrina precedentă cu alte trei capabilități, precum Capabilități speciale, Afaceri Publice Militare, Înțelegerea Culturală și angajarea/Special capabilities, Military Public Affairs și Cultural understanding and engagement și a exclus securitatea informațională/INFOSEC (NATO Standardization Office 2015, 1-10).

În SUA, doctrina pentru operații informaționale JP 3-13/ Information Operations, din 2014, enumeră o serie de capacități care contribuie la InfoOps, pe care le încadrează la rubrica Relationship and Integration, după cum urmează: comunicarea strategică, grupul de coordonare întrunită interagenției, afacerile publice, operațiile civil-militare, operațiile în spațiul cibernetic, asigurarea informațională, operațiile în spațiul cosmic, operațiile de sprijin al informațiilor militare/MISO (în edițiile anterioare ale doctrinelor, operații psihologice sau PSYOP), intelligence, inducerea în eroare, securitatea operațiilor, operațiile tehnice speciale, operațiile întrinite privitoare la spectrul electromagnetic, angajarea liderilor cheie. (Joint Chiefs of Staff, 2014, II-5)

A doua diferență izvorăște din diferențele de terminologie. Aceasta include și elemente de suprafață, markeri direct identificabili în ceea ce privește strict denumirea, dar și aspecte de profunzime sau diferențe de perspectivă în ceea ce privește filozofia și fizionomia domeniilor cheie implicate. În ceea ce privește operațiile psihologice, cu acronimul PSYOPS, utilizat de majoritatea statelor NATO, în anul 2011, la nivelul SUA s-a produs o schimbare terminologică, prin înlocuirea acronimului PSYOP cu **MISO** (Operații de Sprijin al Informațiilor Militare/Military Information Support Operations), dar această schimbare nu a produs efecte considerabile. Conform locotenent-colonelului Robert Bockholt, purtător de cuvânt al Comandamentului pentru Operații Speciale al SUA, „Forțele Operațiilor Psihologice conduc Operațiile de Sprijin a Informațiilor Militare”, iar „operațiile psihologice fac referire la numele unităților, în vreme ce MISO fac referire la funcția pe care o îndeplinesc militarii din unitățile PSYOPS”. (Myers 2017)

De asemenea, în comparație cu operațiile mass-media și activitățile de informare și relații publice, activitățile PSYOPS dețin controlul asupra conținutului și a mijloacelor de diseminare a informațiilor și, implicit, presupun focalizarea pe activitatea de influențare prin intermediul acestora, adică pe atingerea anumitor efecte scontate ale conținuturilor transmise. Spre exemplu, abordarea rusă a InfoOps privind securitatea informațiilor urmărește nu doar garantarea integrității tehnice a informațiilor, ci și producerea efectului cognitiv scontat. De asemenea, Rusia se concentrează pe influențarea percepțiilor audienței țintă, în timp ce Occidentul este constrâns mai degrabă de obiectivitatea informațiilor. (Prats i Amorós 2019, 16) Aceste exemple permit o înțelegere a problematicii ca urmare a diferenței de perspectivă în mai mare măsură decât ca urmare a simplei diferențe de suprafață, adică a numirii.

Două domenii cheie care înglobează aspectele ofensive și defensive ale InfoOps în spațiul cibernetic sunt *operațiile în spațiul cibernetic* și *apărarea cibernetică*. Termenul *cibernetic* este folosit și în proiecția doctrinară americană, prin denumirea *cyberspace operations*. În schimb, la nivel NATO, doctrina din 2009 a rămas la formularea *operații în rețele de calculatoare/computer network operations (atac, exploatare și apărare/attack, exploitation and defence)*, iar cea din 2015 se rezumă doar la *computer network attack* și *computer network exploitation*.

Prin intermediul războiului electronic/EW, armatele încearcă să domine spectrul electromagnetic, prin cele trei tipuri de acțiuni EW: protecție electronică, atac electronic și sprijin electronic. Echivalentul EW la nivelul SUA constă în *operații întrunite de management al spectrului electromagnetic/JEMSO*, care presupune atât acțiuni de război electronic, cât și operații de management întrunit al spectrului electromagnetic (Joint Chiefs of Staff 2014, II-12).

În timp ce doctrina Alianței, AJP-3.10/ 2015 și doctrina românească folosesc termenul *Cooperare Civili-Militari/Civil-Military Cooperation/CIMIC*, SUA folosesc termenul *Operații civil-militare/Civil-military operations/CMO* și nu admit ideea ca această dimensiune acțională, cooperarea civili-militari, să fie considerată o capacitate.

În ceea ce privește angajarea liderilor cheie/key leader engagement/KLE, această capacitate apare în toate cele trei proiecții doctrinare analizate, iar în proiecția NATO și cea românească apare și angajarea la nivelul militarului. În îndeplinirea misiunii, fiecare militar interacționează cu populația locală, fapt ceea ce impune nevoia de pregătire a fiecăruia privind modul de interacțiune, precum și mesajele ce urmează a fi diseminate. Legătura dintre *comunicarea strategică/strategic communications/StratCom* și KLE este aceea că angajarea StratCom necesită „un program robust de KLE” (Gage 2014, 54). Acest concept beneficiază de o documentație destul de săracă și nici nu sunt stabilite standarde despre ce ar însemna un KLE finalizat cu succes.

Un alt aspect important al activităților informaționale este reprezentat de prezența, postura și profilul/PPP. Unitatea sau unitățile dislocate trebuie să fie

conștiente de imaginea publică pe care o afișează, indiferent de zona de dislocare sau misiunea încredințată. În proiecția americană această capacitate nu este inclusă în listă, dar aspecte referitoare la aceasta regăsim în încercările de definire a StratCom, o capacitate care nu înseamnă doar „comunicare verbală, este prezența, postura și profilul activităților noastre, în special disponibilitatea noastră de a ne susține cuvintele cu acțiuni, arătându-ne astfel puterea de la nivel politic până la cel foarte tactic”. (TŪTINS 2015)

În doctrina românească, PPP ocupă locul secund în setul de domenii cheie coordonate în cadrul InfoOps. Percepția și atitudinea audienței țintă pot fi influențate de prezența, atitudinea și comportamentul trupelor și a conducerii acestora. De asemenea, descrierea PPP subliniază nevoia de sincronizare a acestor aspecte cu operațiile mass-media, având în vedere rolul comandanților în transmiterea mesajelor, precum și cerințele de protecție a forțelor desfășurate în teren. Doctrina aliată încadrează PPP în setul de capacități și tehnici integrate prin InfoOps, evidențiind totodată efectul individual pe care această capacitate îl poate crea, deoarece „simpla prezență a unei forțe poate avea un impact semnificativ asupra percepțiilor”, dar și asupra mediului informațional. (NATO Standardization Office 2015, 1-12)

Chiar dacă conceptul OPSEC a apărut relativ târziu, conținutul semantic este unul foarte vechi, fiind un mijloc de protecție a cărui provocare „nu este transmiterea de informații clasificate, ci mai degrabă a unor piese ale unui puzzle, care oferă adversarilor o imagine a operației, în ansamblu” (Dominique 2009, 17). Toate cele trei proiecții doctrinare analizate subliniază importanța OPSEC în prevenirea scurgerii accidentale de informații, precum și rolul acestei capacități în protecția informațiilor proprii. OPSEC necesită o atenție constantă, iar această capacitate trebuie integrată în toate aspectele operațiilor militare, încă din faza de planificare. Totodată, OPSEC se dovedește foarte importantă când vine vorba de inducerea în eroare. Cele două domenii se dovedesc a fi esențiale în realizarea surprinderii, precum și obținerea și menținerea inițiativei. Deși OPSEC și MILDEC sunt procese distincte și discrete, cele două domenii se sprijină reciproc. Acest aspect este evidențiat în toate cele trei proiecții analizate, fiecare dintre acestea evidențiind distinct în textul doctrinei această relație. Legătura dintre cele două domenii izvorăște tocmai din finalitatea acestora, respectiv afectarea procesului decizional al adversarului. Cu toate că istoria oferă multe exemple privind inducerea în eroare, succesul militar nu depinde întru totul de inducerea în eroare. Aceasta servește, mai degrabă, ca un multiplicator de forță. Schimbările recente din peisajul socio-politic nu au mărit doar importanța inducerii în eroare, ci impun țărilor occidentale să-și intensifice jocul înșelăciunii. Spre exemplu, armata rusă privește inducerea în eroare ca pe o activitate distinctă, conturată prin termenul Maskirovka (Vowel 2016) o formă mult mai complexă de înșelare a inamicului.

Singura pârghie cinetică, așa cum menționa Călin Hentea, a rămas *distrugerea fizică*, o pârghie folosită „nu doar pentru eliminarea sau anihilarea unor puncte sau

rețele de comandă sau comunicații adverse, ci și pentru obținerea unui anumit impact psihologic asupra populației sau liderilor vizati”. (Hentea 2008, 303)

Definiția IA/Information Assurance/asigurării informaționale surprinde rolul acestei capacități pentru obținerea și menținerea superiorității informaționale, precum și interdependența dintre IA și operațiile cibernetice. De asemenea, multe caracteristici ale IA sunt atribuite INFOSEC/securității informaționale.

Odată cu recunoașterea spațiului cosmic și cibernetic ca fiind două noi domenii operaționale, s-a schimbat și fizionomia războiului. Spațiul poate fi folosit atât în scopuri pașnice, cât și pentru agresiune, iar potențialul unui conflict în spațiu nu a fost niciodată mai evident.

În ceea ce privește legătura *operațiilor spațiale* cu operațiile informaționale, văzută ca funcție întrunită, doctrina americană precizează că cele două se sprijină reciproc. Spațiul cosmic sprijină fluxul de informații, sprijină și procesul de luare a deciziilor, dar poate asigura și livrarea informațiilor în mediul informațional. Pe de altă parte, informațiile pot genera efecte care sprijină atingerea superiorității informaționale, definită ca „gradul de control în spațiu al unei forțe asupra oricărei alte forțe care permite desfășurarea operațiilor sale la un moment și un loc dat, fără interferențe prohibitive din partea amenințărilor terestre și spațiale”. (Joint Chiefs of Staff 2020, I-4)

Concluzii

Pentru atingerea obiectivelor încredințate, o condiție esențială este reprezentată de capacitatea armatelor de a se intrui și de a opera împreună, într-o manieră integrată și coordonată. Acest lucru contribuie la garantarea eficienței operaționale, care poate fi obținută doar printr-o abordare controlată a interoperabilității. În acest context, doctrinele reprezintă pilonul de bază ce cuprinde atât conceptele (*ce?*), cât și toate regulile de angajare și aspectele care caracterizează acțiunea militară (*cum?*). Cu alte cuvinte, doctrinele descriu metodele, organizarea, precum și ansamblul de proceduri care fac posibilă desfășurarea acțiunilor în cadru întrunit. Prin urmare, compararea diferitelor abordări InfoOps reprezintă un proces esențial în efortul de asigurare a coerenței doctrinare.

Natura InfoOps trebuie clarificată în permanență, pentru ca operațiile informaționale să fie bine înțelese din punct de vedere conceptual și practic și pentru a fi în concordanță cu evoluția și tendințele de pe câmpul de luptă modern. De asemenea, este nevoie de obținerea unei coerențe între doctrinele pentru operații informaționale ale NATO și ale statelor aliate. Spre exemplu, atâta vreme cât gradul de corespondență doctrinară între doctrinele NATO și românească în domeniul operațiilor informaționale este destul de ridicat, interoperabilitatea se poate realiza fără sincope. În schimb, prezența românească în operațiuni informaționale sub

comandă americană ar crea probleme privitoare, de exemplu, la integrarea INTEL în cadrul acestei funcții întrunite. Putem afirma că interoperabilitatea la nivel operațional și tactic depinde și de această chestiune, de diferențele doctrinare, atât la nivel de suprafață (principii și domenii cheie), cât și la nivel de profunzime, ca mod de aplicare și subordonare în raport cu comanda întrunită. În ceea ce privește cele trei proiecții doctrinare, există diferențe semnificative atât la nivelul termenului umbrelă „operații informaționale”, cât și la nivelul domeniilor cheie. Prin urmare, subliniem nevoia de revizuire a terminologiilor aferente, pentru a putea ține pasul cu caracteristicile mediului de operare contemporan, sau completarea aparatului doctrinar cu documente necesare obținerii unui grad ridicat de interoperabilitate în exerciții comune româno-americane. Nu este necesară schimbarea terminologiei utilizate, fiind compatibilă cu terminologia NATO, ci doar identificarea acestor forme de coordonare în scopul obținerii unui coeficient mai înalt de interoperabilitate doctrinară, respectiv introducerea în aparatul doctrinar românesc a altor concepte necesare pentru înțelegerea funcționalității și dinamicii câmpului de luptă, precum acela de abordare a operațiilor pe baza efectelor. Nu în ultimul rând, o actualizare a Doctrinei Armatei României ar permite o adaptare mai facilă la realitățile câmpului de luptă.

BIBLIOGRAFIE:

- Dominique, Michael. 2009. *Information operations: the military's role in gaining information superiority*, U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA498020.pdf>
- Gage, Daniel. 2014. *The continuing evolution of Strategic Communication within NATO*, The Three Swords Magazine, 27/ 2014 https://www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/NOV_STRATCOM_evolution.pdf.
- Headquarters, Department of the Army. 1996. FM 100-6 *Information Operations*, <https://www.hsdl.org/?view&did=437397>
- Hentea, Călin. 2008. *Noi dimensiuni ale războiului contemporan*, „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XIX, nr. 3–4, p. 289–306, București. <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.3-4-2008/Art%206-Hentea.pdf>
- Joint Chiefs of Staff. 1998. “Joint Pub 3-13 *Joint Doctrine for Information Operations*”. https://www.c4i.org/jp3_13.pdf.
- . 2006. “Joint Publication 3-13 *Information Operations*”. https://www.globalsecurity.org/intell/library/policy/dod/joint/jp3_13_2006.pdf
- . 2014. “Joint Publication 3-13 *Information Operations*”. https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_13.pdf.
- . 2020. “Joint Publication 3-14 *Space operations*”. https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_14.pdf

- Lesenciuc, Adrian. 2016. *Războiul informațional*. Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov.
- Myers, Meghan. 2017. *The Army’s psychological operations community is getting its name back*. <https://www.armytimes.com/news/your-army/2017/11/06/the-armys-psychological-operations-community-is-getting-its-name-back/>
- NATO Standardization Agency. 2009. *Allied Joint Doctrine for Information Operations* 3.10.
- NATO Standardization Office. 2015. *Allied Joint Doctrine for Information Operations* 3.10. Edition A Version 1.
- Prats I Amorós, Joam, Guillaume-Barry, Augustin. 2019. *Not Only Blood. The Need to Integrate Psychological Operations in the West’s Military Culture*, Instituto Español de Estudios Estratégicos, Opinion Paper IEEE 81/2019.
- Statul Major General. 2006. *Doctrina Operațiilor Informaționale*.
- . 2011. *Doctrina pentru operații informaționale a Armatei României*.
- . 2017. *Doctrina Operațiilor Informaționale*, Ediția a 2-a.
- TÛTINS, Măris. 2015. *Strategic Communication and Protecting Environment in Military Training Areas*. NATO StratCom COE. http://putniadazos.lv/sites/default/files/kcfinder/files/2015-05-05_StratCom_environment.pdf
- Vowel, JB. 2016. *Maskirovka: From Russia, With Deception*. https://www.realcleardefense.com/articles/2016/10/31/maskirovka_from_russia_with_deception_110282.html

TEME DE PROPAGANDĂ RUSĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Dana Ionela DRUGĂ*

Prin articolul de față, ne propunem să identificăm temele de propagandă asociate Federației Ruse în contextul războiului din Ucraina și modul în care sunt formulate acestea, având la bază o analiză a articolelor regăsite în baza de date a EUvsDisinfo (Disinfo Database) pe o perioadă de două luni (august-septembrie 2022). Temele de propagandă au fost identificate prin aplicarea a două tipuri de cercetare: calitativă (analiza de conținut și analiza tematică) și cantitativă. Rezultatele cercetării au indicat următoarele teme de propagandă rusă: tema atacului nuclear – centrala de la Zaporojie, tema nazismului și a fascismului, tema agresivității militare, tema valorilor ruse și a legalității (referendum), tema suveranității pierdute și a imperialismului, tema înscenării atacurilor/a masacrelor; tema conspirației globale și a Occidentului, tema crizei alimentare/insecurității alimentare, tema minorității ruse și a rusofobiei. Scopul prezentei analize urmărește creșterea gradului de cunoaștere în privința acțiunilor ostile ale Federației Ruse în spațiul virtual, cât și a rezilienței utilizatorilor la mesajele vehiculate online.

Cuvinte-cheie: *Federația Rusă; propagandă; dezinformare; Ucraina; războiul din Ucraina; Europa Centrală și de Est.*

Introducere

Acțiunile agresive ale Federației Ruse în războiul din Ucraina nu au loc doar pe teren, ci și în spațiul informațional, prin propagandă și dezinformare. Prin propagandă înțelegem „diseminarea sistematică a unor idei, teorii, opinii cu scop politic, în special pentru a câștiga masele de partea puterii” (Voicu 2018, 12). În strânsă legătură cu propaganda, dezinformarea se definește prin acele „informații false sau

---

* *Dana Ionela DRUGĂ este student doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București. E-mail: druga.dana@animv.eu*

distorsionate care au fost construite atent, fiind introduse în secret în sistemul de comunicare al adversarului, pentru a înșela fie decidenții, fie opinia publică” (Voicu, 2018, 11). Legătura dintre cele două concepte definite succint rezidă în faptul că propaganda include dezinformarea, văzută ca acțiune de a manipula/persuada un public țintă în vederea avansării obiectivelor politice; cu alte cuvinte, dezinformarea poate fi considerată un instrument al propagandei, ce urmărește atacarea/denigrarea/criticarea actorilor de pe scena internațională.

Pe parcursul acestei lucrări, vom utiliza sintagma *mesaje de propagandă* cu referire la Federația Rusă, tocmai pentru a ilustra și cuprinde totalitatea acțiunilor de distorsionare a informațiilor, prin falsificare sau prezentare părtinitoare a acestora, având la bază multiple scopuri (de atragere a publicului, de legitimare a acțiunilor militare agresive etc.).

În cadrul articolului, ne propunem să atingem următoarele obiective: analiza temelor de propagandă rusă prin identificarea, în baza de date a EUvsDisinfo (Disinfo Database), a articolelor prezente pe diferite site-uri de propagandă rusă, îndreptate împotriva statelor din Europa Centrală și de Est, împotriva SUA și organizațiilor NATO și UE; identificarea țintelor vizate de propaganda rusă; identificarea site-urilor care diseminează mesaje de propagandă și investigarea acestora (prezența pe social media, numărul de urmăritori, interacțiuni cu utilizatorii în mediul online); decelarea temelor de propagandă aplicabile statelor/organizațiilor identificate, în baza mesajelor de dezinformare investigate.

1. Metodologie și etape parcurs în vederea obținerii rezultatelor cercetării

Tipurile de cercetare utilizate au fost analiza calitativă (prin analiza mesajelor din punct de vedere tematic) și analiza cantitativă. Pentru cercetarea de față am utilizat surse deschise, și anume baza de date din EUvsDisinfo¹, care se ocupă cu identificarea mesajelor de dezinformare ale Federației Ruse. Am ales această bază de date, deoarece oferă informații și date relevante și este una dintre cele mai mari surse de informații pe zona de interes a cercetării, având indexate și identificate peste 14.000 de mesaje de dezinformare² din mass-media internațională și națională/locală³. Proiectul EUvsDisinfo a fost dezvoltat în 2015, de Grupul East StratCom al Serviciului European de Acțiune Externă, pentru a prognoza, aborda și răspunde mai bine campaniilor de propagandă ale Federației Ruse care afectează Uniunea

---

¹ Disponibilă la <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>

² Conform descrierii de pe pagina web, secțiunea About, <https://euvsdisinfo.eu/about/#>

³ Prin mass-media naționale/locale înțelegem acele publicații/știri care redau evenimente/situații de pe plan local, în limba statului respectiv, fără a avea o vizibilitate la nivel internațional. De exemplu, The New York Times este vizibil la nivel internațional, comparativ cu publicația Gazeta de Sud, care este un ziar regional.

Europeană, statele sale membre și țările din vecinătatea comună. Obiectivul principal al EUvsDisinfo este de a crește gradul de conștientizare și înțelegere a publicului cu privire la operațiunile de propagandă ale Kremlinului și de a ajuta cetățenii din Europa și din afara ei să dezvolte reziliență la propagandă și manipulare (EUvsDisinfo).

Ulterior selectării bazei de date, am aplicat *criterii de restrângere a căutării*, în funcție de: (1) statele/organizațiile care prezintă interes pentru problema de cercetare și (2) perioada supusă cercetării. În acest sens, au fost selectate statele din Europa Centrală și de Est⁴, organizațiile NATO și UE și SUA. Considerăm că SUA prezintă relevanță în contextul de față, deoarece și-au manifestat sprijinul economic și diplomatic față de Ucraina încă din 2014, fiind cel mai important donator în domeniul asistenței umanitare pentru acest stat. Conform Departamentului de Stat al SUA, începând cu 2014, Statele Unite au oferit aproximativ 900 de milioane de dolari în domeniul asistenței umanitare comunităților vulnerabile din Ucraina (www.state.gov). Din acest motiv, apreciem că reprezintă, în mod evident, o țintă a mesajelor de propagandă în contextul războiului din Ucraina. În privința perioadei supuse cercetării, am optat pentru intervalul 01 august-30 septembrie 2022. Am ales această perioadă din perspectiva evenimentelor curente ale războiului din Ucraina, și anume: extinderea obiectivelor strategice și militare de către Federația Rusă, cu referire la regiunile Herson și Zaporojie; pregătirea referendumului de anexare ilegală a celor patru regiuni din sudul și estul Ucrainei (Donețk, Lugansk, Zaporojie, Herson); decretarea mobilizării parțiale în Federația Rusă la 21 septembrie 2022.

Ulterior identificării bazei de date și aplicării criteriilor de restrângere a căutării, au rezultat *158 de mesaje diseminate de site-uri de propagandă rusă*. Precizăm faptul că anumite site-uri nu au putut fi accesate, în special cele diseminate de *RT/Sputnik* în Uniunea Europeană, din cauza restricțiilor și a închiderii site-urilor respective.

Codificarea și organizarea datelor

Pentru organizarea și structurarea datelor, am repartizat fiecare mesaj de propagandă în funcție de statul și/sau organizația vizată de mesajele respective: Ucraina; SUA; UE; NATO; Occident; state din Europa Centrală și de Est.

Criterii de analiză a mesajelor de propagandă rusă

După etapa de organizare a datelor, am aplicat mai multe criterii de analiză a mesajelor:

- *criteriul distribuirii mesajelor de propagandă* a fost ales pentru a investiga cele mai active site-uri/platforme/canale social media din punctul de vedere al răspândirii mesajelor de propagandă rusă;

---

⁴ Statele au fost incluse în cercetare având în vedere definiția propusă de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică pentru statele din zona CEEC – Central and Eastern European Countries.

- *criteriul lingvistic*/de redare a conținutului a fost aplicat pentru a investiga rolul limbii ruse în contextul diseminării mesajelor de propagandă, pornind de la ideea că vorbitorii de limba rusă și etnicii ruși pot fi influențați mai ușor pe baza unor informații redade în limba nativă;

- *criteriul prezenței pe social media* a site-urilor care diseminează mesaje de propagandă a fost ales pentru a analiza potențialul de amplificare și diseminare a mesajelor de propagandă rusă;

- *criteriul statal/suprastatal*: mesajele au fost analizate și grupate în funcție de statele și/sau organizațiile vizate de mesajele de propagandă (spre exemplificare, Ucraina, Polonia, SUA, NATO, UE). Am utilizat acest criteriu pentru a observa dinamica și preponderența vizării unui anumit stat din regiune de către Federația Rusă;

- *criteriul tematic* a urmărit investigarea temelor de propagandă, în urma căreia au rezultat nouă teme de propagandă rusă care vizează statele din Europa Centrală și de Est, în contextul războiului din Ucraina.

2. Rezultatele cercetării

În cadrul acestei secțiuni, vom prezenta rezultatele cercetării, grupate pe două dimensiuni: cantitativă și calitativă. Astfel, dimensiunea cantitativă va indica numărul total de mesaje de propagandă identificate, cât și cele mai active – site-uri/platforme prin intermediul cărora au fost diseminate mesajele respective. Dimensiunea calitativă se va axa pe analiza tematică a mesajelor de propagandă.

2.1. Dimensiunea cantitativă

Rezultatele cercetării aferente dimensiunii cantitative înregistrează 158 de mesaje de propagandă diseminate prin 116 canale (site-uri/platforme social media).

- *Platforme din mediul online și numărul de mesaje diseminate*

Întrucât dimensiunea și obiectivele lucrării nu ne permit analizarea tuturor site-urilor/platformelor identificate în baza de date – 116, vom lua în considerare cele mai active patru site-uri identificate în baza de date EUvsDisinfo, în funcție de numărul de mesaje diseminate în perioada selectată. Astfel, am identificat următoarele site-uri: (1) arabic.rt.com, (2) nabd.com, (3) RIANovosti, (4) oroshirek.hu. În continuare, vom analiza fiecare dintre aceste site-uri/platforme pentru a indica numărul de mesaje diseminate, statele și organizațiile vizate.

Arabic.rt.com a diseminat cele mai multe mesaje de propagandă (18) în perioada selectată, iar mesajele au vizat Ucraina, SUA și Europa/UE. Așa cum arată și alte studii (Oweidat 2022), propaganda rusă în Orientul Mijlociu prin *arabic.rt.com* este foarte activă, întrucât există câteva condiții care oferă oportunitatea Federației Ruse de a-și avansa politica externă: în primul rând, pe fondul neîncrederii istorice față

de surse de știri occidentale, Federația Rusă își prezintă propriile mass-media ca pe o alternativă mai bună la alte rețele în limba arabă și are o audiență mai receptivă în regiune, decât în Occident.

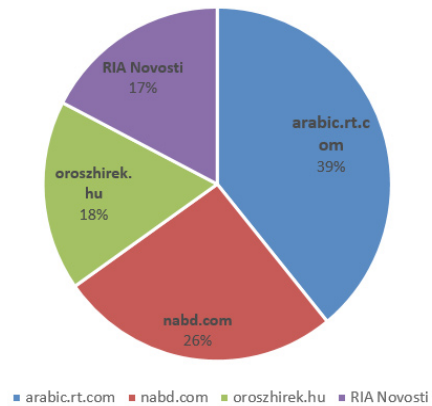
Nabd.com a diseminat 12 mesaje de propagandă în perioada selectată și acestea au vizat Ucraina, Europa/UE, SUA. *Nabd* este o aplicație/platformă gratuită, care permite accesul la cele mai recente știri, în funcție de fluxul personalizat al fiecărui utilizator. Platforma a preluat mesajele distribuite de RT în conținutul său.

RIA Novosti a diseminat 11 mesaje de propagandă în perioada selectată; este o agenție de presă din Federația Rusă, considerată a fi promotorul mesajelor de propagandă oficială rusă. Mesajele sunt îndreptate împotriva Ucrainei și Uniunii Europene. Menționăm că, la acest moment (noiembrie 2022), nu poate fi accesată pagina agenției în statele din Uniunea Europeană.

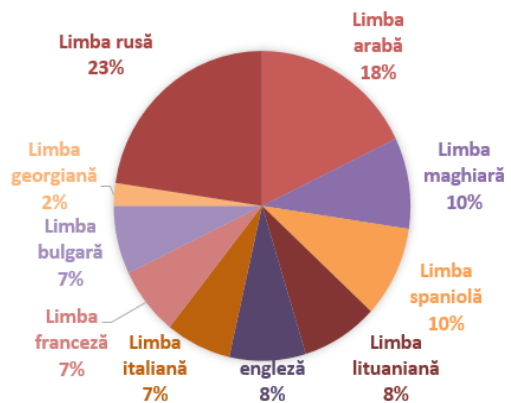
Oroszhirek.hu a promovat nouă mesaje de propagandă pro-rusă, acestea vizând Ucraina, Polonia, România, Uniunea Europeană, SUA.

- *Criteriul lingvistic*

Criteriul lingvistic a fost aplicat pentru a identifica statele și categoria de public cărora li se adresează mesajele de propagandă rusă. Astfel, din cele 116 site-uri/platforme identificate, limba rusă este predominantă, urmată de arabă, maghiară și spaniolă. Mesajele de propagandă în limba rusă și despre *Lumea rusă* (*ruskiy mir*) vizează în special țările cu minorități semnificative vorbitoare de limbă rusă. Scopul utilizării limbii ruse în avansarea mesajelor de propagandă constă în crearea și adâncirea legăturii dintre aceste comunități și Federația Rusă, prin încurajarea autoidentificării cetățenilor din alte state cu Rusia. În această categorie intră țări precum Letonia, Estonia, Ucraina, Lituania și Moldova, unde comunitățile vorbitoare de limbă rusă reprezintă între 4 și 25% din populație (Coolican 2021, 6).

Figura nr. 1: Distribuția mesajelor de propagandă în funcție de site-urile/platformele identificate

Figura nr. 2: Criteriul lingvistic al mesajelor de propagandă

• *Potențialul de amplificare a mesajelor de propagandă în funcție de activitatea/prezența pe social media a site-urilor identificate*

Considerăm importantă investigarea acestui aspect pentru a înțelege legătura dintre mesajele de propagandă utilizate și numărul de platforme care pot fi vizate pentru exploatare. Prin urmare, în cadrul societăților intens digitalizate în interiorul cărora sunt utilizate o multitudine de platforme, sunt inevitabil expuse unui risc mai mare, din cauza diversității de mesaje care pot fi folosite pentru a ajunge la un public mai larg (Bokša 2019, 2).

Site-ul *Orszhinek.hu* este prezent pe platforma Facebook/Meta, Twitter, VKontakte, Telegram și YouTube. Menționăm că site-ul a fost catalogat și de alți cercetători ca fiind printre cele mai influente din Ungaria în ceea ce privește impactul mesajelor asupra populației (Bartha 2018) și ca sursă de dezinformare (Șuplata 2016). *Arabic.rt.com* este prezent pe aproape toate platformele social media: Facebook, Instagram, TikTok, Twitter, Telegram, VKontakte, Rutube, YouTube. *RIA Novosti*, agenția de presă controlată de guvernul Federației Ruse avea, la începutul lunii octombrie 2022, peste 2,2 milioane de urmăritori pe Facebook și Instagram, milioane de abonați pe Telegram, urmăritori pe TikTok, abonați pe VKontakte și Rutube. Platforma *Nabd.com* este, de asemenea, prezentă pe Facebook, Twitter și Instagram.

Tabelul nr. 1: Prezența pe social media a site-urilor identificate

Platforma	Arabic.rt.com	RIA Novosti	Orszhinek.hu	Nabd.com
Facebook (aprecieri/urmăritori)	15.000.000	2.200.000	160.000	1.700.000
Twitter (urmăritori)	5.000.000	Nu sunt disponibile date	1.400	300.000
Instagram	1.600.000	1.000.000	-	288.000
YouTube	2.500	-	-	-
Rutube	1.000	30.000	-	-
VKontakte	100.000	3.000.000	1.200	-
TikTok	1.000	1.000.000	-	-
Telegram	30.000	2.000.000	12.000	-

- *Criteriul statal*

Din cele 158 de mesaje identificate în baza de date EUvsDisinfo, cele mai multe – 156 au vizat Ucraina, urmată de SUA, UE, NATO, Polonia.

Tabelul nr. 2: Mesajele de propagandă rusă și statele/organizațiile vizate

Statul/organizația vizat(ă)	Exemple de mesaje de propagandă rusă	Numărul de mesaje de propagandă în care a fost menționat fiecare stat/organizație
Ucraina	„Ucraina este un stat nesuveran, condus fie de SUA, fie de alte state europene.” „Ucraina furnizează cereale statelor europene în schimbul armelor și este responsabilă pentru criza alimentară din Africa.” „Ucraina comite atrocități împotriva propriilor locuitori.” „Ucraina intenționează să atace centrala nucleară de la Zaporajie.” „Ucraina este un stat nazist, corupt, terorist, dependent de SUA.”	156
SUA	„SUA dezvoltă arme biologice la granița cu Rusia.” „SUA și Occidentul duc un război hibrid împotriva Rusiei în Ucraina.” „SUA și Marea Britanie și-au creat propria armată în Ucraina.”	61
UE	„Sancțiunile UE rănesc Europa mai mult decât Rusia.” „Cetățenii UE îi cer acestora să nu mai susțină Ucraina.” „Europa a devenit o colonie militară și politică a SUA.” „Sancțiunile fasciste ale UE împotriva Rusiei dovedesc că țările europene nu mai sunt democratice.”	50
NATO	„NATO creează pretextul pentru un război mondial.” „NATO este direct implicată și este de partea ucraineană.” „Soldații care luptă sub steagul ucrainean sunt cetățeni ai unor state membre NATO.”	16
Polonia	„Polonia intenționează să impună controlul asupra agriculturii și altor sectoare ale economiei Ucrainei.” „Polonia va anexa teritoriul din Ucraina.”	10
România	„Ucraina controlează teritoriile care aparțin altor țări. Ucraina există în granițe nenaturale. Transcarpatia ar trebui cedată Ungariei, Galiția - Poloniei, Bucovina - României, Donbasul și Crimeea - Rusiei.”	2
Letonia	„Cetățenii ruși sunt segregati în transportul public din Riga.”	3
Ungaria	„Șeful Comisiei Europene a amenințat cetățenii italieni, ungari și polonezi.”	3
Moldova	„Moldova a decis să interzică zborurile către Moscova, sub presiunea Kievului.”	1

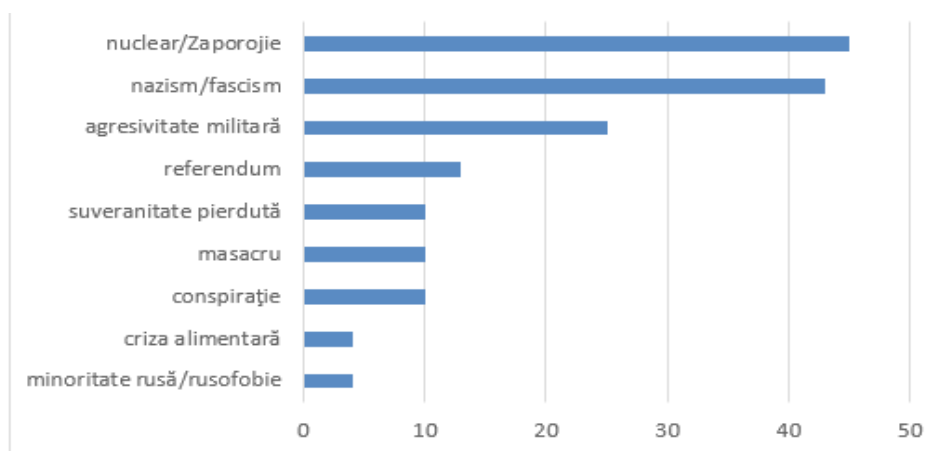
Sursa: EUvsDisinfo Review (traducere proprie)

2.2 Dimensiunea calitativă – analiza tematică a mesajelor de propagandă rusă

Ulterior selectării și organizării mesajelor studiate în baza de date, următoarea etapă pe care am parcurs-o a constat în identificarea unor teme recurente, cărora le-au fost subsumate mesajele de propagandă regăsite în baza de date EUvsDisinfo. Pentru aceasta, am identificat frecvența apariției termenilor-cheie din titlurile mesajelor de propagandă, sub următoarea formă: *nuclear/Zaporajie, nazism/fascism, agresivitate militară, referendum, suveranitate pierdută, masacru, conspirație, criza alimentară/insecuritate alimentară, minoritate rusă/rusofobie.*

Am ales analiza tematică, deoarece este un tip de cercetare calitativă, care permite investigarea și analizarea unui set mare de date. Este o metodă de cercetare prin intermediul căreia se pot identifica, analiza, organiza și descrie temele identificate într-un set de date (Braun și Clarke 2006). Analiza tematică este, de asemenea, utilă pentru rezumarea caracteristicilor cheie ale unui set mare de date și ajută cercetătorul să structureze datele pentru producerea unei lucrări organizate (King 2004). În cazul de față, mesajele de propagandă regăsite pe EUvsDisinfo au fost structurate sub forma unor teme, detaliate în continuare. O temă este o entitate abstractă care oferă sens și identitate unei experiențe recurente și manifestărilor sale variate. Ca atare, o temă surprinde și unifică natura sau baza experienței într-un întreg semnificativ (King, 362). În contextul războiului din Ucraina, identificarea temelor de propagandă facilitează înțelegerea strategiei și a obiectivelor de politică externă ale Federației Ruse.

Figura nr. 3: Frecvența apariției termenilor-cheie, subsumați temelor de propagandă

Astfel, am identificat nouă teme ale mesajelor de propagandă rusă, după cum urmează: (1) tema atacului nuclear – centrala de la Zaporojie; (2) tema nazismului și a fascismului; (3) tema agresivității militare; (4) tema valorilor ruse și a legalității (referendum); (5) tema suveranității pierdute și a imperialismului; (6) tema înscenării atacurilor și a masacrelor; (7) tema conspirației globale și a Occidentului; (8) tema crizei/insecurității alimentare; (9) tema minorității ruse și a rusofobiei.

Tema atacului nuclear – centrala de la Zaporojie

Centrala nucleară de la Zaporojie reprezintă un punct de interes central pentru propaganda rusă, mesajele vizând Ucraina sau statele occidentale. Retorica Federației Ruse privind tema nucleară este repetitivă și subliniază disponibilitatea imediată a

statului rus de a utiliza arme nucleare. Cu toate acestea, intenția de utilizare poate fi doar la nivel declarativ, scopul final fiind acela de a induce teama în rândul populației. Impactul acestor amenințări se bazează pe rețeaua extinsă de influență a Federației Ruse în alte state, care perpetuează retorica nucleară (Arndt și Horovitz 2022).

Această narațiune de propagandă, conform căreia forțele ucrainene vor să distrugă centrala nucleară de la Zaporojie, are rolul de a distra atenția publicului de la adevărații responsabili pentru comiterea atrocităților de război. Autoritățile ucrainene au acuzat Federația Rusă de acțiuni periculoase care ar putea provoca o catastrofă nucleară (EUvsDisinfo).

În cadrul unui raport din 3 august 2022, Institutul pentru Studiarea Războiului (ISW, 03/08/2022) consideră că forțele ruse instrumentalizează teama generală cu privire la producerea unui dezastru nuclear în Ucraina, cu scopul de a diminua sprijinul militar oferit de statele occidentale armatei ucrainene. Totodată, directorul general al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA), Rafael Grossi, a declarat pe 3 august că centrala nucleară din Ucraina, care este ocupată în prezent de forțele ruse, este „complet scăpată de sub control” și că „toate principiile de securitate nucleară au fost încălcate” (Lederer, 3 august 2022). Ulterior, Înalțul Reprezentant al UE, Joseph Borrell, printr-o postare pe Twitter din data de 06.08.2022⁵, a condamnat activitățile militare ale Rusiei la Zaporojie și le-a etichetat drept o încălcare gravă și iresponsabilă a regulilor de securitate nucleară și un alt exemplu al nerespectării de către Rusia a normelor internaționale.

Tema nazismului și a fascismului

Concepte legate de cel de-al Doilea Război Mondial, nazismul și fascismul sunt utilizate de către Federația Rusă pentru a acuza Ucraina că este condusă de lideri naziști. Importanța celui de-al Doilea Război Mondial ca resursă simbolică a construcției naționale a fost remarcată de unii cercetători (Malinova 2014). Acuzația de „fascism/nazism” este o modalitate de a face apel la valorile populației ruse, care asociază cel de-al Doilea Război Mondial cu ororile și crimele fasciste (Cottiero, și alții 2015).

Eticheta fascistă a fost atașată guvernului ucrainean și soldaților ucraineni de către mass-media rusă încă din 2014, în contextul mișcărilor ultranaționaliste în protestele Euro Maidan. Prin mesajele de propagandă rusă, Ucraina este numită în mod repetat ca fiind o țară nazistă și că folosește simboluri ale nazismului. În cadrul unei emisiuni de propagandă rusă, a fost difuzat un videoclip⁶ în care sunt arătate cruci albe, considerate în emisiunea respectivă simboluri naziste prezente pe tancurile armatei ucrainene. În realitate, crucile albe afișate în videoclip nu sunt simboluri naziste. Astfel de cruci erau adesea înfățișate pe steagurile diferitelor

---

⁵ Disponibilă la <https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1555858270589538305>

⁶ Disponibil la <https://all-make.net/polnyj-kontakt-s-vladimirom-solovyovym-ot-08-09-2022.html> - (între 01:06:05 și 01:06:27).

regimente de cazaci (EUvsDisinfo, 08/09/2022, nr. 308). Spre deosebire de aceste cruci albe, cele germane de pe tancuri și alte echipamente militare erau distincte. În realitate, crucile de diferite culori și forme sunt simboluri foarte răspândite în națiunile creștine din întreaga lume. Acestea sunt prezente în timpul ceremoniilor religioase și sunt afișate pe steaguri și steme naționale sau în alte sfere ale vieții publice (EUvsDisinfo, 08/09/2022, nr. 308).

Tema agresivității militare

Agresivitatea militară este atribuită în special NATO, care este considerată a fi implicată direct în războiul din Ucraina. Aceasta este o narațiune recurentă de propagandă rusă, care susține că forțele Alianței sunt direct implicate în „operațiunea militară specială”. Atât înainte, cât și în timpul războiului din Ucraina, mesajele de dezinformare au urmărit denaturarea imaginii și reputației NATO atât în interiorul statelor membre, cât și în exterior. Aceste mesaje reprezintă o încercare de a justifica eșecurile militare rusești și de a minimiza rolul forțelor armate ucrainene, prezentând conflictul militar drept un război cu NATO (EUvsDisinfo).

Tema valorilor ruse și a legalității (referendum)

Dacă în cadrul celorlalte teme dezvoltate anterior, mesajele discreditau sau erau în registru negativ, mesajele de propagandă care susțin acțiunile și liniile de politică externă ale Federației Ruse consideră că aceasta este stat eliberator al teritoriilor ucrainene. Aceste narațiuni portretizează Federația Rusă ca pe un stat eliberator, care conduce acțiuni militare legitime.

În contextul organizării referendumurilor, Federația Rusă încearcă să justifice anexarea teritoriilor ucrainene, susținând că locuitorii acestor regiuni doresc să se alăture Federației Ruse în mod liber și că referendumul este legal (viziune prezentată de site-uri precum bgr.news-front.info). Aceasta reprezintă o încercare de a-și legitima controlul militar ilegal și are ca scop schimbarea forțată a granițelor Ucrainei, prin încălcarea Cartei ONU și a independenței, suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei (EUvsDisinfo). Totodată, prin această narațiune, propaganda rusă urmărește să manipuleze opinia publică cu privire la realitatea desfășurării evenimentelor. În realitate, alegătorii sunt constrânși să voteze, conform relatărilor BBC. Înalțul Reprezentant al UE, Joseph Borrell, a condamnat decizia de a organiza un referendum, afirmând că UE nu va recunoaște „aceste voturi ilegale”, întrucât nu exprimă voința liberă a oamenilor care trăiesc în aceste regiuni. Alte mesaje de susținere a acțiunilor Federației Ruse subliniază că aceasta respectă cu strictețe dreptul umanitar și lovește doar ținte militare sau că acțiunile militare sunt în deplină conformitate cu Carta ONU.

O altă narațiune de propagandă care încearcă să sublinieze superioritatea culturii și limbii ruse este aceea prin care Rusia susține că trebuie să purifice limba

ucraineană prin eliminarea influențelor totalitare și teroriste și că limba ucraineană este o creație artificială (EUvsDisinfo).

Tema suveranității pierdute și a imperialismului

În cadrul acestei teme, SUA, NATO și UE sunt discreditate și portretizate ca fiind suverane peste alte state din interiorul Uniunii Europene. Un alt stat cu ambiții imperiale este considerat a fi Polonia. Prin intermediul mesajelor de propagandă este contestată statalitatea și independența Ucrainei, prezentând Polonia ca pe o țară cu ambiții imperiale. De asemenea, au fost identificate mesaje despre strategia occidentală de a crea un stat comun Polonia-Ucraina, diseminate de site-uri precum ukraina.ru, RIA, geworld.ge. Considerăm că obiectivul acestor narațiuni de propagandă este de a crea un sentiment de neîncredere între Ucraina și Polonia și alte state occidentale care susțin Ucraina.

În privința Ucrainei, mesajele de propagandă rusă susțin că aceasta și-a pierdut suveranitatea, iar președintele țării se află sub controlul celorlalți lideri politici din Franța, Germania sau SUA (belvpo.com, 31/08/2022).

Tema înscenării atacurilor/a masacrelor

Aceasta reprezintă o temă recurentă prin care mesajele de propagandă rusă încearcă să relativizeze faptele comise de armata rusă în Ucraina. Aceste mesaje reprezintă o încercare de a deturna responsabilitatea Federației Ruse pentru masacrele comise de forțele armate ruse în timpul ocupației regiunii Harkov, acțiuni dovedite de echipe criminalistice și martori (EUvsDisinfo).

Contrar acestei teme de propagandă, nu numai soldații ucraineni, ci și mai mulți civili au fost torturați și executați. Un model similar a fost observat în alte zone aflate sub ocupația rusă. Pe 23 septembrie, Comisia de anchetă a ONU pentru Ucraina și-a prezentat concluziile, după cercetări efectuate în patru regiuni: Kiev, Harkov, Sumy și Cernihiv; din acestea reiese că Federația Rusă a comis multiple crime de război pe parcursul invaziei.

Tema conspirației globale și a Occidentului

Tema conspirației globale este un element inerent sistemului de propagandă rusă, având un impact negativ asupra abilităților de gândire critică, prin subminarea încrederii publicului în informații obiective, ceea ce conduce la o reziliență scăzută și la propagandă. Spre exemplu, în cercetarea de față, am identificat un mesaj⁷ de tip conspiraționist care prezintă o elită globală ce instigă la conflicte etnice pentru a-și salva hegemonia decadentă. Aceasta este o narațiune recurentă de propagandă rusă care încearcă să discrediteze democrațiile liberale, susținând că acestea din urmă

---

⁷ Disponibil, în limba italiană, la <https://www.geopolitika.ru/it/article/atlantismo-sbagliato-memoria-di-darya-2>

sunt, în realitate, sisteme conduse de „elite globaliste” și „guverne din umbră”, care subjugă și manipulează masele, prin dezintegrarea comunităților și prin adâncirea diviziunilor etnice în societate (www.geopolitika.ru). Mesajul articolului despre presupusa supunere a elitelor occidentale față de „finanțatorii internaționali” este, de asemenea, în concordanță cu narațiunile recurente de propagandă prorusă despre elite globale atotputernice sau elite secrete care conduc lumea și îi controlează pe liderii politici.

Un alt subiect identificat în cadrul acestei teme este construit în jurul asasinării Dariai Dughina, context în care serviciile secrete occidentale, alături de Ucraina, sunt acuzate de complot și de asasinarea acesteia. Mesajele au fost diseminate de site-uri precum www.svpressa.ru și www.geworld.ge.

Tema crizei /insecurității alimentare

În cadrul acestei teme, mesajele de propagandă rusă susțin că sancțiunile economice impuse Federației Ruse în contextul războiului de agresiune împotriva Ucrainei au provocat criza alimentară. În realitate, responsabilitatea revine Moscovei pentru criza alimentară globală, ca urmare a războiului purtat în Ucraina: blocarea navală a porturilor ucrainene, bombardarea infrastructurii de transport și bombardarea instalațiilor de depozitare a alimentelor. Invazia Federației Ruse în Ucraina are consecințe grave pentru agricultura globală și securitatea alimentară. Mass-media și oficialii ruși încearcă să distragă atenția de la responsabilitatea Federației Ruse pentru creșterea insecurității alimentare globale (Departamentul de Stat din SUA 2022).

Criza alimentară care se agravează din cauza războiului a generat preocupări intense și la nivel european. Președintele Consiliului European, Charles Michel, a declarat în cadrul Summitului privind securitatea alimentară mondială, din septembrie 2022, că „securitatea alimentară este principala provocare actuală la nivel mondial. Actuala criză alimentară mondială este exacerbată de războiul Rusiei împotriva Ucrainei” (www.consilium.europa.eu).

„Federația Rusă instrumentalizează criza alimentară și lansează mesaje de propagandă și dezinformare în scopuri ideologice, folosind mass-media și discursurile diplomaților” (Mario Morales, *Diálogo*, 2022). Navele de război rusești blochează porturile ucrainene din Marea Neagră, împiedicând exportul de cereale, ceea ce reprezintă un risc pentru lanțurile globale de aprovizionare cu alimente. Invazia Ucrainei de către Rusia a generat o criză alimentară globală care ar putea dura mai mulți ani (ONU, 2022).

Invazia rusă în Ucraina a destabilizat piețele alimentare globale și a condus la creșterea prețurilor alimentelor din cauza costurilor crescute de producție, transport și asigurări de marfă. Totodată, Federația Rusă a atacat și a distrus stocuri substanțiale de alimente. În realitate, sancțiunile UE sunt îndreptate împotriva guvernului rus, a

sectorului financiar și a elitelor economice și vizează capacitatea Federației Ruse de a finanța agresiunea militară. Sectorul agricol din Rusia nu este vizat. De asemenea, SUA scutește de sancțiuni tranzacțiile cu produse alimentare, produse agricole și consumabile din domeniul medical (EUvsDisinfo).

Tema minorității ruse și a rusofobiei

Pe fondul protejării minorității ruse, propaganda rusă promovează în mod activ mesaje prin care își justifică acțiunile militare agresive, inclusiv în cazul invaziei din Ucraina, sau acuză alte state de încălcarea drepturilor omului și ale minorității vorbitoare de limbă rusă. De exemplu, în cadrul cercetării de față, am identificat un mesaj de dezinformare cu privire la transportul public din Riga (Letonia), potrivit căruia cetățenii ruși sunt segregati în mijloacele de transport în comun și nu au voie să se așeze în primele rânduri ale transportului public. Aceste mesaje de dezinformare au fost promovate de site-uri precum *sport24.ru* sau *ren.tv*. Prin urmare, Letonia este acuzată de încălcarea drepturilor omului ale minorității vorbitoare de limbă rusă, cu toate că responsabilii din cadrul companiei de transport din Riga (Rigas Satiksme) au negat informația și au calificat acțiunea drept provocare (Myth Detector, septembrie 2022).

Un alt tip de mesaj identificat în cadrul cercetării de față este subsumat aceluiași tip de argumentare, conform căreia cetățenii ruși sunt discriminați pe baza faptului că, în școlile din Ucraina, elevii ar fi învățați să își denunțe părinții, iar copiii să îi spună profesorului dacă familia are rude în Rusia și dacă părinții vorbesc în limba rusă. Acest tip de mesaj a fost diseminat pe diferite site-uri proruse: *donpress.ru*⁸; *rg.ru*, precum și pe platforma Twitter. Conform mesajului de dezinformare, copiii sunt încurajați să raporteze imediat dacă părinții se uită la programe TV din Rusia sau dacă părinții lor vorbesc în mod negativ despre președintele Ucrainei, Volodimir Zelenski.

Concluzii

În prezent, în războiul din Ucraina, propaganda rusă este îndreptată nu doar împotriva statului ucrainean, ci și împotriva statelor din Europa Centrală și de Est, precum și împotriva NATO, UE și SUA. Principala diferență față de perioada de dinainte de război este că întregul sistem de propagandă este mult mai activ în diseminarea mesajelor de propagandă și dezinformare.

Prin intermediul Internetului (platforme social media, mass-media, canale online), Federația Rusă promovează mesaje de propagandă în contextul războiului din Ucraina cu scopul de a schimba percepția publicului intern și extern cu privire la desfășurarea evenimentelor, dar și cu scopul de a crea aparența legitimității acțiunilor sale, inclusiv prin instrumentalizarea conținutului vizual din mediul online. Federația

⁸ Mesajul de dezinformare este disponibil la: <https://donpress.ru/v-ukraine-prosjat-detej-donosit-naroditelej/>

Rusă urmărește (re)afirmarea identității ruse în spațiul public, transmițând mesaje de discreditare națiunilor occidentale și structurilor transatlantice, în contextul războiului din Ucraina.

BIBLIOGRAFIE:

- Arndt, Anna Clara, and Liviu Horovitz. 2022. "Nuclear rhetoric and escalation management in Russia's war against Ukraine: A Chronology." *Research Division International Security*. Accesat la 04.09.2022 https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/Arndt-Horovitz_Working-Paper_Nuclear_rhetoric_and_escalation_management_in_Russia_s_war_against_Ukraine.pdf
- Aronson, J. 1994. "A Pragmatic View of Thematic Analysis." *The Qualitative Report* 1-3.
- Bokša, Michal. 2019. "Russian Information Warfare in Central and Eastern Europe: Strategies, impact, countermeasures." *German Marshall Fund*.
- Braun, V., and V Clarke. 2006. "Using thematic analysis in psychology." *Qualitative Research in Psychology* 3 (2): 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Coolican, Sarah. 2021. *The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was*. LSE IDEAS. Accessed septembrie 2022. http://eprints.lse.ac.uk/114500/1/Coolican_the_trojan_horse_in_the_baltic_states_published.pdf
- Cottiero, Christina, Katherine Kucharski, Evgenia Olimpieva, and Robert Orttung. 2015. "War of words: the impact of Russian state television on the Russian Internet." *Nationalities Papers* 43 (4): 1-23. doi:10.1080/00905992.2015.1013527.
- Gorenburg, Dmitry. 2019. *Russian Foreign Policy Narratives*. Marshall Center, disponibil la <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/russian-foreign-policy-narratives-0>, accesat la 04.09.2022.
- King, N. 2004. "Using templates in the thematic analysis of text." In *Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research*, by C. Cassels and G Symon, 256-270. Londra: Sage.
- Malinova, Olga. 2014. "The idea of a common past in post-Soviet Russia: ideas about nation and imperial heritage." *Muzeum Historii Polski* 263-282.
- Oweidat, Nadia. 2022. "The Russian Propaganda in Arabic Hidden from the West." *Fikra Forum*, Aprilie. Accessed septembrie 2022. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russian-propaganda-arabic-hidden-west>
- Voicu, Marian. 2018. *Matrioșka mincinoșilor: Fake news, manipulare, populism*. București: Humanitas.
- EUvsDisinfo Review. Fără an. <https://euvsdisinfo.eu/>
- Myth Detector. Fără an. <https://mythdetector.ge/>

Consiliul Europei. Fără an. www.consilium.europa.eu

ONU. 2022. “The war in Ukraine and its impact on local and global food security”.

https://www.undp.org/ukraine/blog/war-ukraine-and-its-impact-local-and-global-food-security?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=Cj0KCQiAyracBhDoARIsACGFcS7LXNyKfdMNbGdBs7BP6X91L4xhBWRiUG8CN04imIsYQH3DvWfsTcaAhuzEALw_wcB

Institute for the Study of War (ISW). 2022. Report 03/08/2022. <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Operations%20Assessments%20August%203.pdf>

SEMINARUL ȘTIINȚIFIC

„Apărarea națională consolidată – concept fundamental de operare pentru Armata României 2021-2024”

28 octombrie 2022

Actualul mediu de securitate este caracterizat ca fiind unul dinamic, instabil, imprevizibil și complex. În aceste condiții, apărarea țării transcende sfera de responsabilitate a instituției militare. Astfel, România se confruntă cu o paletă extinsă de noi amenințări și nu poate avea o abordare unilaterală în asigurarea securității sale, ci trebuie să acționeze ca parte a securității colective – regionale sau globale. Crearea unui mediu de securitate stabil, prin creșterea nivelului de reziliență în fața amenințărilor de orice tip, va oferi României șansa de a beneficia, fără impedimente, de oportunitățile extraordinare de dezvoltare, care vor contribui semnificativ la creșterea prosperității și bunăstării naționale.

Prin urmare, ediția din acest an a Seminarului Științific cu tema „*Apărarea națională consolidată - concept fundamental de operare pentru Armata României 2021-2024*” a fost organizată online de către Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, în data de 28 octombrie 2022.

Evenimentul a avut drept scop dezbaterea conceptului fundamental de operare pentru Armata României, pornind de la riscurile și amenințările de natură militară la adresa României, de la misiunile Armatei și de la obiectivele militare naționale, având ca orizont de timp perioada 2021-2024.

Manifestarea științifică a marcat și de data aceasta, prin tematica abordată, preocuparea majoră privind securitatea la nivel național și regional, precum și interesul comun pentru dezvoltarea cooperării interinstituționale și internaționale în domeniul securității și apărării la nivel aliat, fiind conturată de participarea unor structuri de seamă cu preocupări în domeniu, subordonate Statului Major al Apărării: Direcția Instruire și Doctrină, Direcția Planificare Strategică, Direcția Operații, categoriile de forțe: Statul Major al Forțelor Terestre și Statul Major al Forțelor Aeriene, reprezentanți din cadrul Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est și cercetători din cadrul CSSAS. De asemenea, au fost prezenți colaboratori români, specialiști, experți, cercetători și cadre didactice din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Principalele aspecte abordate, pe marginea cărora s-au purtat dezbateri, au fost cele privind:

- „*Rolul doctrinei Armatei României în cadrul procesului de planificare a apărării*”;
- „*Conceptul Apărarea națională consolidată*”;
- „*Rolul apărării aeriene integrate în cadrul conceptului de apărare națională consolidată*”;
- „*Misiunea Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est*”;
- „*Noi concepte operaționale și dezvoltări tehnologice în context aliat*”.

Fotografie eveniment: Conferința Științifică Internațională STRATEGII XXI
Panelul CSSAS „Studii de Securitate și Apărare”

Ca în fiecare an, evenimentul și-a atins obiectivul principal de a crea mediul favorabil dezbaterilor și schimbului de opinii între persoanele cu preocupări în domeniul securității și apărării, iar, pe de altă parte, de a disemina rezultatele cercetării științifice, ocazie cu care participanții au exprimat aprecieri cu privire la modul de organizare și desfășurare a activității.

Raluca STAN*

* *Raluca STAN își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări științifice din cadrul CSSAS. E-mail: stan.raluca@unap.ro*

ATELIERUL DE LUCRU

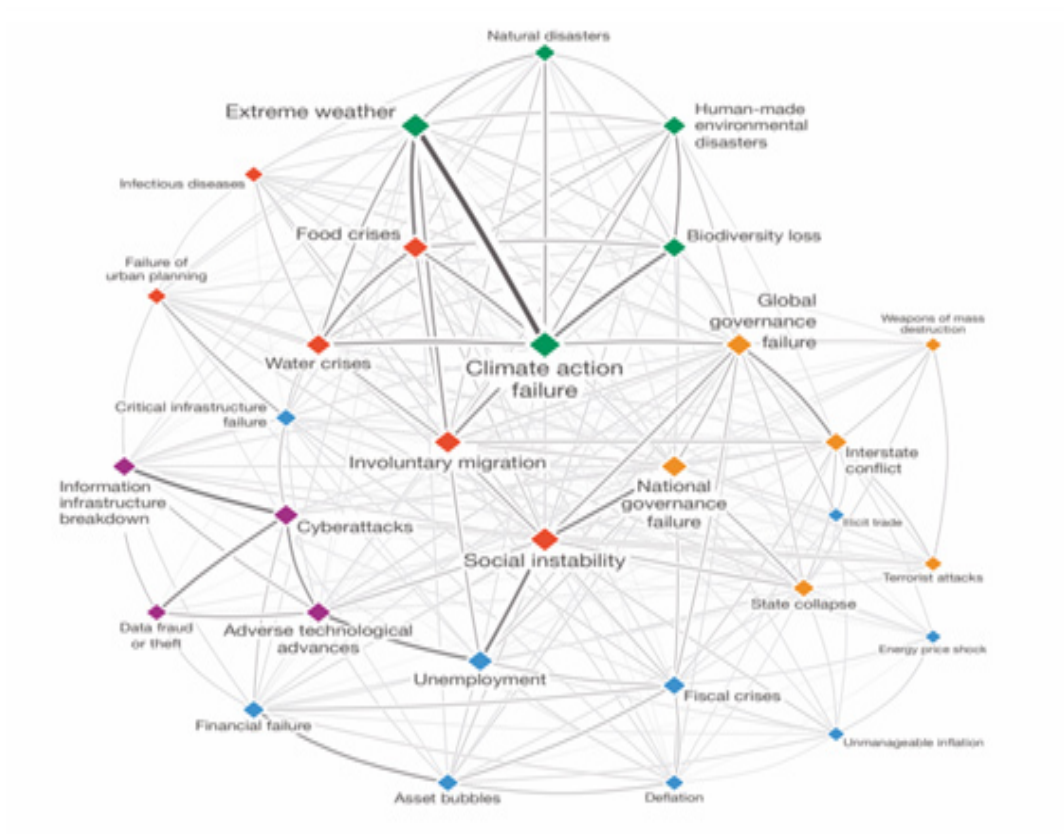
„Impactul schimbărilor climatice asupra securității naționale”(I)

14 decembrie 2022

Schimbările climatice sunt recunoscute tot mai mult drept un „multiplicator de amenințări” de către oamenii de știință, politicieni și societatea civilă din întreaga lume, fenomen ce reprezintă o provocare serioasă în prezent. Fiind dificil de anticipat urmările acestui fenomen, este mult mai ușor, în schimb, să fie identificați pașii necesari pentru a limita consecințele și a încetini pe cât posibil fenomenul.

Atelierul de lucru cu tema „**Impactul schimbărilor climatice asupra securității naționale**”, organizat de către CSSAS, în data de 14 decembrie 2022, reprezintă prima etapă a proiectului cu același nume, planificat pentru perioada 2022-2024, conform Planului Sectorial de Cercetare-Dezvoltare al Ministerului Apărării Naționale.

Manifestarea științifică a avut drept scop identificarea unor aspecte privind necesitatea conștientizării impactului schimbărilor climatice și a metodelor de contracarare a efectelor acestui fenomen asupra securității naționale, pe fondul schimbărilor geopolitice și geoeconomice, într-un moment de inflexiune al modului în care societățile privesc viitorul dorit. Efectele inevitabile ale schimbărilor climatice sunt din ce în ce mai vizibile, atât la nivelul țării noastre, cât și la nivel internațional, fie că este vorba de valuri de căldură intensă, de seceta care distruge producția agricolă, de inundații sau de amenințări la adresa biodiversității provocate de incendiile de vegetație. De asemenea, războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei amenință securitatea europeană într-un mod fără precedent și exercită presiuni asupra tuturor sectoarelor Uniunii și asupra statelor sale membre, creând necesitatea ca acestea să devină tot mai puternice, mai reziliente și mai independente, în special în domeniile apărării, securității, securității cibernetice și infrastructurii critice, dar și al energiei, inclusiv al eficienței energetice.

Fotografie eveniment: *Matricea riscurilor conform raportului Forumului Economic Mondial din 2020 și conexiunile dintre acestea*

Tematica propusă a creat cadrul științific pentru prezentări de substanță și dezbateri ample, evenimentul întrunind expertiza în domeniu a reprezentanților din structuri ale S.N.A.O.P.S.N. și din societatea civilă, astfel: structuri ale Ministerului Apărării Naționale (Statul Major al Apărării, Statul Major al Forțelor Terestre, Direcția Hidrografică Maritimă, Comandamentul Componentei Aeriene), Ministerul Afacerilor Interne (Academia de Poliție), Ministerul Afacerilor Externe (Centrul Euro-Atlantic pentru Reziliență E-ARC), Ministerul Mediului Apelor și Pădurilor (Direcția Generală Evaluare Impact, Controlul Poluării și Schimbări Climatice), Administrația Națională de Meteorologie (Meteorologie Aplicată), Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale (Autoritatea pentru Administrarea Sistemului Național Antigrindină și de Creștere a Precipitațiilor). De asemenea, activitatea a fost conturată și de prezența reprezentanților străini cu expertiză în domeniul schimbărilor climatice din instituții, precum Defence Staff - Franța și University of Library Studies and Information Technologies (UniBIT), Bulgaria.

Prin tematica abordată, nivelul științific al dezbaterilor, apartenența participanților și rezultatele obținute, putem afirma că manifestarea științifică organizată de CSSAS a reprezentat un real succes, oferind atât un cadru academic de dezbateri de înaltă calitate, cât și un sprijin real procesului educațional care se desfășoară în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Otilia LEHACI*

* ***Otilia LEHACI*** își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări științifice din cadrul CSSAS. E-mail: lehaci.otilia@unap.ro

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică; istorie militară.
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior.
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate.
- ✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid.
- ✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice.**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (25.000 - 50.000 de caractere)**, incluzând bibliografia și figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4.
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice.**
- ✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24).

- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.
- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice).
- ✓ 6-8 **cuvinte-cheie** (caractere italice).
- ✓ **Introducere/Considerații preliminare** (nu se numerotează).
- ✓ **Două-patru capitole**, eventual subcapitole.
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează).
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X:** titlu”, iar în cazul imaginilor eg. hărți etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X:** titlu”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine, unde este cazul (de ex., în cazul folosirii caracterelor chirilice, arabe etc.).

Pentru versiunea articolului în limba engleză recomandăm ca titlurile lucrărilor în limba română să fie traduse, între paranteze, în limba engleză.

Articolul va cuprinde citări în text și bibliografie (în ordine alfabetică), conform *The Chicago Manual of Style*¹, din care am exemplificat câteva categorii de lucrări.

CARTE

Bibliografie

Grazer, Brian, and Charles Fishman. 2015. *A Curious Mind: The Secret to a Bigger Life*. New York: Simon & Schuster.

Smith, Zadie. 2016. *Swing Time*. New York: Penguin Press.

Citare în text

(Grazer and Fishman 2015, 12)

(Smith 2016, 315–16)

CAPITOL DIN CARTE

În secțiunea dedicată Bibliografiei, includeți intervalul de pagini dedicat capitolului respectiv. În text, menționați paginile corespunzătoare citării.

---

¹ URL: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html

Bibliografie

Thoreau, Henry David. 2016. „Walking.” In *The Making of the American Essay*, coordonat de John D’Agata, 167–95. Minneapolis: Graywolf Press.

Citare în text

(Thoreau 2016, 177–78)

ARTICOL

În secțiunea Bibliografie, includeți intervalul de pagini pentru întregul articol. În text, menționați paginile din care ați citat. Pentru articolele consultate online, includeți o adresă URL sau numele bazei de date în secțiunea Bibliografie. Majoritatea articolelor din revistă afișează un cod DOI (Digital Object Identifier). Un cod DOI formează un URL permanent care începe cu <https://doi.org/>

Bibliografie

Keng, Shao-Hsun, Chun-Hung Lin, and Peter F. Orazem. 2017. „Expanding College Access in Taiwan, 1978–2014: Effects on Graduate Quality and Income Inequality.” *Journal of Human Capital* 11, no. 1 (Spring): 1–34. <https://doi.org/10.1086/690235>.

LaSalle, Peter. 2017. „Conundrum: A Story about Reading.” *New England Review* 38 (1): 95–109. Project MUSE.

Citare în text

(Keng, Lin, and Orazem 2017, 9–10)

(LaSalle 2017, 95)

SURSE INTERNET

Bibliografie

Bouman, Katie. 2016. „How to Take a Picture of a Black Hole.” Filmed November 2016 at TEDxBeaconStreet, Brookline, MA. Video, 12:51. https://www.ted.com/talks/katie_bouman_what_does_a_black_hole_look_like

Google. 2017. „Privacy Policy.” Privacy & Terms. Last modified April 17, 2017. <https://www.google.com/policies/privacy/>

Yale University. n.d. „About Yale: Yale Facts.” Accessed May 1, 2017. <https://www.yale.edu/about-yale/yale-facts>

Citare în text

(Bouman 2016)

(Google 2017)

(Yale University, n.d.)

ȘTIRI SAU ARTICOL DIN REVISTĂ

Articole din ziar sau preluate de pe pagini de web, din reviste sau de pe bloguri sunt citate în mod similar. În secțiunea Bibliografie se repetă anul, ziua, luna surselor citate. Dacă articolul este consultat online, se include adresa de URL sau numele bazei de date.

Bibliografie

Manjoo, Farhad. 2017. „Snap Makes a Bet on the Cultural Supremacy of the Camera.” *New York Times*, March 8, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/03/08/technology/snap-makes-a-bet-on-the-cultural-supremacy-of-the-camera.html>

Mead, Rebecca. 2017. „The Prophet of Dystopia.” *New Yorker*, April 17, 2017.

Pai, Tanya. 2017. „The Squishy, Sugary History of Peeps.” *Vox*, April 11, 2017. <http://www.vox.com/culture/2017/4/11/15209084/peeps-easter>

Citare în text

(Manjoo 2017)

(Mead 2017, 43)

(Pai 2017)

Pentru mai multe exemple, vă rugăm să consultați *The Chicago Manual of Style*.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează, conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

- a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*
- b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*
- c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TRIMITEREA ARTICOLELOR

Primim articole pe tot parcursul anului.

Autorii români vor trimite articolele în format electronic inițial **numai în limba română** la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro, în vederea evaluării.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, ediția în limba engleză fiind difuzată comunității științifice internaționale și indexată în baze de date internaționale.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MApN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie implicit acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Tehnoredactor: Gabriela CHIRCORIAN

Lucrarea conține 106 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

E-mail: editura@unap.ro

Tel: 021/319.40.80/215